De rode miereneter

Eduard Visser

bron
Eduard Visser, *De rode miereneter*. J.M. Meulenhoff, Amsterdam 1965

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/viss020rode01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

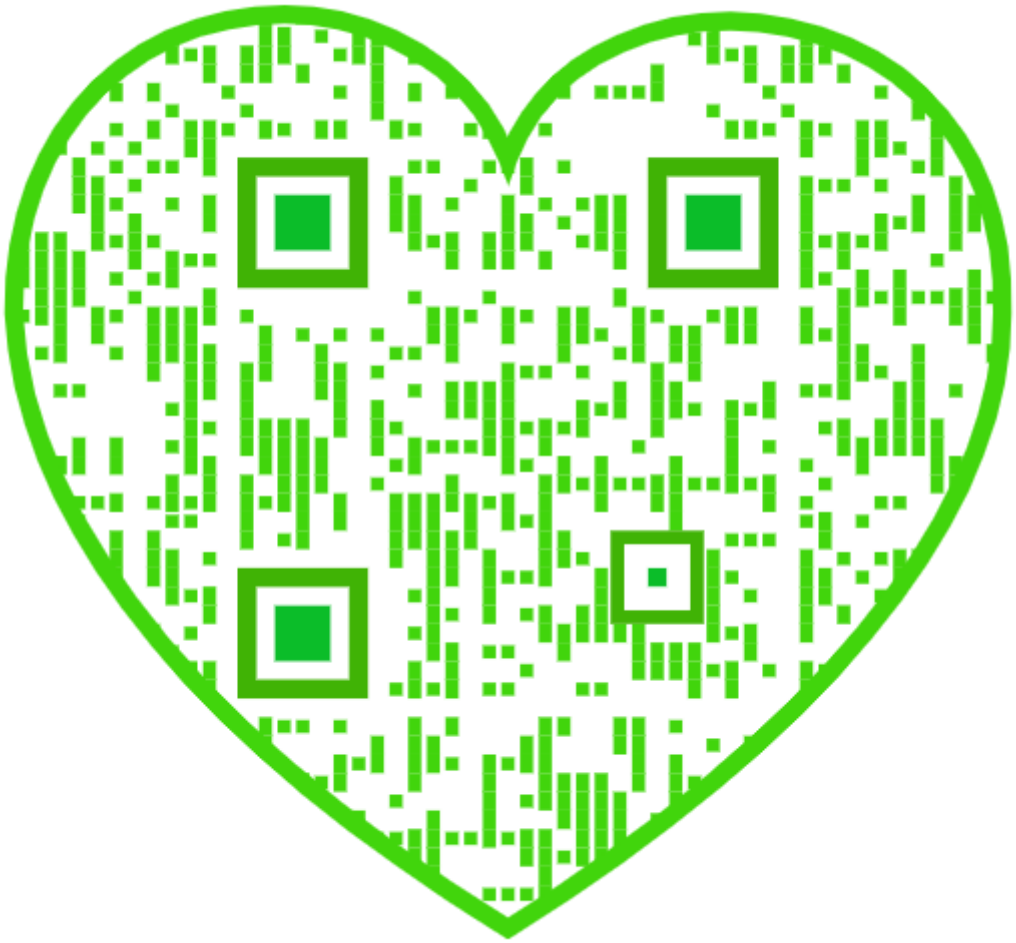

In zekere zin zou men kunnen zeggen, dat het vaak mooi weer was. Maar op dezelfde wijze kan een ander daar tegenin brengen dat het ook dikwijls lelijk weer was.
R.E. Groot, *Lameronde*

Op tijd thuis

1

Het gebouw had wel iets van een kazerne. Het was strak van lijn, met kleine ramen en rijkelijk veel klimop, die de meeste ramen volkomen had overwoekerd. De stenen zagen er oud en grijs uit en hadden iets droevigs te verbergen. Misschien voelden zij dat binnenkort de onderste lagen het zouden begeven, zouden verpulveren en wegwaaien, hetgeen onherroepelijk tot hun gezamenlijke ondergang zou leiden. En vooral de bovenste lagen waren daar sterk tegen, aangezien die er pas veel later waren opgemetseld. Het was een Tehuis voor Bejaarden, dat vroeger als weeshuis had gediend. Een weeshuis was een instelling van liefdadige aard, waar kinderen zonder vader en moeder in verbleven, die alle dagen gortepap te eten kregen en 's avonds geslagen werden door een zogenaamde weesvader.

Dat was verleden tijd. De laatste weeskinderen waren voorspoedig opgegroeid, jaar na jaar ouder geworden en tenslotte als bejaarden naar het Tehuis teruggekeerd. Nu kregen zij alleen nog maar op donderdag gortepap te eten. En geslagen werd er helemaal niet meer.

Precies om half vijf zette Hugo zijn fiets tegen het hek. Hij stond voor de keus hem wel of niet op slot te doen. Na een korte aarzeling trok hij het sleuteltje er uit, stak het in zijn zak en liep naar de poort.

Hugo had natuurlijk een reden om naar het Tehuis voor Bejaarden te gaan. Tenslotte brengt een normaal jongmens op een mooie middag geen bezoek aan een Tehuis voor Bejaarden. Zijn moeder had tegen hem gezegd: ‘Ga jij

vanmiddag nu eens naar oudoom Johannis. Ik geef je een doos rumbonen voor hem mee. Oudoom Johannis is dol op rumbonen en zo erg lang zal hij er niet meer van kunnen genieten. Wees aardig tegen hem. Het is een hele tijd geleden dat een van ons bij hem op bezoek is geweest en hij mag ons niet vergeten. En denk er om: op tijd thuis.' Hij duwde de poort open en liep naar de deur. Maar een vergeeld briefje verwees hem naar de achterdeur. Mopperend keerde hij om en ging om het gebouw heen.

Zoals hij daar liep was hij bijna niet te onderscheiden van een oude man. Zijn rug was meer dan gewoon gebogen, zijn tred was aarzelend, zonder veerkracht en zelfs zijn gezicht leek door de ingevallen wangen veel ouder dan het was. Hij was echter pas zeventien. Een gezonde, intelligente uloscholier, dat was hij. De rumbonen dansten mee op de maat.

In de tuin stonden hier en daar banken, bij de mooie plekjes vooral. Op de banken zaten bejaarden, die vriendelijk knikten na zijn welgemeend 'goedemiddag'.

2

Bezoekuren uitsluitend van 3 tot 5, stond er op het bordje dat aan de achterdeur hing. Hij deed de deur open en ging naar binnen. Een lange, kale gang lag aan zijn voeten. Er zweefde een lucht van terpentijn. De muren waren grijs geschilderd, maar op sommige plaatsen was de verf er afgebladderd.

Het was stil. Hij deed een paar stappen en bleef toen staan. Zijn moeder had niet gezegd waar hij oudoom Johannis kon vinden en hoe moest hij dat te weten komen? Hij voelde in zijn zak naar de doos.

'Ik kan ze natuurlijk ook zelf opeten. Dan zou ik nu eigenlijk weer weg kunnen gaan. Wat moet die man trouwens met een hele doos rumbonen? En ik weet niet eens hoe hij

er uitziet.'

Achter zich hoorde hij de deur dichtvallen. Even later kwam er een oude man aan, die naast hem bleef staan. Hij leunde zwaar op een wandelstok.

'Ik hoorde je niets zeggen?' zei de man.

'Goedemiddag, meneer.'

'Wat zeg je?'

'Goedemiddag, meneer!'

'Ach, vlegel,' zei de oude man nijdig en liep zachtjes brommend verder. Zijn linkervoet sleepte een schurend spoor over de tegels.

Hugo liep de gang in. Halverwege een trap naar boven. De houten treden waren in het midden uitgesleten en kraakten onder zijn zolen. Boven stond hij in een gang die er net zo uitzag als die beneden. Hij krabde een stukje verf van de muur en keek besluiteloos naar beide kanten.

Plotseling ging er een deur open. De oude man met het manke been schuifelde langzaam over de brede drempel en kwam naar hem toe. Hij bleef vlak voor hem staan, keek hem boos aan en zei:

'Ik hoorde je niets zeggen?'

'Dat klopt.'

'Wat zeg je daar?'

Dreigend zwaaide de oude man zijn stok omhoog, maar hij begon te wankelen en moest met zijn hand steun zoeken tegen de muur.

'Wat zeg je daar?' riep hij nogmaals en zijn onderkaak klapte van woede naar beneden.

'Goedemiddag, meneer!' riep Hugo terug.

'Aap van een jongen, ken jij geen manieren? Vlegel die je bent!'

'Ik zei goedemiddag en een paar minuten geleden heb ik ook al goedemiddag gezegd,' antwoordde Hugo kalm.

'Ik zal jou leren!' riep de oude man. Hij plantte zijn stok op de vloer, duwde zich af tegen de muur en zette zijn voeten in beweging.

Hugo bleef niet op hem wachten, maar liep met grote stappen de andere kant van de gang op. De oude man kwam niet achter hem aan.

Op elke deur was een nummer geschilderd, in sierlijke cijfers. De vraag was, welk nummer zijn oudoom Johannis had. En behalve die oude mankepoot was er blijkbaar niemand aan wie hij dat kon vragen.

Hij haalde de doos rumbonen uit zijn zak en bekeek deze aan alle kanten. ‘Zoveel drukte voor zo'n rottig doosje,’ dacht hij, stak de doos in z'n zak en liep terug naar de trap. ‘Ik ga naar huis. Laat moeder ze zelf maar brengen, ik heb er schoon genoeg van.’

Er klonken jeugdige stappen op de trap en uit het portaal kwam een jonge vrouw tevoorschijn. Zij droeg een soort verpleegstersuniform; een wit schort, over een zwart bloesje met korte mouwen.

‘Zuster, wacht u even, in welke kamer...’ begon hij.

De zuster draaide zich onmiddellijk om, keek hem even aan en kwam toen haastig op hem af. Ze was lang. De armen slingerden langs haar lijf. Zij liep op hem af met een blijde lach op haar gezicht. Dat gezicht was overigens buitengewoon lelijk; het had scherp uitstekende jukbeenderen, platte lippen, bijna geen kin, wenkbrauwen ontbraken helemaal.

‘Geen wonder dat die in de verpleging is gegaan,’ dacht hij.

Zij was nu vlakbij. Maar in plaats van voor hem stil te staan, liep zij pardoes tegen hem aan. Hij deed een stapje achteruit, zij een vooruit.

‘Zuster, kunt u...’

‘Voor jou ben ik geen zuster, voor jou ben ik Mathilde,’ fluisterde zij en volgde hem op de voet bij zijn terugtrekkende beweging.

Hij liep achteruit tot hij niet verder kon. De zuster drukte hem met heel haar lijf tegen de muur. Haar harde borsten persten de lucht uit zijn longen, haar puntige knieën boor-

den zich diep in zijn dijspieren, zodat die bijna geheel verlamd werden.

‘Ben je daar eindelijk, mijn liefste?’ hijgde ze. ‘Ben je eindelijk naar je lieve Mathilde gekomen?’

Zij kneep haar ogen dicht als een spinnende poes en zwaaide licht met haar hoofd.

‘Zuster, wilt u hier mee ophouden? Ik ben helemaal niet voor u gekomen, ik kom hier mijn oudoom bezoeken!’ riep Hugo benauwd.

‘En wie is dat dan, malle jongen?’

‘Meneer Roodslabbe, Johannis Roodslabbe.’

‘Dat meen je niet, je maakt een grapje, mijn liefste. Die is al jaren geleden verhuisd. Naar zijn laatste rustplaats.’ De knieën nog dieper in zijn verlamde spieren. ‘Beken het maar, kom er toch voor uit, je bent voor mij alleen, voor jouw enige, lieve Mathilde gekomen. En gelijk heb je, zij is de enige bloem in deze tuin met dorre bladeren, de enige vrouw in dit huis vol verdroogde eieren, de enige levende in deze doodkist met ramen.’

‘Zuster, ik... meneer... oudoom!’ bracht hij uit. Hij kreeg niet genoeg lucht en begon te duizelen.

‘Jij bent de schoonste jongeling die ik ooit in mijn leven heb aanschouwd. Wat ben ik gelukkig nu je er eindelijk bent!’ hijgde zuster Mathilde.

Hugo wrong zijn handen tussen zijn en haar bovenlijf en met zijn laatste krachten wist hij haar van zich af te krijgen, door hard in haar borsten te knijpen.

‘Je moet het zelf weten,’ riep zij, met haar handen de pijn bedekkend. ‘Maar de ouwe Roodslabbe is al jaren dood. Als je zijn lijk wilt zien, moet je naar de tweede verdieping, kamer negentien gaan. Daar ligt hij. Ga dan maar. Maar ik weet dat je naar mij terug zult komen, dat is onvermijdelijk. Ik ben immers jouw enige, lieve Mathilde?’

3

Aarzelend schoof hij de deur open. Er stonden vier bedden op een rij, onder de met klimop toegedekte ramen. Op een van de bedden zat een man. Hij zat dof voor zich uit te staren naar het bed naast hem. Toen Hugo dichterbij was gekomen merkte hij, dat de man zijn ogen gericht hield op een doodsbleek hoofd, bijna even wit als het kussen waar het inlag.

‘Oom Johannis?’ zei Hugo.

‘Ja,’ zei de zittende man.

‘Ik ben neef Hugo. U kent mij zeker niet meer?’

‘Nou je het zegt, jij bent neef Hugo.’

Hugo ging naast de oude man op het bed zitten en voelde naar de doos in zijn zak.

‘Alstublieft. Ik heb een doosje rumbonen voor u meegebracht.’

‘Nou, dank je wel. Heel aardig van je. Alleen houd ik helemaal niet van rumbonen, maar het geeft niet hoor,’ zei de man goedig.

‘Ja, ik dacht, laat ik mijn oudoom Johannis weer eens opzoeken,’ deed Hugo opgewekt.

‘Aardig, heel aardig van je.’

‘En daar ben ik dan, hè?’

‘Zo is het, zo is het maar net.’

‘Hoe gaat het met u?’

‘Wat zal ik je zeggen? Het gaat, langzaam en ongemerkt, maar het gaat. Zo gaat het. Weet je, oud worden is wel aardig, maar oud zijn is vreselijk.’

‘Wij worden allemaal eens oud.’

De oude man zuchtte eens en wreef bedachtzaam met een vinger langs zijn neus, waar grillige blauwe streepjes op waren getekend. Adertjes natuurlijk.

‘Eigenlijk zijn wij niet meer nodig, jongen. Als je eenmaal vijfenzestig bent houdt het leven op. Nee, zeg maar niets,

het is nu eenmaal zo, dat kan men niet ontkennen. Ik heb er vaak over nagedacht, maar het zou het beste zijn als een mens op zijn vijfenzestigste van overheidswege werd opgeruimd. Misschien zouden ze er dan nog huizen van kunnen bouwen of zo, ze staan tegenwoordig voor niets, en dan zouden wij op die manier nog van enig nut zijn ook.' Hugo stond op en liep naar het raam. De klimopbladeren waren er dicht op elkaar tegen aangegroeid tot een sterke deken van groen, maar toch was het licht in de kamer; een afgezwakt, gezeefd licht.

Het raam was een schuifraam, maar het was met twee koperen pennen vastgenageld. Hij trok aan een pen, maar er was geen beweging in te krijgen. Hij ging weer zitten naast de oude man. De doos rumbonen lag tussen hen in.

'De mensen worden hier heengebracht,' vervolgde de oude man somber, 'en reeds tijdens hun leven vergeten. Ze zouden dus net zo goed al dood kunnen zijn. Nooit bezoek, alleen soms eens een neefje, dat zijn erfenis komt veilig stellen. Het is niets gedaan, zeg ik je. Voor ons is het alleen maar de aardigheid wie het oudst wordt, gewoon een wedstrijd in ademhalen.'

'Maar het geeft toch niet dat de mensen u vergeten, u leeft immers voor uzelf, niet voor de mensen?' zei Hugo.

'Eigenlijk moest er een nieuwe Wet op de Ouderdom komen, die iedereen op zijn vijfenzestigste het recht geeft op een snelle, pijnloze dood van overheidswege. Dat zou de oplossing zijn,' sprak de oude man. 'Zo is het ook niets gedaan. Kijk hem maar eens.'

Hij wees op de man in het bed, van wie alleen het doodsbleke hoofd te zien was. De dekens lagen zo netjes en vlak, dat het leek of het een hoofd zonder lichaam was.

Langzaam draaide het hoofd opzij, heel langzaam, en keek hen aan. De lippen gingen uiteen en vormden een woord, letter na letter. En weer, hetzelfde woord. Hugo, zeiden de lippen, Hugo.

Hugo ging op de rand van het bed zitten, met z'n hoofd

dicht bij het hoofd van de man.

‘Hugo mijn neef heb je rumbonen?’

Meteen draaide Hugo zich naar de andere man om, die zijn gezicht in een grijns trok.

‘Bent u mijn oudoom Johannis wel?’

‘Maar natuurlijk ben ik dat. Let maar niet op die ouwe, die is volslagen gek! Hij denkt dat hij weer beter zal worden, maar zijn ziekte is volkomen onbekend, zijn ziekte bestaat helemaal niet, hij ligt gewoon te sterven!’ schreeuwde de man en sloeg zich van plezier op de knieën.

Hugo griste de doos weg, maakte hem met trillende handen open en stopte een rumboon in de half geopende mond. De bloedeloze lippen sloten zich er omheen. Een heel zwak hoestje. En een dankbare glimlach verscheen op het gezicht.

‘Hugo mijn neef ze hebben mij zo geslagen.’

‘Wie, oom Johannis? Wie hebben u geslagen?’ vroeg hij op zachte, verontwaardigde toon. ‘Wie dan, oom Johannis? Was hij er ook bij? Was hij er ook bij?’

‘Zo hard geslagen.’

Hij zag dat zijn oudoom te vermoeid was om nog meer te kunnen zeggen. De oogleden gleden langzaam over de diep in hun kassen getrokken ogen, de mond sloot zich weer. ‘Is dat zo?’ vroeg Hugo streng. ‘Hebben ze mijn oudoom geslagen? Was u er ook bij? Hoe is uw naam?’

‘Natuurlijk niet!’ riep de man lachend. ‘Dat verbeeldt hij zich alleen maar. Hij is zo ziek dat hij denkt dat ze hem hebben geslagen. Maar hij heeft het natuurlijk zelf gedaan. Hij wil de schuld op een ander schuiven, de ouwe gek, maar hij heeft het zelf gedaan!’

Hugo keek hem achterdochtig aan en stond op. De rumbonen zette hij op het kastje bij het hoofdeind. In de deuropening draaide hij zich om. De man zat met opgetrokken knieën op z'n bed. Bij drie tegelijk propte hij de rumbonen in zijn mond, maakte enkele kauwbewegingen en slikte ze dan klokkend door.

4

Niet ver van de deur stond de oude man met het manke been, tegen de muur geleund. Hij hield zijn wandelstok als versperring uitgestoken. Maar voor hij iets kon zeggen, riep Hugo:

‘Ik ben doofstom, doofstom!’

‘O ja?’ zei de man verbaasd. Het boze masker viel opeens van zijn gezicht en er kwam een innemend gelaat onder tevoorschijn. De ogen namen hem op. Het waren wijze ogen, die een grote, misschien wel kinderlijke goedheid in zich hadden.

‘Doofstom zeg je? Dat is heel erg, jongen. Hoe komt dat zo, ben je zo geboren?’

‘Ja, zo ben ik geboren.’ Hugo kon zijn lachen haast niet houden. Alleen de duizend jaar goede ogen van de man weerhielden hem.

‘Zo geboren? Wat is dat erg! En is er niets aan te doen?’ ‘Nee, helemaal niets.’

‘Helemaal niets aan te doen. Och, och.’

Het begon er op te lijken dat hij in schreien zou uitbarsten. Vlug zei Hugo dus:

‘Kunt u mij zeggen waar ik de directrice kan vinden?’

‘Wie zeg je, o de directrice. Ik zou bijna vergeten dat er een directrice was. In de kamer naast de voordeur. Wat moet je daar eigenlijk?’

‘Er gebeuren zeer vreemde dingen in dit Tehuis. Ten eerste word ik door de een of andere idiote verpleegster bijna tegen een muur doodgedrukt. Ten tweede vertelt mijn oudoom, meneer Roodslabbe, mij dat hij zo geslagen wordt. Ten derde wordt een doos rumbonen die ik voor hem meebreng en waar hij zo van houdt, door een ander ingepikt en onder zijn ogen leeggegeten, en ga zo maar door!’ Hugo raakte opgewonden en sprak met stijgende verontwaardiging.

‘Er gebeuren hier nog veel gekkere dingen,’ zei de oude

man, zacht en moedeloos. ‘Ik zal je maar niet eens vertellen wat er met mijn goudvissen is gebeurd, die plotseling verdwenen waren, zo maar ineens, weg!’

‘Er heersen hier wantoestanden! Het onrecht viert hier hoogtij!’ riep Hugo.

De oude man knikte en hief dreigend zijn stok op.

‘Hier moet iets aan gedaan worden. En daarom ga ik nu meteen naar de directrice,’ besloot Hugo ferm.

‘Zeg maar goed waar het op staat, al geloof ik niet dat zij er iets van afweet,’ zei de oude man. ‘Maar het wordt tijd dat er iets aan gedaan wordt. Zo kan het niet langer. Het is nu al zo ver gekomen dat een doofstom persoon het moet gaan zeggen, zo ver is het al.’

Hugo stapte naar de trap, maar de man riep hem terug:

‘Weet je hoe laat het is?’

‘Tien over vijf. Heeft u dan zelf geen horloge?’

‘Het bezit van enig uurwerk is ons ten strengste verboden. Waarom weet ik eigenlijk niet.’

‘Dat is de zoveelste rare toestand!’

‘Ach, wat doe je eraan. En het is wel zo makkelijk, dan schiet de tijd tenminste een beetje op. Voor je het weet is de dag voorbij. Maar zei je dat het al tien over vijf was?’

‘Ja.’

‘Dan mag je al niet meer binnen zijn. Bezoekuren van drie tot vijf, daar wordt zeer streng de hand aan gehouden. Na vijf uur mag geen mens, laat staan een bewoner van het Tehuis, meer naar buiten. Om van naar binnen gaan maar niet te praten.’

‘Maar wat wilt u daarmee zeggen?’

‘Dat je nu niet naar de directrice kunt gaan. Doe dat dus op een andere keer. Morgen misschien? Nu moet je zo vlug mogelijk zien weg te komen, voordat iemand je ziet. Kijk maar goed uit!’

Vlug liep Hugo naar de trap en probeerde de treden niet te laten kraken, door z'n voeten aan de zijkanten neer te zetten. Het gekraak was in het hele gebouw te horen.

Behoedzaam sloop hij naar de tweede trap. Schuin tegenover deze stond een deur open, waar angstige kreten uit vandaan kwamen. Hij stak zijn hoofd om de hoek van de deur.

Het was een ruime, hoge kamer. In het midden stond een oude biljarttafel. Aan de raamzijde een rij stoelen, verschillende stijlen, allemaal kaal gesleten. Aan de andere kant zaten twee oude mannen op hobbelpaarden, die zij krijtend van genoegen tot zeer gevaarlijke kunstjes brachten. Met de stramme bovenhelft van hun lichaam maakten zij scharnierende bewegingen. Zij gilden het uit van plezier en spoorden hun rijdier tot steeds woestere sprongen, steeds dollere duikelingen aan. Hugo zagen ze niet.

De eerste was een tamelijk lange man. Een grote, vale baard wapperde om zijn hoofd en bedekte af en toe zijn hele gezicht. De ander was klein en krom, had een gladde schedel en twee door een ijzeren brilletje omrande oogjes, die de pret nauwelijks schenen te kunnen bevatten.

‘Stelletje kindse grijsaards,’ mompelde Hugo, niet eens zo hard.

Maar de man met de baard viel hals over kop van z'n paard. Zijn hoofd raakte met een dof geluid de vloer. Hij bewoog niet meer. Zijn kleine vriend keek met treurige oogjes naar Hugo, klom moeizaam van z'n paard en sprak op zachte toon:

‘Waarom zei je dat, jongen?’

‘Ik zei niets!’ riep Hugo en maakte dat hij wegkwam.

Maar het was al te laat. Hij zag zuster Mathilde de trap op komen.

Op zijn tenen rende hij naar het einde van de gang. De gang liep natuurlijk dood. Hij drukte zich stijf tegen de muur en hield zijn adem in. Het gaf allemaal niets. Zuster Mathilde kwam recht op hem af, met slingerende armen. Opeens besloot hij zich als een man te gedragen en haar tegemoet te gaan. Hij hield rechts, zij ook. Het leek wel of ze hem niet zag, ze keek tenminste in de verte, langs hem

heen. Zij bleef uiterst rechts lopen en hij vanzelfsprekend ook.

‘Dat loopt goed af,’ dacht hij opgelucht.

Maar toen zij nog twee meter van hem was verwijderd, sprong ze met een lenige beweging naar links, ving hem, greep hem bij de armen en duwde hem tegen de muur. Met een van liefde verwrongen gezicht keek zij hem aan en drukte hem bijna door het degelijke 19de-eeuwse metselwerk. Haar lange benen zette zij uit elkaar om hem heen, haar buik klemde zij met alle kracht tegen de zijne.

‘Mijn liefste, dacht je dat ik je zomaar liet gaan? Ik zei je toch dat je naar mij zou terugkomen? Dat was immers onvermijdelijk? En daar ben je dan.’

Hij probeerde zijn handen vrij te krijgen, maar zij hield zijn polsen stevig vast.

‘Weet mijn lieve jongen niet dat het al lang vijf uur geweest is? Weet mijn schone prins dat hij er nu niet meer uit mag? Niet meer uit kan, want de deur is op slot en alle ramen zijn vernageld. Weet hij dat allemaal?’

Ze drukte haar borsten in zijn vlees en zuchtte diep. Een boom van angst ontsprong in zijn buik, groeide razendsnel omhoog en slingerde zich met de wrede zuigmondjes van de klimopplant om zijn keel. Wanhopig rukte hij aan zijn boeien, maar ze bleken van ijzer.

‘Mijn liefste is gevangen, tussen twee ijzeren tangen,’ zei ze lachend en drukte haar benen nog vaster tegen hem aan. ‘Vindt mijn jongen Mathilde niet lief? Vindt hij niet dat Mathilde heel lief en heel mooi is? De enige bloem in deze tuin met dorre bladeren, de enige vrouw in dit huis vol verdroogde...’

Zij boog haar afschuwelijk gezicht langzaam, onafwendbaar naar hem over, de ogen lachten als die van een dolle hond, de platte lippen dreigden zijn hoofd te vermorzelen. Zij kuste hem.

Hij had z'n ogen dicht gedaan. Zijn hersens weigerden van afschuw te werken. Een helse pijn bij zijn mond maak-

te hem weer wakker. Hij opende zijn ogen, zag haar gezicht nog steeds tegen het zijne en begreep, dat de pijn werd veroorzaakt door haar bovenlip, die begroeid moest zijn met egelharde haren.

Onverwachts, met hart en ziel, spuugde hij op haar mond. Met een kreet van schrik deinsde zij achteruit en veegde met haar schort het speeksel af, dat als een grijze slak over haar lippen kroop.

'Wat denk jij wel? Denk jij dat je...'

Maar Hugo rende naar de trap en holde bij drie treden tegelijk naar beneden. In de kromming kwam hij iets zwaars tegen, dat kermend voor hem uit rolde.

Het was een oude vrouw.

Zij bleef op de grond liggen, huilend, vloekend. Hij wilde haar overeind trekken, maar ze was veel te zwaar en hielp bovendien niet mee. Zij bleef maar gillen. Zij gilde maar door. Zij gilde het hele Tehuis bij elkaar.

5

Dertig, veertig oude mensen drongen om hem heen. Sommigen zuchtten hem verwijten in de oren, anderen keken hem vijandig, maar machteloos aan. Niemand hielp het gillende vrouwtje op de been.

'Hij deed het met opzet, de rotjongen! Hij deed het met opzet, de rotjongen! Ik heb het zelf gezien!' gilde zij aan een stuk door. 'De rotjongen!'

Daar kwam ook de man met het manke been naderbij, zo snel hij kon. Zijn linkerbeen kon het tempo, aangegeven door de wandelstok, niet volgen; het sleepte meters achter hem aan. Zwijgend ging hij naar de nog steeds op de grond liggende vrouw en trok haar overeind. Hij staarde met zijn boze masker naar de menigte, keek naar Hugo en zei:

'Die jongen kan er niets aan doen. Hij is doofstom. Ik zeg jullie dat hij doofstom is, zo is hij geboren, hij kan er niets

aan doen.'

Even was het stil.

Toen begon de oude vrouw weer hartverscheurend te huilen. Ze snikte zo hevig, dat ze in haar tranen dreigde te stikken.

'Ik heb zo'n pijn! Ik heb zo'n vreselijke pijn! Zijn schuld, hij deed het met opzet!' Met een bevende vinger wees zij naar de schuldige, Hugo.

Het instemmend gemurmel begon onmiddellijk opnieuw; luider, dreigender dan de eerste maal. Enkele oude mannen probeerden Hugo tegen de muur te duwen en bewerkten hem daartoe met hun ellebogen.

'Ophouden!' brulde zijn vriend met het manke been en zwaaide zijn wandelstok omhoog. Het werd weer stil.

'Zijn jullie dan allemaal gek geworden? Ik zeg jullie dat deze jongen volkomen onschuldig is, hij heeft niets misdaan. En wat hij ook gedaan zou hebben, het zou zijn schuld niet zijn. Deze jongen is namelijk doofstom, zo is hij geboren, is dat niet erg genoeg?' Hij wees naar Hugo met z'n wandelstok.

Het gevallen vrouwtje was nu eindelijk tot bedaren gekomen en zei niets meer. Af en toe gaf haar lichaam nog een heel klein snikje als toegift. Zij had mooi gespeeld.

'Ik stel dus voor hem te laten gaan,' besloot de oude man. Niemand durfde hier iets tegen in te brengen, maar het was een gevaarlijk zwijgen dat toestemde.

'Wie stelt hier voor hem te laten gaan?' riep een snijdende stem, die Hugo dadelijk herkende.

Met grote stappen en slingerende armen kwam zuster Mathilde op de menigte af, die eerbiedig plaats maakte.

Zij ging vlak voor Hugo staan en prikte met een verachtelijk gebaar in zijn buik.

'Weten jullie wel dat deze jongen een gevaarlijke misdadiger is? Het is een schande dat hij nog vrij rondloopt. Weten jullie wat hij gedaan heeft?' Zij hield even op.

'Wat dan? Wat heeft hij gedaan, zuster Mathilde?' smeek-

ten allen in koor.

‘Hij heeft geprobeerd mij, jullie dierbare zuster Mathilde, hij heeft geprobeerd mij aan te randen! Tot twee maal toe!’ schreeuwde zij met overslaande stem.

Iedereen leek een ogenblik met stomheid geslagen, maar toen Hugo wilde roepen dat het niet waar was, werd hij overstemd door een aanzwellend ‘Ooooh!’ dat uit alle kelen tegelijk kwam en uitgroeide tot een ganse symfonie van afgrijzen.

‘En zo'n misdadiger willen jullie laten gaan? Hij is een gevaar voor de maatschappij!’ gilde zuster Mathilde en prikte hard in zijn buik.

‘Nee, niet laten gaan!’ antwoordde het orkest. ‘Niet laten gaan!’

‘Ik zeg jullie dat hij volkomen onschuldig is, hij kan er niets aan doen, hij is doofstom, laat hem onmiddellijk gaan!’ schreeuwde de man met het manke been, terwijl hij woest met z'n wandelstok sloeg. Te woest, want hij wankelde op zijn benen en viel langzaam om.

‘Wat zullen we met hem doen, zuster Mathilde?’ riepen de oude mannen die Hugo strijdlustig met hun ellebogen aanstootten.

‘Castreren!’ juichte zuster Mathilde.

‘Jaaah!’ viel het orkest in, maar het eenstemmig ingezette akkoord ging vals klinken, er slopen enige dissonanten in die al gauw de boventoon gingen voeren. ‘Neeeh,’ werd het dus.

‘Ik heb een idee. We houden een terechtzitting,’ riep iemand verheugd uit.

‘Ja, in de speelkamer,’ riep een ander.

‘Jaaah!’ barstte het orkest los.

Hugo had er genoeg van.

‘Mag ik misschien zelf ook wat zeggen?’ riep hij luid. Hij herhaalde deze woorden net zo lang tot ze in een korte stilte vielen. Daardoor kregen zij een krachtige, bevelende

klank. Dat gaf hem moed.

‘Ik zou zelf over deze onaangename kwestie ook wat willen zeggen. Ik begrijp dat u allemaal zeer geschokt bent door de ongelukkige val die deze mevrouw heeft gemaakt. Dat ben ik zelf ook. Uit eigen ervaring weet ik namelijk hoe pijnlijk het is om van een houten trap te vallen. Zeer pijnlijk. En het is niet eens zozeer de pijn die men voelt, als wel de vreselijke schrik.’

Hier knikten een paar grijze hoofden instemmend. Dat ging de goede kant op.

‘Maar laten we redelijk blijven. Wij zijn toch allemaal volwassen mensen, nietwaar? En als redelijke mensen moeten wij de waarheid onder ogen blijven zien. (Meer instemmend geknik.) En de waarheid is, dat ik...’

‘De waarheid is dat jij ons hebt uitgescholden voor stinkende grijsaards!’ riep een schelle stem.

Verstoord keek Hugo op. Het was de lange man met de baard die had gesproken. Een mooie, blauwe bult sierde zijn voorhoofd.

‘De waarheid is dat jij mij van achteren hebt beslopen en toen plotseling van mijn paard gegooid,’ riep de man. ‘Kijk maar!’ Trots wees hij op zijn bult.

‘Dat is niet waar, meneer. Met uw val van dat hobbelpaard heb ik niets te maken, dat is uw eigen schuld. Ik heb trouwens met dit hele idiote gedoe niets te maken, ik begin te geloven dat ik in een gekkenhuis terecht ben gekomen,’ riep Hugo.

‘Zeg dat nog eens, als je durft!’ deed een schriel mannetje dapper, dat voor de veiligheid helemaal achteraan stond. Hugo wierp hem een verscheurende blik toe, waar de kleine held gauw een stapje voor opzij ging.

‘Ik noem het een schande dat jullie een doofstomme jongen op deze manier treiteren, jullie moesten beter weten,’ zei de man met het manke been, die met veel moeite weer was opgekrabbeld. Maar iemand gaf hem een duwtje, zodat hij weer omviel. Hij probeerde zijn stok te pakken.

Zuster Mathilde, die al die tijd met een zure glimlach de nieuwe ontwikkeling had gevolgd, ging voor Hugo staan en zei met een lage, dreigende stem:

‘Nu is het genoeg. Ik dacht dat wij het er wel over eens waren dat deze jongen verschrikkelijke dingen gedaan heeft. Dat is immers allemaal bewezen. Hij probeert zich er nu met mooie, geleerde praatjes uit te redden en dat is misschien wel het duidelijkste bewijs.’

Hier knikten een paar grijze hoofden instemmend.

‘Wij moeten een misdadiger nooit geloven. Een misdadiger liegt altijd. Moeten wij een misdadiger geloven? (Meer bijval.) Wie geloven jullie, wie van beiden? Deze misdadiger, die zo onschuldig probeert te kijken, die zich probeert te verbergen achter zijn jeugdig uiterlijk? Kijk eens goed naar die gevaarlijke ogen, die misdadig gebogen rug, die wellustige handen! Willen jullie zo iemand geloven, liever dan jullie eigen zuster Mathilde?’ Ze huilde bijna.

‘Nee, zuster Mathilde!’

‘Hij heeft het gedaan!’

‘Alles heeft hij gedaan!’

‘Het is een misdadiger!’

‘Een tweede Landru!’

‘Naar de speelkamer met hem!’

‘Naar de speelkamer!’

Met een woeste ruk was Hugo los en rende dwars door de groep oude mensen heen, die dodelijk beangst uit elkaar stoven. Een gehuil van woede en teleurstelling kwam achter hem aan.

Hij liep hard. Hij liep buitengewoon hard. In enkele ogenblikken was hij bij de achterdeur en trok wild aan de kruk. Hij was dus werkelijk op slot! Een verschrikkelijke kreet van plotselinge waanzin, van gekooide pijn, kwam uit zijn mond en deed zijn weinige achtervolgers onmiddellijk omkeren en de andere kant op vluchten.

Met dezelfde snelheid ging hij terug door de gang. Zijn

voeten roffelden over de tegels, zijn hortende adem sloeg de verf van de muur. Zo hard had hij nog nooit gelopen.

Voor de trap stond alleen zuster Mathilde. Met z'n linkerarm raakte hij haar vol op de mond en schoot tegelijk het donkere gat in.

Boven bleef hij een moment staan, zijn voorhoofd tegen de koude muur. Hij hijgde zwaar en spuugde het vette slijm uit zijn keel. Waar moest hij heen, waar moest hij zich verbergen? Hoe kwam hij er uit? Weer spuugde hij.

Van beneden kwam een verward rumoer. Hij begreep dat men het er niet over eens was of men hem eigenlijk wel zou achtervolgen. De stem van zuster Mathilde klonk boven alles uit. ‘Gevaarlijk!’ riep zij steeds. Datzelfde woord werd ook door anderen gezegd, maar met een heel andere klank. Een ver, zoemend geluid kwam uit de muur, maar hij hoorde het niet. Het kwam dichterbij.

Plotseling ging een deel van de muur open, vlak naast hem. Jezus, een lift! In het verlichte kamertje stonden twee mannen. Een van hen had een lange baard. Deze kreeg Hugo in het oog en begon met z'n magere armen grijpbewegingen te maken. ‘Daar heb ik je, ha, daar heb ik je,’ riep hij verheugd, maar hij bleef in de lift staan.

Hugo draaide zich om, rende de volgende trap op, zocht naar de liftdeur, drukte lang en krachtig op het witte knopje met de P en spuugde er vervolgens wat slijm overheen. Hij haalde diep adem. Het leek wel of hij niet meer kon denken. Met zijn arm veegde hij het zweet van zijn gezicht. Hij zat als een rat in de val. Er moest toch een manier zijn om er uit te komen? Hij spuugde.

Verbergen, eerst verbergen. Eenmaal veilig verborgen kon hij een manier bedenken om er uit te komen. Hij begon te lopen. Een goede schuilplaats en hij was gered.

Voor een deur bleef hij staan, keek achterom. Niemand. Hij drukte de kruk voorzichtig neer en duwde de deur open. Het was een kamer met vier bedden onder de ramen. Was hij hier al eerder geweest? Daar zag hij een hoofd in een wit

kussen.

‘Oom Johannis,’ fluisterde hij en liep snel naar het bed. ‘Oom Johannis!’

Heel langzaam keerde het hoofd zich naar hem toe, nog langzamer gingen de oogleden omhoog. De ogen keken door hem heen, naar iemand anders.

‘Oom Johannis. Dit is Hugo. Ze zitten achter mij aan, help mij! Wat moet ik doen, help mij toch!’

De oude man trachtte te spreken. De oogleden gingen nog meer omhoog, zij verrieden een geweldige krachtsinspanning, de mondspieren begonnen hevig te trillen en dwongen de lippen om woorden te maken:

‘Zo hard geslagen.’

Meteen gleden de oogleden terug, de mond sloot zich krampachtig en het hoofd viel terug in het kussen.

Maar had hij werkelijk iets gezegd? Er was geen geluid geweest, geen beweging van de mond, de ogen, het hoofd, niets.

Hugo legde zijn hand op het voorhoofd. Het was koud. Hij luisterde, met zijn oor vlak boven de iets geopende mond. Geen adem. Hij schoof een ooglid omhoog en keek. Een glazen stuiter.

Dood. Hij moest al jaren dood zijn. Op geheimzinnige wijze was zijn lichaam echter bewaard gebleven, waarschijnlijk door de inwerking van het vreemde licht in de kamer.

Er hing ineens een zware lucht in de kamer. Het rook doordringend naar kamfer. De hele kamer sloeg zware kamferdampen uit. ‘Ik moet frisse lucht hebben,’ dacht hij met schrik. ‘Zo gauw mogelijk frisse lucht!’

Hij greep een koperen raampen vast en begon er woest aan te trekken. De pen bleef zitten, hij viel achteruit. Met twee handen rukte hij aan de pen. Er kwam enige beweging in. Huilend van wanhoop, met longen vol kamfer, snikkend naar adem, scheurde hij de pen uit het kozijn en begon aan de andere.

Voetstappen op de gang. Stemmen. Uit alle macht trok hij,

zijn hele lichaam hing aan de pen. De voetstappen gingen weg, kwamen terug, meer stemmen. God, frisse lucht, lucht! De pen schoot los. Hij duwde het raam omhoog en wilde diep inademen. Maar een lawine van groen, takken, bladeren, stengels, struiken, golfde naar binnen. De klimop, die zo lang op deze kans had moeten wachten, nam nu gretig bezit van de kamer, stroomde over de vloer, bedekte de vier bedden. Wanhopig probeerde hij er tegenin te zwemmen. Hij sloeg als een bezetene met armen en benen. Hij trok vertwijfeld aan de stengels. Hij sprong meters naar voren, dook er wild klauwend bovenop. Toen ging hij staan, volkomen uitgeput.

Een hartelijk gelach ging op. Langzaam draaide hij zich om. Zij stonden met z'n allen in de kamer en schenen zich nogal te vermaken.

6

Hij werd op een stoel met een houten zitting gedrukt, tussen zijn bewakers in, die hem opgewekt aanstootten met hun ontkalkte armen. Het deed geen pijn.

Eindelijk was iedereen gezeten. De man met de baard en zijn vriend met het ijzeren brilletje hadden hun paard bestegen en keken vol verwachting, klaar om van start te gaan.

‘Beginnen,’ werd er geroepen. ‘Komt er nog wat?’

‘Waar is de rechter? We hebben nog geen rechter. Wie is de rechter?’

Een man met een glad, bezadigd gezicht verhief zich van zijn stoel en liep statig naar het midden van de zaal, waar hij zich achter de biljarttafel opstelde.

‘Ik ben de rechter,’ sprak hij afgemeten.

Niemand verzette zich tegen deze benoeming. Alleen Hugo opende zijn mond en vroeg minachtend:

‘Wat geeft u het recht om rechter te zijn?’

‘Jongeman. Ik ben eenenveertig jaar deurwaarder geweest, ik weet dus precies hoe het gaat.’

Hugo lachte honend. ‘En ik ben mijn hele leven matroos geweest, ik weet dus ook precies hoe het gaat!’

‘Jongeman, houd uw mond.’

Hugo hield zijn mond.

‘Om te beginnen, een stoel,’ ging de rechter verder.

Hulpvaardige handen brachten hem vlug een stoel. Hij nam plaats achter het groene laken.

‘De zitting is hierbij geopend. In dit vertrek bevindt zich een jongeman, die van verschillende onjuiste daden wordt beschuldigd. Het woord is aan de eerste aanklager. Hoeveel aanklagers zijn er eigenlijk?’

Zes mensen kwamen naar de tafel: een schriel mannetje dat een alpinomutsje droeg, de vrouw die van de trap was gevallen, de lange man met de baard, de man die zich voor zijn oudoom had uitgegeven, zuster Mathilde en zijn vriend met het manke been.

‘Ik ben zijn verdediger,’ deelde de laatste mee.

‘Goed. U komt dus het laatst,’ sprak de rechter. Hij had spierwit haar.

‘Geen sprake van,’ riep zuster Mathilde. ‘Ik ga het laatst.’ ‘Men dient zich naar de regels te schikken en die bepalen nu eenmaal dat de verdediging het woord krijgt na de aanklacht en het getuigenverhoor,’ zei de rechter op besliste toon.

Zuster Mathilde keek hem zeer nijdig aan, draaide zich om en stapte terug naar haar stoel. Ook de anderen gingen naar hun plaats, behalve het schriele mannetje.

‘U heeft nu het woord,’ sprak de rechter.

‘Dank u wel,’ zei het mannetje zenuwachtig.

‘Waarvan beschuldigt u deze jongeman?’

‘Ja, dat is te zeggen...’ begon het mannetje beverig. ‘Zeg het dan!’

‘Hij heeft... ik beschuldig hem... de schoft heeft mijn alpinomuts gestolen! Vanmiddag had ik hem nog, nu is hij weg.

En die schoft heeft hem gejat!' Zijn lippen trilden, een dunne vinger moest de beschuldiging kracht bijzetten.

De rechter zuchtte en staarde hem bestraffend aan. 'Ga naar uw plaats en laat ik u verder niet meer horen,' sprak hij vermoeid.

'Maar die schoft... en mijn alpinomuts dan?'

De rechter zweeg moedeloos en keek even naar Hugo. Het leek of hij hem een knipoogje gaf, maar dat was niet waarschijnlijk. In elk geval had hij wel bewezen dat hij niet gek was.

Het mannetje stond nog steeds voor de tafel, met smekende ogen. Ogen die slaag verwachtten.

'Je alpinomuts zit op je hoofd,' kwam de man met het manke been hem tenslotte te hulp. Een smalend gelach begeleidde het mannetje naar zijn plaats.

'De tweede aanklager.'

De oude vrouw kwam naar voren, een lijdende trek om haar mond. Zij kreunde zachtjes.

'U bent van de trap gevallen, nietwaar?'

'Van de trap gevallen? Ik had wel dood kunnen zijn! Een vreselijke val heb ik gemaakt en door wie z'n schuld? Door wie z'n schuld? Deze... deze... Ik had wel dood kunnen zijn! En een pijn dat ik heb, niet om uit te houden gewoon!' 'U zegt dus dat deze jongeman u met opzet van de trap heeft laten vallen?'

'Ja, zo is het.'

'Goed. Waarom maakte u eigenlijk gebruik van die trap? Ik dacht dat u in verband met uw ziekte uitsluitend de lift moest gebruiken. Is dat zo, zuster Mathilde?'

Zuster Mathilde knikte stuurs.

'U mocht dus niet op de trap komen. De trap was verboden gebied voor u, is het niet?'

'Ja, dat zal wel,' huilde de vrouw zacht.

'Aangezien u er in het geheel niet mocht komen, moet ik aannemen dat u er inderdaad ook niet was. Dus kan deze jongeman u onmogelijk van de trap hebben laten vallen.

Gaat u maar weer zitten en het beste ermee.' Hij glimlachte even.

'Wie volgt.'

De man met de baard klom haastig van zijn paard en kwam naar de groene tafel. Hij wreef over de blauwe bult op zijn voorhoofd en keek de rechter verontwaardigd aan.

'U kunt wel zien dat ik mij lelijk heb bezeerd!'

'Dat is te zien, ja.'

'Ik ben rustig aan het rijden, samen met mijn vriend. Opeens hoor ik een vals stemgeluid achter m'n rug en meteen daarna val ik voorover van mijn paard. Ik kom op mijn hoofd terecht en alles wordt even zwart.'

'Alles werd dus even zwart?' vroeg de rechter op belangstellende toon.

'Jazeker.'

'Hoe wist u dan dat het deze jongeman was die u van uw hobbelpaard gooide?'

'Dat wist ik al voordat alles even zwart werd,' zei de man aarzelend.

'Had u hem dan gezien?'

'Nee, dat niet.'

'Maar hoe wist u dat dan?'

'Ik voelde het aankomen!'

'Zo is het genoeg. U zegt dat u deze jongeman niet heeft gezien. Hoe kunt u dan beweren dat hij u van uw hobbelpaard heeft gegooid? Dat is onmogelijk, nietwaar? Nietwaar?'

De man zweeg, trok in grote verlegenheid aan zijn baard, draaide zich om en vluchtte naar zijn paard. Zijn vriend klopte hem bemoedigend op de schouder.

'Wie volgt?' riep de rechter ongeduldig.

De man die Hugo bij zijn oudoom had ontmoet stond op, grijnsde en begon nadrukkelijk:

'Dit is een bijzonder ernstige aanklacht.'

'Dat zal ik wel beoordelen,' onderbrak de rechter.

‘U zult het ongetwijfeld met mij eens zijn. Deze jongen heeft drie misdaden op z'n geweten, zo jong als hij is. Ten eerste heeft hij gezegd, dat het 't beste is als de mensen op hun vijfenzestigste van overheidswege worden opgeruimd. Hij zegt dat er een nieuwe Wet op de Ouderdom komt, die dat gaat regelen. Dan wil hij er huizen van laten bouwen. Is dat een gruwelijk plan of niet?’

Het hele publiek beaamde dit met een hevig hoofdgeknik. Woorden schoten hier tekort. Ook de rechter keek zeer bedenkelijk. Gesterkt vervolgde de man:

‘Ten tweede heeft hij zijn doodzieke oudoom zonder enige reden geslagen. En hard geslagen! Toen ik daar wat van zei, probeerde hij mij ook te slaan. En ten derde heeft hij een doos rumbonen die voor zijn oudoom was bestemd, voor de ogen van de arme man zitten opeten. Allemaal, achter elkaar!’

‘Stilte!’ riep de rechter. ‘Dit zijn inderdaad ernstige vergrijpen, die zwaar gestraft dienen te worden. Heeft hij gezegd dat hij huizen wil bouwen van bejaarden?’

‘Ja, dat zei hij. Flatgebouwen!’

‘Komt u eens naast mij staan.’

De man kwam achter de tafel staan en grijnsde trots naar het publiek.

‘Dichterbij met uw hoofd,’ beval de rechter. ‘Wat zit daar op uw kin?’ Hij wees naar de twee donkere strepen die van de mondhoeken naar beneden liepen.

‘Dat weet ik niet.’

‘Ik weet het wel! Dat zijn resten chocolade. En je adem ruikt naar rum. Ga onmiddellijk zitten.’

Lachend keerde de man naar zijn plaats terug.

‘Zuster Mathilde?’

‘Ik wil na hèm!’

‘Dat kan niet, zuster Mathilde.’

‘Goed dan. Deze jongen, deze jongen is vreselijk gevaarlijk,’ begon ze zacht. ‘Tot tweemaal toe heeft hij mij willen aanranden. Alleen met de grootste moeite heb ik hem van

het lijf weten te houden. Als hij niet wordt opgesloten, zal hij het steeds opnieuw proberen. Geen enkele vrouw is veilig voor hem!'

Enkele oude vrouwen keken met geschrokken gezichten op en begonnen angstig met elkaar te fluisteren.

De rechter keek met een scheef hoofd van de zuster naar de jongen en dan weer naar de zuster. Wat is zij toch lelijk, zag je hem denken.

'Zuster Mathilde, kunt u dat bewijzen?'

'Bewijzen?' riep zij schel. 'Zijn mijn woorden niet bewijs genoeg? Of wegen zijn woorden zwaarder dan die van mij? Is het woord van een misdadiger geloofwaardiger dan het woord van een eerzame, zorgzame verpleegster? Hij is een gevaar voor de maatschappij, voor alles wat leeft, niets is veilig voor hem!'

'Zuster Mathilde, ik vraag u om bewijzen,' wees de rechter haar terecht. 'En verder wens ik hier absolute stilte. Stilte!'

Zuster Mathilde plukte aan haar schort, maar wist niets te zeggen. Hugo kreeg een blij gevoel en keek de rechter dankbaar aan. Deze keek strak terug en vervolgde:

'Zuster Mathilde, ik moet bewijzen hebben. Als u mij die niet kunt geven, moet ik uw aanklacht als niet gedaan beschouwen.'

'Maar hij heeft het gedaan, de smeerlap,' mompelde zij nog zachtjes en liep toen gebogen naar haar plaats.

'Het woord is aan de verdediger.'

De man met het manke been, zijn vriend, sleepte zich tot voor de tafel en begon te spreken:

'Ik kan alleen maar herhalen, met nadruk herhalen, dat deze jongen volkomen onschuldig is aan elke misdaad waar hij van wordt beschuldigd. Hij is jong en heeft een goed hart, dat niet alleen, maar hij is ook doofstom en dat sluit iedere schuld bij voorbaat uit. Die straf is al zwaar genoeg. Moeten wij hem dan ook nog eens straffen, en nog wel voor dingen die hij niet heeft gedaan? Waar hij niets aan zou

kunnen doen, als hij ze gedaan had? Integendeel. Mensen als hij moeten wij met liefde, met begrip tegemoet treden, ook zij hebben immers recht op een volwaardig bestaan, op een gelukkig leven? Als hij wordt veroordeeld, verlagen wij ons tot wezens zonder rede of gevoel, tot roofdieren, ja dan is niet hij, dan zijn wij de misdadigers!'

'Ik verzoek u niet zo te schreeuwen,' zei de rechter kalm.

'Gaat u verder.'

'Dat was alles. Maar ik maak van de gelegenheid gebruik om een aanklacht in te dienen tegen degenen die mijn goudvissen hebben weggehaald. Die zijn plotseling verdwenen, spoorloos verdwenen! De enige vreugde die ik nog had, de enig overgebleven reden voor mijn leven!'

De rechter begon met zijn vuist op de tafel te hameren om het rumoer te doen ophouden.

'Dat is op het ogenblik niet aan de orde,' sprak hij.

'Dat is altijd aan de orde!' riep de man met het manke been verontwaardigd. 'Mocht ik soms geen goudvissen houden, vonden de anderen dat niet goed? Was het misschien verboden om een liefhebberij te hebben, mocht er misschien niemand in het Tehuis zijn die nog een liefhebberij had?' 'Neeeh!' was het duidelijke antwoord.

De man zwaaide woest met zijn wandelstok, maar zijn been begaf het en hij viel op de grond, nog steeds schreeuwend, schuim vormde zich op z'n lippen.

'Breng hem naar buiten,' beval de rechter.

Vier man sleurden hem gehoorzaam naar de deur en gooiden hem op de gang. Het schreeuwen hield na enige tijd op.

De rechter streek met twee vingers door zijn witte haar, keek een ogenblik als in twijfel naar het groene laken en vroeg:

'Heeft de beklaagde nog wat te zeggen?'

Hugo schudde van nee.

'Dan kom ik nu tot de uitspraak. Door vijf mensen zijn aanklachten gedaan, die echter alle ongegrond of onhoud-

baar zijn gebleken. Niettemin bewijst het grote aantal aanklachten wel iets, namelijk dat u toch aan iets schuldig moet zijn. Bij mijn beslissing moet ik er echter van uitgaan dat u doofstom bent. Dat kunt u natuurlijk bewijzen?'

Hugo werd bleek. Over zijn gehele lichaam begon hij te zweten. De zoldering viel op hem neer. Zijn lippen beefden, maar hij zei niets.

'Kunt u dat bewijzen?' vroeg de rechter vriendelijk.

'Nee,' stamelde hij.

'Kunt u dat niet bewijzen?' vroeg de rechter verwonderd.

'Nee,' fluisterde hij, bijna onhoorbaar.

'Dan moet ik tot uw veroordeling besluiten. Ik veroordeel u tot eenzame opsluiting...'

'Levenslang!' juichte zuster Mathilde.

Verheugd viel het publiek in: 'Hoera, levenslang, levenslang!' zongen zij, wild van vreugde.

'Tot eenzame opsluiting in de bezemkast, voor de tijd van acht maanden, met aftrek,' besloot de rechter.

Er waren zes mannen nodig om Hugo naar de bezemkast te brengen.

7

De eerste tijd sloeg hij met z'n vuisten op de deur, daarna werd hij kalmer. Hij begon tastend langs de wanden van de kast te kruipen.

De kast was vrij ruim; twee bij drie meter, schatte hij. Er stond niet veel in. Een paar bezems en verder alleen twee emmers, waarin enkele dweilen. Hij had honger en was moe. Het was half zeven. Van de dweilen maakte hij een kussentje, waarna hij zich zuchtend op de harde vloer uitstrekte. Hij viel meteen in slaap.

Opeens voelde hij dat hij wakker moest worden. Hij deed zijn ogen open. Op de stoel naast zijn bed lag een uniform, van vreemde makelij. Hij kwam z'n bed uit en trok het aan.

Er was een metalen helm bij, maar die zette hij nog niet op. Hij greep de lans, ging de kamer uit en verliet het ouderlijk huis.

Een onafzienbaar leger stond in de straat. Nee, het was zo groot, zo lang, dat het leek of het stil stond, maar dat was niet waar. De soldaten liepen in een stevig marstempo voorbij. Geen geluid was te horen, het was volkomen stil. Al droeg iedere soldaat zware laarzen, die licht geneigd zijn om althans enig geluid voort te brengen.

Geduldig wachtte hij tot de officier die naast hem stond zijn arm uitstrekte naar een open plaats en voegde zich toen snel in zijn rot. Zij marcheerden de hele nacht door, maar werden niet moe.

Toen de zon opkwam, hadden zij de stad al ver achter zich gelaten. De omgeving kwam hem vijandig bekend voor, maar hij wist dat hij er nog nooit was geweest.

Toen de zon was ondergegaan, hielden zij halt en gingen zitten aan de kant van de weg. Er werd voedsel verstrekt, dat door bepaalde afdelingen werd rondgedeeld. Daarna trokken zij weer verder. Dagen achtereen, met alleen de korte onderbrekingen om te eten. Het weer was altijd mooi. Hun leger was zo groot, dat het begin noch eind had. De weg was echter nog langer. Jaren lang.

Op een dag merkte hij, dat de weg was geplaveid met kinderhoofdjes. De dunne schedeltjes braken als eierschalen onder hun laarzen, maar te horen was het niet.

Op een andere dag merkte hij, dat iedere soldaat een gegroefd gezicht had, met lange grijze haren en een grijze baard. Hun ogen waren verstard, zij konden alleen vooruit kijken. Praten deden zij nooit, luisteren was niet nodig. Alles gebeurde immers volkomen geluidloos.

Bevelen werden niet gegeven. Alles ging vanzelf. Er waren wel officieren, maar die onderscheidden zich slechts door af en toe te paard langs de stoet te rijden. Meestal echter gingen ook zij te voet.

Het gevecht begon geheel onverwachts, maar zij waren er

op voorbereid. Alleen de buitenste rotten namen er aan deel. De vijand viel van beide kanten aan, maar werd spoedig op de vlucht gedreven. Jankend en zwaar verminkt droop hij af. Aan hun eigen kant waren de verliezen gering; slechts enkele plaatsen moesten zij opschuiven. Van die dag af bleef het regenen.

Elke dag waren er schermutselingen met de vijand, maar de afloop was van tevoren reeds bekend. Ze begonnen gewend te raken aan het zachte gejank, waarmee de aftocht van de vijand gepaard placht te gaan. Het was een grappig geluid, maar er werd niet om gelachen.

Toen waren zij bij de zee. De vloot lag klaar. Zij scheepten zich in, de zeilen vingen wind en zij voeren uit. Op sommige dagen was het water blauw, op andere dagen rood. Het maakte geen verschil.

Na de overtocht trokken zij verder over een weg, die met kinderhoofdjes was geplaveid. De gevechten namen in omvang en hevigheid toe. Elke dag waren hun verliezen groter. Soms werd een hele afdeling tot de laatste man afgeslacht. Maar zij overwonnen altijd.

Ze marcheerden voort. Elke dag kwam hij meer naar voren, elk uur dichter achter de tamboers die niet te horen waren. Zijn lans was hij kwijt geraakt, hij vocht met een zwaard dat hij van een ander had gekregen of genomen. Een lang zwaard, heel zwaar, heel scherp. Het deed z'n werk goed.

Tenslotte kwamen zij in de nacht bij een stad. Het had opgehouden met regenen. Hij herkende deze stad; hier had hij vroeger gewoond. Van het grote leger waren er nog maar twee over. De ander was een stokoude tamboer. Hij liep achter deze tamboer, maar vlak voor de poort stortte ook deze neer.

Alleen ging hij de stad binnen. Hij liep langzaam. Hij wilde wel harder lopen, maar dat kon niet. Eindelijk was er weer iets te horen. Zijn laarzen kraakten en maakten een stampend geluid op de stenen. Verder geen geluid.

Hij liep steeds langzamer. Iedere stap kostte meer inspanning. De laatste meters naar het ouderlijk huis moest hij kruipend afleggen. Voor het huis gekomen, kon hij niet meer. Hij legde zijn hoofd op de stoep. Hij was dood.

Het was een vreemd gevoel, dood zijn. Eigenlijk helemaal geen gevoel. Gelukkig dat het maar een droom was.

Hij schrok wakker van het gebons op de deur.

'Zit je daar lekker, lelijke schoft?' riep een schriel stemmetje. Hugo gaf geen antwoord. Het was half negen, zag hij. Hij kon niet meer slapen.

Na enige tijd weer het geluid van voetstappen. Het hield stil voor de deur. Er werd een sleutel in het slot geduwd en langzaam ging de deur open. Hij bleef zitten. Vluchten had immers geen enkele zin.

Zuster Mathilde kwam binnen. In haar handen een bord. Zwijgend zette zij het voor hem neer en bleef staan kijken, dicht bij de deur. Haar gezicht stond strak.

'Wat is dat?' vroeg hij hongerig.

'Gortepap natuurlijk.'

Hij trok het bord naar zich toe, greep de lepel en nam vlug een grote hap. Meteen spuugde hij het weer uit. Het was niet alleen koud, het brandde ook als de hel, het was zout, geen gortepap maar vloeibaar zout!

'Is het zoet genoeg?' vroeg ze lief.

Hij smeet het bord weg en vloekte. Zuster Mathilde liep naar de deur.

'Zuster, ik wil er uit, ik wil hier vandaan!' smeekte hij.

'Jongens die zusters willen aanranden horen niet vrij rond te lopen,' klonk het bits.

'Maar u weet toch net zo goed als ik dat het niet waar is. U deed het verdomme zelf!'

De zuster trok haar niet aanwezige wenkbrauwen op en deed de deur achter zich dicht.

'Zuster Mathilde, Mathilde, Mathilde,' schreeuwde hij wanhopig. De deur vloog open en zij kwam binnen, liet zich

naast hem vallen en vlijde huilend haar hoofd tegen hem aan.

‘Ik ben zo blij dat je mij eindelijk hebt geroepen,’ zei ze snikkend.

Hugo gaf geen antwoord. Hij keek naar het hoofd dat tegen hem aanlag. Het haar had een warme glans en lag vertederend, hulpeloos, als een jong poesje tegen zijn borst. Hij bracht zijn hand ertoe het te strelen. Het was zacht en stevig. In donker was zij niet onaantrekkelijk.

‘Ik kan er niets aan doen,’ zei de vrouw zacht. ‘Ik ben nu eenmaal zo geworden, ik vecht er wel tegen maar het helpt niet meer.’ Zij hield op met huilen. ‘Ik verlang zo naar een beetje liefde, als vrouw heb ik er toch recht op?’

Hugo zei niets. Wat zou hij moeten zeggen? Zijn hand bleef over het zachte haar strijken.

‘Ik ben zo lelijk, geen man heeft mij ooit aangekeken. Op die speciale manier aangekeken, bedoel ik. Daarom ben ik ook in de verpleging gegaan.’

‘Jaja,’ deed Hugo.

Opeens voelde hij een hevige behoefte om haar te omarmen, om haar borsten en dijen tegen zich aan en haar lippen op zijn mond te voelen. Hij probeerde zijn tegenzin te overwinnen, maar er was niets meer te overwinnen. Hij boog zich naar haar over, zocht haar lippen en kuste haar.

Met een kreet van schrik en afschuw duwde zij hem ver van zich af, ging staan en liep naar de deur. Haar rug zweeg beledigd. Hugo keerde zich af en wreef over zijn mond. De deur ging dicht, de sleutel werd omgedraaid.

Kwart voor negen.

Hij hoorde een bekende schuifelklank op de gang. Er werd met een ijzeren voorwerpje aan het slot gemorreld en de deur ging open. De oude man met het manke been kwam binnen, sloot de deur en ging moeizaam naast hem zitten. ‘Goddank,’ zei Hugo zuchtend. ‘Ik kan er uit.’

‘Zachtjes praten,’ zei de oude man. ‘Het loopt tegen bedtijd en dan zijn er veel mensen op de gang. Over een kwartier ben je buiten, om negen uur sta je op straat.

‘Ik weet niet hoe ik u moet bedanken,’ zei Hugo treurig.

‘Waarom laat u mij er uit?’

‘Maar dat spreekt toch vanzelf. Omdat ik weet dat jij jong en onschuldig bent. Iemand die doofstom is in een donkere, benauwde bezemkast opsluiten, de beesten!’

‘Stil,’ waarschuwde Hugo.

Op de gang klonken snelle stappen. ‘Zit je daar lekker, vuile schoft?’ riep het schrille stemmetje. De stappen verwijderden zich vlug.

‘Waarom doen deze mensen zo gek, waarom willen ze mij zo graag opgesloten hebben?’

‘Ik denk, ik denk omdat zij zich op jou, op jouw jeugd willen wreken voor het feit dat zij zelf oud zijn. Daarom willen ze jou zo graag hier houden. Misschien wel totdat jij zelf ook oud bent, gewoon elke keer opnieuw veroordelen voor dingen die je niet hebt gedaan. Waar je trouwens niets aan zou kunnen doen, omdat je doofstom bent.’

Hugo dacht even na en vroeg:

‘Maar hoe kom ik uit het gebouw? De achterdeur is op slot, dat weet ik. Is er soms een geheime uitgang?’

‘Nee, geen geheime uitgang. Dat zou te makkelijk zijn,’ zei de oude man peinzend.

‘Wat zegt u?’

‘Dat zou wel makkelijk zijn. Nee, er is een andere manier, even makkelijk. Je moet namelijk weten dat de voordeur op dit ogenblik los is. Daar ga je dus door.’

‘De voordeur? Maar daar hangt een briefje aan dat hij niet open kan!’

‘Dat denkt iedereen, maar daarom is het niet zo. De sleutel is al jaren zoek, daarom denken ze dat hij niet open kan. Maar op dit ogenblik is hij los. De sleutel zit namelijk hier.’ Triomfantelijk klopte de oude man op zijn jas. ‘Hoe laat is het precies?’

‘Zes voor negen.’

‘Dan moet je nu gaan. Nu meteen. Ik wens je het allerbeste. Ik hoop dat ook jij enig geluk in je leven zult mogen vinden.’ Hij drukte zijn hand.

Hugo stond op en keek ontroerd naar het vriendelijke gezicht, de goede ogen. Nu moest hij het zeggen, dacht hij. Het was moeilijk, maar het moest gebeuren. Hij schraapte zijn keel en begon:

‘Ik moet u iets bekennen...’

‘Ga nu jongen, voordat het te laat is.’

Hugo liep naar de deur, zette een been op de gang, draaide zijn hoofd om en fluisterde:

‘Ik ben helemaal niet doofstom.’

‘Wat zeg je? Ik hoor het niet.’

‘Ik ben niet doofstom! Dat was maar een grapje. Iemand die doofstom is kan immers niet horen en niet praten, en dat doe ik wel.’

‘Wat zeg je? Ik wil het niet horen, houd alsjeblieft op, ga weg!’

‘Ik ben niet doofstom. Ik ben zo normaal als ieder ander,’ zei Hugo kalm. Een zwak steunend geluid kwam uit de kast.

8

De tegels weigerden zijn voetstappen. Het bleef maar stil. Bang, en ook blij, liep hij naar de trap. Deze kraakte niet. Alles werkte mee. Hij was nu op de begane grond. Nog even en hij was buiten.

Zoals hij daar liep, was hij bijna niet te onderscheiden van een oude man. Zijn rug was meer dan gewoon gebogen, zijn tred was aarzelend, zonder veerkracht, en zelfs zijn gezicht leek door de ingevallen wangen veel ouder dan het was.

Hij was nog acht stappen van de voordeur verwijderd, toen

er opeens een deur openging. Hij verstijfde. De kamer bij de voordeur, de directrice! herinnerde hij zich. Hij slikte en keek naar de vrouw in de deuropening.

Het was een regentes, zojuist teruggekeerd van het zitten voor Meester Hals. Ze had alleen even andere kleren aangetrokken. De mond onbuigzaam als ijzer, de ogen dwongen tot een vlugge knieval, de hele houding was een toren aan macht.

'Waar gaat dat naar toe?' sprak het schilderij. Het kon dus praten. De stem klonk zelfs niet onvriendelijk. De toon waarop men kinderen toespreekt.

'Ik ga naar buiten,' zei Hugo zacht.

'Dat mag je toch niet?' Zij lachte even. 'Na vijf uur mogen jullie niet meer naar buiten, dat weet je best. Je bent hier lang genoeg. Hoe heet je ook weer? Welke kamer?'

'Ik heb hier alleen maar even mijn oudoom bezocht. Meneer Roodslabbe.'

'Ja, dat zeggen ze allemaal. Vooruit, naar je kamer! Waarom lig je nog niet in je bed? Pas maar op dat zuster Mathilde je niet ziet.'

'Neemt u mij niet kwalijk mevrouw, maar ik ben helemaal geen bejaarde. Ik ben zeventien en ik wil er nu uit.'

De directrice kneep haar ogen toe en nam hem keurend op. 'Dat is wel mogelijk, inderdaad, dat zou best kunnen.' Zij zette haar handen in haar zij en keek hem glimlachend aan.

'Kan ik er dan nu uit?'

'Ja hoor. Nee, wacht eens even, eerst je zakken leeghalen. Je bent hier god weet hoe lang binnen geweest, je kunt wel van alles gestolen hebben.'

Hugo protesteerde niet. Hij haalde zijn zakken leeg, knielde stijf en legde alles voor haar voeten op de grond. De directrice bekeek ieder ding met grote aandacht, pakte toen zijn zakdoek op, streek hem glad en duwde hem onder zijn ogen.

'Zie je dat wasmerkje?'

‘Ja, dat zie ik.’

‘Wat staat er op?’

‘Daar staat... daar staat... ik kan het zo niet lezen.’

‘Zet je bril dan op.’

‘Bril, ik heb helemaal geen bril!’

‘En wat is dat dan?’

Zij wees op een oud, ijzeren brilletje, dat op de grond lag. Met knikkende knieën boog Hugo voorover, pakte het brilletje en zette het op.

‘Daar staat: Eigendom van het Tehuis voor Bejaarden.’

‘Ja, dat staat er. En waarom zou dat er staan, denk je?’ Hugo begon te zweten.

‘Ik weet het niet. Ik weet het niet!’

‘Dan zal ik het zeggen. Omdat die zakdoek van het Tehuis is en omdat slordige, oude mannetjes als jij nooit hun spullen op tijd inleveren. Daarom zit dat wasmerkje eraan. En nu ga je weer vlug naar je kamer, want voor jouw flauwe grappen heb ik geen tijd.’

‘Ik wil er uit, ik wil er uit, ik wil naar mijn moeder, ik wil naar huis!’ jammerde Hugo. Z'n brilleglazen waren beslagen, de tranen biggelden over zijn wangen, zijn mond was in een trillende grimas vertrokken.

‘Wat maak jij het jezelf moeilijk,’ zei de directrice. Ze zuchtte en keek de gang in, alsof daar hulp vandaan zou kunnen komen.

Er kwam iemand aan. Zuster Mathilde.

‘Wat is er met hem?’ vroeg zij.

‘O zuster, ik weet gewoon niet wat ik met hem aan moet. Hij zegt dat hij er uit wil. Maar u weet net zo goed als ik dat dat niet kan.’

‘Als hij er uit wil, dan gaat hij er uit,’ zei zuster Mathilde koud.

‘Jazeker, zuster Mathilde. Goed, ga er dan maar uit.’

Langzaam liep Hugo naar de deur, trok er met kracht aan en stapte naar buiten. De deur werd achter hem dichtgedaan. Ergens luidde een klok. Negen slagen.

‘Ik ben er uit,’ zei hij. Hij liep naar de poort, maar het ging niet hard. Het ging langzaam. ‘Ik ben zo moe, ik wil slapen, ik wil naar huis.’

Bij de poort gekomen keek hij om en bleef staan. Hij droogde zijn natte wangen af met de zakdoek en voelde de verdikking van het wasmerkje. Hij keek naar zichzelf. ‘Ik wil naar huis,’ zei hij op smekende toon.

Zo vlug hij kon liep hij terug naar de voordeur, voelde aan de knop, bonsde toen tweemaal met z'n vuist op het hout. ‘Ik ben thuis! Ik wil er in! Laat mij er in.’

Pinksteren 1964

Het dode zaad

Ik ben een bekwaam handelsreiziger. Gedurende de twaalf achter mij liggende jaren heb ik vele miljoenen voor mijn firma verdiend. Ik verkocht alles aan iedereen; scheepstoeters, aardappelmesjes, goedkope landwijn en glazen asbakken, alles bracht ik aan de man, in grote hoeveelheden en tegen hoge prijzen. Ik werd echter niet op provisiebasis betaald en heb al die jaren moeten rondkomen van een zeer karig loon. Vandaar dat ik onlangs besloot om voor mijzelf te beginnen.

De directeuren van mijn firma heb ik bij mijn vertrek de huid volgescholden. Desondanks poogden zij mij tot elke prijs te bewegen bij hen in dienst te blijven. Op hun knieën lagen zij voor mij, biddend en smekend. Zij boden mij een grote opslag aan, zij wilden mijn loon verdubbelen, zelfs verdriedubbelen, desnoods met volledig terugwerkende kracht, maar ik was niet te vermurwen. Toen ik hun kantoor verliet hingen zij verslagen en wenend over hun bureau, troost zoekend bij hun banksaldo en elkaar.

Nog diezelfde dag raakte ik in een café, waar ik uit hoofde van mijn beroep vaak vertoefde, in gesprek met een zeeman. Ik bood hem een glas bier aan, hij bood mij een glas bier aan en al gauw waren wij goede vrienden. De zeeman had alle zeeën bevaren, geen haven ter wereld was hem onbekend, zelfs de kleinste niet. Dat zei hij tenminste. Na het zesde glas bier vertrouwde hij mij toe, dat hij met een ernstig gebrek aan geld te kampen had. Het was reeds zo ver, dat hij geen cent meer bezat. Zelfs de biertjes die hij voor zichzelf had besteld, zou hij dus eigenlijk niet kunnen betalen. Dit maakte mij buitengewoon kwaad. Maar hij antwoordde dat hij mij iets wilde verkopen, hij had een artikel voor mij te koop waar ik schatten mee kon verdie-

nen. Althans dat beweerde hij.

Dit maakte mij huiverig. Als het op verkopen aankwam was ik nooit voor een kleintje vervaard geweest, maar wanneer een ander mij iets wilde verkopen was ik altijd meteen op mijn hoede.

Ik zei hem dus dat ik geen belangstelling had voor zijn artikel, en ook dat ik er niet over dacht om al zijn biertjes te betalen, laat staan die welke hij mij had aangeboden. Hij moest zich maar zien te redden, ik zou niets voor hem doen. Deze harde woorden maakten een ongelukkig mens van hem. Hij greep mij bij de handen en keek mij met waterige ogen aan.

‘Zou je niet heel even naar mijn artikel willen kijken?’ zei hij. ‘Alleen maar even kijken?’

Hierin stemde ik toe. De zeeman haalde een linnen zakje tevoorschijn, knoopte het los en schudde iets van de inhoud op het tafelblad. Het waren kleine, zwarte korrels. Ik lachte hem uit en zei:

‘Wat moet ik daar mee? Dan kan zelfs ik niet verkopen, dat raak zelfs ik aan niemand kwijt! Wat is het?’

‘Dit heb ik meegebracht uit Egypte,’ gaf de zeeman ten antwoord. ‘Met gevaar voor mijn leven heb ik het meegesmokkeld. Ik heb het bewaard als een goudschat, maar nu moet ik het verkopen, want ik heb geen cent meer.’

‘Ik wil het niet van je kopen,’ zei ik. ‘Maar wat is het?’ ‘Het is kunstzaad. Een oude Egyptenaar heeft het mij verkocht, tegen een schandalig hoge prijs. Het is geen echt zaad, het is dood zaad en kan geen vrucht dragen. Het dient uitsluitend tot versiering.’

‘Ik wil het niet van je kopen,’ zei ik. ‘Het is een waanzinnig artikel.’

De zeeman werd moedeloos onder mijn voortdurende afwijzingen. Hij smeekte mij het kunstzaad te kopen, maar ik herhaalde steeds dat ik er niets voor voelde. Hij hield echter koppig vol, elke minuut vroeg hij er honderd gulden minder voor. Ik weigerde telkens. Tenslotte vroeg hij of ik

het dan als betaling voor de biertjes wilde aannemen. Ik aarzelde nog even, toen stemde ik toe.

Dol van blijdschap probeerde de zeeman mij te omhelzen, maar ik duwde hem van mij af, want hij rook sterk naar uien en bier. Ik pakte het linnen zakje, betaalde het gelag en verliet het café.

Tegen zo laag mogelijke prijs inkopen is van het hoogste belang in de handel, dat wist ik. Ik beschikte nu over een prachtig artikel en het had mij slechts enkele glazen bier gekost.

De volgende morgen ging ik reeds vroeg op pad om te trachten mijn artikel aan de man te brengen. Tot mijn grote verrassing bleek niemand van degenen die ik bezocht bereid ook maar een korrel kunstzaad te kopen. Ik praatte en praatte, ik gebruikte alle bekende en minder bekende verkoopargumenten, ik vond ter plaatse nieuwe, overtuigende argumenten uit, mijn hele in de loop van twaalf jaar gerijpte ervaring wierp ik in de strijd, maar dit alles mocht niet baten.

Hoewel men in het algemeen wel enige belangstelling toonde voor mijn artikel, zonder dat ik precies had gezegd wat het was, zodra ik vertelde dat het kunstzaad betrof begon men meewarig te lachen of ook mij te bespotten. Een klein, mager mannetje dat in kippevoer handelde, maakte mij zelfs uit voor gemene oplichter en dreigde de politie te roepen.

Het verbaasde en hinderde mij eerlijk gezegd nogal, dat ik het kunstzaad aan niemand kon verkopen. Ik vroeg mij af waar het aan kon liggen. Dat het aan mijzelf zou liggen betwijfelde ik, nee, dat achtte ik uitgesloten. Maar dat het artikel niet goed zou zijn, dat wilde ik ook niet aanvaarden. Ik reisde van de een naar de ander, maar steeds werd ik opnieuw teleurgesteld. Ik kon het nauwelijks geloven, maar het was of een korrel kunstzaad als onnodig en onbruikbaar werd beschouwd. En dat in een tijd waarin kunstbloemen,

kunstparels en kunstfruit overal gretig aftrek vonden!

Misschien zou ik mijn artikel in een aantrekkelijke verpakking moeten aanbieden. Hoewel erg vermoeid van al dat gereis en gepraat, maakte ik die avond een aantal zwarte, houten doosjes, waar ik een kussentje van wit fluweel inplakte. In ieder doosje legde ik tien korrels kunstzaad. Ze kwamen fraai uit tegen het wit.

Op deze wijze was het werkelijk een begerenswaardig artikel. Voor die tijd had ik daar nooit bij stilgestaan, maar nu zag ik in dat de verpakking van een artikel een van de belangrijkste verkoopargumenten was, zo niet het belangrijkste. Ik was er dan ook zeker van dat het de volgende dag veel beter zou gaan. Eigenlijk verwachtte ik, dat ik alle dertig doosjes zou verkopen.

's Morgens ging ik er weer vroeg op uit. Bij mijn eerste bezoek kwam ik echter tot de onaangename ontdekking, dat ook deze verpakking niet tot de zo gewenste verkoop kon leiden. De eerste man die ik mijn doosjes liet zien, maakte er een open, knikte welwillend en knorde goedkeurend. Maar toen ik vertelde dat het korrels kunstzaad waren, begon hij te grijnzen en keerde het doosje om. Ik kreeg niet eens de gelegenheid om alle korrels op te rapen, zo vlug moest ik zijn kantoor verlaten.

Een ander wilde alleen de zwarte doosjes van mij kopen, maar dan op voorwaarde dat ik hem voortaan honderd stuks per dag zou leveren. Waar ik ook kwam, hoe ik ook praatte, bij alle mensen kreeg ik te horen dat ik hun en mijn tijd verspilde, dat het een schande was om met een dergelijk artikel aan te komen, dat het niet fatsoenlijk was om te proberen met behulp van een aantrekkelijke verpakking een volkomen waardeloos artikel te verkopen en dat ik er goed aan deed op een eerlijker manier mijn brood te verdienen.

Aan brood had ik voorlopig geen gebrek; ik had genoeg gespaard om het enkele weken zonder inkomsten te kunnen stellen. Maar het verloop van die dag had mijn vertrouwen

in de mensen en in mijzelf danig geschokt. Ik wilde echter nog steeds niet geloven dat het kunstzaad onverkoopbaar zou zijn.

Tot diep in de nacht zocht ik naar andere middelen om het kwijt te raken. Ik overwoog het plaatsen van een advertentie in de dagbladen, ik bedacht pakkende slagzinnen en meeslepende argumenten, maar ik kwam tot de conclusie, dat het ook op deze manier niet zou lukken.

Het was duidelijk dat de mensen hier niet deugden. Misschien bestonden er plaatsen en mensen die beter geschikt waren? Zo kwam ik op de gedachte om naar dat eiland te gaan.

Met de trein ging ik de volgende morgen naar de haven die de veerdienst met het eiland onderhield. Deze treinreis was een grote uitgaaf; het betekende dat ik een week korter van mijn gespaarde geld kon leven, maar dat had ik er graag voor over.

De overtocht duurde twee uur. Van die tijd maakte ik gebruik om met de bemanning te pokeren. Ik won natuurlijk, maar wij hadden niet om grote bedragen gespeeld, zodat mijn winst gering was. Ik vertelde hun ook enige grapjes, waar zij uitbundig om lachten. Het waren niet eens zulke goede grapjes. Hieruit bleek echter, dat de mensen in deze omgeving al heel anders waren. Dit verheugde mij. Als mijn succes op de veerboot naar het eiland reeds zo groot was, hoe groot zou het dan op het eiland wel zijn!

Toen de boot om een uur 's middags in de kleine haven van het eiland was afgemeerd, nam ik afscheid van de bemanning en ging aan wal. Ik had hun niet verteld met welk doel ik hier heenging. Zij meenden dat ik er voor vakantie kwam en ik had dat niet ontkend, maar ook niet bevestigd. Het is nooit goed de mensen alles te vertellen. De boot ging volgens de dienstregeling om zes uur terug. Ik had dus vijf uur de tijd.

Ik wandelde met mijn koffer langs de kade en werd staan-

de gehouden door een oude man, die een blauwe schipperspet droeg. Hij rookte een pijpje en had een getaand gezicht. De oude man nam het pijpje uit zijn mond en zei:

‘Komt u hier omdat het voorjaar is aangebroken? Wilt u hier de wilde ganzen zien vliegen en horen gakken? Ik geef u groot gelijk. Het is het enige dat wij nog kunnen doen. Als de winter voorbij is, komen de wilde ganzen terug naar ons eiland en in de herfst trekken zij weg naar warmer streken. Maar eens zullen zij voorgoed wegtrekken, eenmaal zullen zij ons voor altijd verlaten, want dit eiland gaat dood, de grond droogt langzaam uit en er is niets tegen te doen. De wilde ganzen zijn onze enige troost.’

De oude man klemde het pijpje tussen zijn twee laatste, bruine tanden en keek mij aan op een manier alsof hij antwoord verwachtte. Ik zei:

‘Met genoegen zal ik de wilde ganzen bezichtigen. Maar doet u mij een plezier en koopt u een doosje kunstzaad van mij.’

De oude man kneep zijn lippen op elkaar en schudde van nee.

‘Waarom niet?’ zei ik. ‘U heeft het niet eens gezien! Wacht, ik zal u...’ Ik wilde mijn koffer open maken, maar de oude man zei:

‘Als ik het goed begrijp, heeft u het over kunstzaad. Dat wil zeggen: een soort zaad. Wie kopen zaad? De boeren. Ik ben geen boer, dus koop ik niets van u.’

‘Zijn hier veel boeren?’ vroeg ik.

‘Boeren genoeg en land genoeg. Maar de vruchten van het veld zijn op dit eiland gering. De grond droogt langzaam uit, de boeren werken haast dag en nacht, maar alles is vergeefs. Elk jaar verlaten meer jonge boeren ons eiland en elk jaar sterven er meer oude boeren van honger en ellende.’

Ik wist genoeg. Deze oude man had mij een geweldig idee aan de hand gedaan. Hier, op dit eiland, zou ik in enkele uren mijn hele voorraad kunstzaad verkopen!

Ik vroeg hem nog, waar ik al die boeren kon vinden en hoe ik hen kon bereiken. Volgens hem kon ik het beste een fiets huren; de afstanden waren te groot om te voet af te leggen. Ik bedankte hem hartelijk en ging daarna een fiets halen bij de rijwielstalling.

De baas gaf mij zijn eigen fiets te leen en wilde van betaling niets weten, omdat hij het zo prettig vond dat er eindelijk weer iemand een fiets bij hem kwam huren. Het was een oude, maar goed onderhouden fiets. De zwarte lak glansde in de zon.

Het weer was goed. Er stond bijna geen wind en de zon had veel kracht. Fluitend reed ik langs de akkers. Al had ik geen verstand van de landbouw, ik zag wel dat er op deze grond weinig of niets kon groeien. De grond zat vol gaten en scheuren, sommige scheuren waren honderden meters lang. Het zou een paar jaar achtereen moeten regenen voordat er een behoorlijke oogst van afgehaald kon worden, leek mij toe.

De eerste boerderij kwam in zicht. Het was een groot, vierkant gebouw, met rode pannen op het dak. Toen ik dichterbij was gekomen zag ik, dat hier en daar pannen ontbraken. Het hele gebouw maakte een vervallen indruk. Het was in lange tijd niet geschilderd en ook waren sommige ramen gebroken. Met de fiets aan mijn hand liep ik over het zandpaadje dat erheen leidde.

Toen ik op het erf stond, kwam er opeens een grote, bruine hond op mij afrennen. Luid blaffend draaide hij snel om mij heen, maar ik draaide even snel mee, zodat het dier niet de kans kreeg om door mijn dekking heen te breken.

Na enige tijd werd ik echter duizelig van al dat gedraai, terwijl de hond van geen ophouden wist. Ik moest er iets op vinden. Ik moest hem kalmerend toespreken misschien. ‘Goed volk!’ riep ik. ‘Koest hond, goed volk! Maak dat je wegkomt!’

Maar het dier bleef om mij heen draaien. Hij werd niet

moe, het leek zelfs of hij steeds vlugger ging lopen en steeds harder blaffen.

‘Donder op!’ schreeuwde ik. Ik was blij dat ik mij aan de fiets kon vasthouden, anders was ik al lang gevallen. ‘Donder op, kreng! Donder toch op, loeder!’

De hond blafte woest, liet zijn tanden zien en ging bij wijze van antwoord nog dichter om mij heen draaien. Ten einde raad brulde ik het eerste wat in mijn gedachten kwam en dat was:

‘Hier is de slager! Ophouden, want ik ben de slager!’

Onmiddellijk bleef de hond staan. Met de tong uit zijn bek kwam hij naar mij toe, jankend en kwispelend, en probeerde mijn hand te likken. Dit liet ik echter niet toe. Ik zette mijn fiets tegen de schuur en liep naar de deur. De hond sloop gedwee achter mij aan.

Een bel was er niet. Ik klopte op de deur en wachtte. Er verscheen niemand. Ik klopte weer, ditmaal harder en langer. De hond probeerde intussen onverhoeds mijn hand te likken, maar ik hield mijn handen boven mijn hoofd. Nu sloeg ik met mijn vuisten op de deur. Deze trilde en kraakte en viel bijna uit elkaar, maar gelukkig hoorde ik sloffende voetstappen naderen. De deur werd geopend en een man stond voor mij. Hij droeg een blauwe broek en een hemd, verder niets.

‘Wat is er? Wie bent u?’ vroeg hij op zachte, vijandige toon. ‘U bent toch geen handelsreiziger of zo?’ Hij keek argwanend naar mijn koffer, die ik naast mij had neergezet.

‘Denkt u dat vooral niet,’ zei ik. ‘Handelsreiziger? Zie ik er uit als een handelsreiziger? Nee hoor, geen sprake van. Ik kwam hier toevallig voorbij en toen viel mij op dat uw akkers in zulk een slechte staat verkeerden. Ik dacht meteen, laat ik dat even gaan zeggen, dan kunt u er iets aan doen.’

‘Dat is vriendelijk van u meneer, maar ik weet dat mijn land slecht is,’ zei de boer, zuchtend. ‘Er is niets aan te

doen. Het wordt steeds slechter.'

'Zozo,' zei ik. 'Dat is niet gunstig, neem ik aan. Heeft u al het mogelijke geprobeerd om de toestand van uw land te verbeteren?'

'Alles, alles heb ik gedaan, maar niets mag baten. Het is ons treurig lot om hier bijna dag en nacht en het hele jaar door te zwoegen en te ploeteren, maar alles is voor niets, vergeefs, vruchteloos.'

'Heeft u wel eens over het gebruiken van kunstzaad gedacht?' vroeg ik. 'Heeft u wel eens van kunstzaad gehoord?'

'Van wat?' riep de boer.

'Kunstzaad. Het bestaat nog niet lang, maar er zijn al wonderen mee verricht, dat verzeker ik u.'

'Kunstzaad, kunstzaad, nooit van gehoord. De kunst is groot, dat weet ik. Kunstmest ken ik wel, al heb ik daar geen geld voor. Het helpt trouwens toch niet. Kunstzaad zegt u. Maar hoe kan ik daar aankomen? Waar is het te koop?'

Ik keek hem enige tijd glimlachend aan. Toen maakte ik mijn koffer open, haalde er een zwart doosje uit en hield dit voor zijn ogen.

'Toevallig heb ik een doosje bij me.' Ik opende het doosje. 'Zo ziet het er uit, het beroemde kunstzaad. Kleine, zwarte korrels, nietig en onschuldig om te zien, maar vergis u niet, er zit een groeikracht in die zijn weerga niet heeft!' Ik deed het doosje weer dicht, stopte het in de koffer en liep weg. De boer riep mij terug en zei:

'Komt u even binnen, hier moeten wij over praten. Ik zou eigenlijk wel wat kunstzaad van u willen kopen.'

Ik ging mee naar binnen en mocht in de mooiste stoel zitten. De boerin bracht een kop koffie. De koffie was slecht; te veel melk en zelfs een vel. Ik dronk hem dan ook niet op.

'Hoeveel kost het?' vroeg de boer.

'Het is niet te koop,' antwoordde ik.

'Hoeveel kost het?'

‘Het is ontzettend duur.’

‘Hoeveel kost het?’

‘Honderd gulden per doosje.’

De boer en zijn vrouw keken elkaar lange tijd zwijgend aan. De vrouw barstte in huilen uit, maar de boer legde zijn hand op haar schouder en zij droogde haar tranen af. ‘Honderd gulden? Dat is veel geld,’ zei de boer.

‘Voor minder mag ik het niet verkopen.’

‘Honderd gulden, honderd gulden,’ mompelde de boer en krabde zich nadenkend achter zijn oor. ‘Dat is veel geld.’ ‘Het is helemaal niet duur. U moet rekenen dat u het tien of twintigvoudig terugkrijgt. En zoveel is honderd gulden toch niet?’

‘Voor u misschien niet, maar voor ons... Ik vraag mij af of wij nog honderd gulden hebben. Ik zal eens kijken. Maar vertelt u eens, hoe moet het gezaaid worden? In zo'n doosje zitten maar een paar korrels.’

‘Tien korrels en dat is meer dan genoeg. Een korrel per hectare, volgens de voorschriften,’ zei ik.

‘Dan moet het wel wonderzaad zijn!’ riep de boerin uit. ‘Dat is het, mevrouw.’

De boer stond op en begon in een diepe kast te zoeken. Hij kwam met een ijzeren geldkistje terug en zette dit op tafel. Het maakte een leeg geluid. Zijn vrouw reikte hem de sleutel aan en met bevende handen maakte hij het kistje open en keek er in, met een angstige blik. Zijn vrouw keek mee over zijn schouder. Ik hoorde bankbiljetten door zijn vingers gaan. ‘Zie je wel,’ dacht ik, ‘ze houden zich arm, ze hebben heus wel geld.’ Toen haalde de boer het geld er uit en riep:

‘Ik doe het! Het is mijn laatste geld, maar ik doe het!’

Hij legde tien biljetten van tien gulden voor mij neer en ik gaf hem een zwart doosje. De boer pakte het doosje, bekeek het even, hield het boven zijn hoofd en begon een wilde rondedans. Al gauw danste zijn vrouw mee. ‘Dadelijk gaan ze door de vloer, die lijkt mij niet erg stevig,’ dacht

ik. Beide mensen uitten onverstaanbare kreten van vreugde, zodat buiten de hond begon te blaffen. Ik stopte het geld in mijn portefeuille en nam afscheid.

‘Ik ga het meteen zaaien!’ riep de boer. ‘Wanneer komt het op?’

‘Binnenkort, zeer binnenkort, het groeit verbazend snel,’ zei ik. ‘Misschien morgen al.’

Buiten moest ik mij de hond weer van het lijf houden, het dier probeerde nog steeds mijn hand te likken. Zelfs op het zandpaadje liep hij achter mij aan. Maar toen ik bij de hoofdweg op mijn fiets stapte, bleef hij jankend staan en keek mij droevig na.

Ik voelde mij uitstekend. Het was goed gegaan en het zou nog beter gaan, daar was ik van overtuigd. Mijn vertrouwen in de mensen was teruggekeerd. Op dit eiland woonden de mensen die ik nodig had. Ik zou hier schatrijk vandaan gaan.

De volgende boerderij was veel kleiner, maar zag er niet minder haveloos uit. Gelukkig was er geen hond. Ik zette mijn fiets tegen een paal en bonsde hard op de deur. Meteen deed een kleine, dikke man open, die mij verwonderd aanstaarde.

‘Ik weet precies wat u nodig heeft!’ riep ik. ‘Kunstzaad!’ ‘Dat ik daar niet eerder aan gedacht heb,’ zei de boer hoofdschuddend.

Ik maakte mijn koffer open, haalde er een zwart doosje uit en liet hem de korrels zien. ‘Kunstzaad! Ik heb het speciaal voor u meegebracht!’

De boer stak zijn hand uit naar het doosje, maar ik gaf hem een tik op de vingers. ‘Afblijven meneer, het is nog van mij.’

‘Hoeveel kost mij dat?’ vroeg de boer.

‘Honderd gulden per doosje. En zegt u niet dat het veel is, het is een prijs die in geen verhouding staat tot de werkelijke waarde!’

‘Wat is de werkelijke waarde?’ vroeg de boer.

‘Duizend, tienduizend gulden en dan is dat een schatting die aan de lage kant is! Wilt u een doosje kopen?’

‘Ik heb geen duizend, tienduizend gulden,’ zei de boer zacht.

‘Nee meneer, het kost maar honderd gulden!’

‘Ik heb ook geen honderd gulden,’ fluisterde de boer. ‘Ik heb helemaal geen geld. Ik ben de armste boer van het eiland, dat mag u aan iedereen vragen.’

‘Dan wil ik in dit geval genoegen nemen met betaling in natura,’ zei ik. De boer dacht een ogenblik na en antwoordde:

‘Ik kan u alleen mijn oudste dochter aanbieden. Dat is het enige.’

‘Maar meneer, zoiets kan men niet doen!’ riep ik verontwaardigd. ‘Hoe oud is ze?’

‘Acht jaar, bijna negen. Helemaal gezond. En groot voor haar leeftijd!’ De boer keek mij hoopvol aan. Een meisje van acht vond ik echter wel wat te klein.

‘Het spijt mij, maar dit kan ik niet aannemen. Heeft u geen sieraden, juwelen, ringen?’ vroeg ik.

‘Ik zal eens vragen.’ De boer verdween en kwam na korte tijd terug. Hij had iets in zijn hand en liet het mij zien. Het waren twee gouden trouwringen. Ze waren groot en dik en zouden vrij veel opbrengen.

‘Dat is het laatste wat ik kan aanbieden,’ zei de boer. ‘Is het genoeg?’

‘Eigenlijk niet, maar ik zal mijn goede hart laten spreken en deze twee ringen aannemen in ruil voor een doosje van mijn beroemde kunstzaad. De zaaivoorschriften zijn: een korrel per hectare. De groei is verbluffend snel en de opbrengst overvloedig.’ Ik ruilde de ringen voor het doosje. ‘Ik heb vijf hectare grond, is dit genoeg voor vijf hectare?’ vroeg de boer, die de zwarte korrels vreesachtig bekeek. Ik lachte en zei: ‘Het zijn tien korrels. Dan zaait u dus twee korrels per hectare.’

‘Dat zal ik doen,’ riep de boer verheugd. ‘Hoe kan ik u bedanken, meneer? U redt mij en mijn gezin van de hongerdood! U bent een weldoener! U bent een edel mens!’

Op deze manier praatte hij door. Ik draaide mij om en ging weg. Toen ik omkeek stonden de boer en zijn vrouw en vier dochtertjes mij na te wuiven. Ik wuifde terug.

De derde boerderij die ik bezocht, was zeer groot en zag er iets beter onderhouden uit. Toen ik mijn fiets had neergezet, kwam de boer al naar buiten. Het was een lange, magere man. Hij nodigde mij uit even binnen te komen. Ik was nauwelijks gezeten of hij vroeg:

‘Hoeveel heeft die van hiernaast gekocht?’

‘Twee doosjes,’ antwoordde ik.

‘Twee? Waar haalt hij het geld vandaan! Dan moet ik er drie hebben, want ik ben de rijkste boer van het eiland, dat mag u aan iedereen vragen. Nee, geeft u er maar vier.’ ‘Vierhonderd gulden,’ zei ik.

‘Dat kan mij niet schelen. Vierhonderd gulden? Ik hoop dat ik het nog heb.’

Ik haalde vier zwarte doosjes uit mijn koffer en de boer legde negenendertig briefjes van tien voor mij op tafel.

‘Dat is tien te kort,’ zei ik.

De boer liep naar een bruine, met snijwerk versierde kast, haalde er een spaarvarken van aardewerk uit en sloeg dit aan stukken. Er rolden vijf zilveren rijksdaalders uit. Vier gaf hij er aan mij, de andere stak hij in zijn zak. ‘Het is geld van mijn zoon, maar die zoon is van mij, dus dat geld is ook van mij,’ legde hij uit. Ik knikte.

‘De zaaivoorschriften hoeft u niet te vertellen. Alles is mij bekend,’ zei de boer. Ik nam afscheid. Bij de deur overhandigde hij mij een sigaar.

Vrolijk reed ik verder. Het ging goed en het ging steeds beter. De bezoeken werden alsmaar korter en mijn portefeuille alsmaar dikker. De meesten kochten een doosje, sommigen namen er twee, een zelfs drie. Al gauw was ik

genoodzaakt het geld in mijn koffer op te bergen. De voorraad zwarte doosjes was toen reeds geheel verdwenen; ik verkocht de korrels nu los uit het zakje.

Op het laatst kwamen de boeren in drommen naar mij toe, met geld in de handen. Zij verdrongen elkaar, zij stootten elkaar weg met de ellebogen en om de laatste zes korrels ontstond een verbitterd gevecht. Tot mijn spijt moest ik een aantal van hen teleurstellen; ik had niet meer. Huilend wierpen dezen zich op de grond, maar ik beloofde spoedig terug te komen met nieuwe voorraad.

Om vijf uur keerde ik terug naar de haven. Mijn koffer was loodzwaar, het geld puilde er uit. Ik moest er op staan om hem dicht te krijgen.

Ik bracht de fiets naar de rijwielstalling en bedankte de baas hartelijk voor het gebruik. Hij lachte en zei, dat niet ik hem moest bedanken, maar hij mij.

Op de kade stond de oude man met de blauwe schipperspet. ‘Hoe is het gegaan?’ vroeg hij.

‘Ik mag niet klagen,’ gaf ik ten antwoord.

‘Het is vreemd, maar ik voel dat er iets niet in orde is,’ zei de oude man. ‘Ik weet niet precies wat, maar er is iets niet in orde.’

‘Wat zou dat moeten zijn? U bedoelt toch niet dat het verband houdt met mijn bezoek?’ riep ik kwaad.

‘Dat weet ik niet, dat weet ik juist niet. Kijk daar!’ Hij wees naar een vlucht ganzen, die gakkend door de lucht vloog. ‘Dat klopt niet. De wilde ganzen zijn zich nu al aan het verzamelen. Dat moet een reden hebben. Komen zij ooit terug? Wat gaat er met ons eiland gebeuren? De wilde ganzen trekken weg naar warmer streken, dat klopt niet! Waarom? Waarom?’

‘Ik weet niet waarom, ik heb geen verstand van ganzen,’ zei ik.

Meteen liep ik naar de veerboot. Het was vijf minuten voor zes, om zes uur moest de boot volgens de dienstregeling

vertrekken. Maar niets wees er op dat het schip klaar was om uit te varen. Ik ging aan boord, zocht een van de bemanningsleden en vroeg wat er aan de hand was.

‘Wij varen niet met die mist, meneer. Heeft u zo'n haast?’ ‘Ik zie helemaal geen mist,’ zei ik.

‘Dan heeft u bepaald geen goeie ogen. Kijkt u maar.’ Ik keek en ontdekte tot mijn schrik, dat de haven gevuld was met een ondoordringbare mistbank. Zo vast en zo dicht, dat het onmogelijk was om het water van de mist te onderscheiden.

‘En buitengaats is het nog dikker,’ zei de man. ‘We moeten wachten tot het optrekt, er zit niets anders op.’

‘Hoe lang kan dat duren?’ vroeg ik.

‘Een uur, een dag, een week misschien, dat is niet te voorspellen.’

Ik bleef aan boord. De mist trok niet op. Het werd donker. In het toilet telde ik mijn verdiende geld. Zesentwintig duizend gulden, op een paar kwartjes na, plus de twee trouwringen. Ik was een rijk man.

De bemanning vroeg mij die avond of ik weer met hen wilde pokeren. Ik zei: ‘Dat wil ik wel, maar deze keer niet om kleine bedragen. Ik speel alleen als het om grote sommen gaat.’

Na enige aarzeling stemden zij hierin toe. Om tien uur begonnen wij te spelen. Ik won, maar niet veel. Elk half uur ging iemand kijken of de mist al was opgetrokken, maar steeds kwam hij terug met een somber gezicht. Langzamerhand verloor ik. Om twaalf uur was ik mijn winst weer kwijt. Ik wilde er mee ophouden, maar dat vonden de bemanningsleden niet netjes. Zij gebruikten zelfs vage dreigementen.

Ik speelde verder en maakte nu mijn koffer open. Ik bleef verliezen. Kleine bedragen, maar ze werden groter. Onophoudelijk graaide ik in de koffer, maar deze werd steeds leger. Om drie uur had ik naar schatting nog vijfduizend gulden over. Ik wilde er mee ophouden, maar zij

dwongen mij op mijn stoel te blijven zitten en verder te spelen.

Woest pakte ik de koffer, keerde hem om boven de tafel en zette alles in een keer in. Prompt verloor ik. Ik was door het dolle heen. ‘Mijn geld is op,’ schreeuwde ik, ‘maar ik heb nog twee gouden trouwringen!’ De ringen werden door de bootsman gewonnen, die ze onmiddellijk aan zijn vingers stak, zodat hij er nu drie droeg. Uitgeput rolde ik mij ineen op een houten bank en viel in slaap.

's Morgens vroeg werd ik wakker geschud door de bootsman. Ik wreef mijn ogen uit en vroeg waarom hij mij wakker maakte. Geld om te spelen had ik niet meer, waarom liet hij me niet met rust?

‘Ze vragen naar je, buiten,’ zei hij grijnzend.

‘Wie?’

‘De boeren.’

‘Wat willen ze van mij?’

‘Dat weet ik niet, maar je moest toch maar even gaan kijken.’ Hij pakte mij in mijn kraag en duwde mij naar buiten. Ik liep naar de reling, wreef mijn ogen nog eens uit en keek.

Alle boeren van het eiland stonden bijeen op de kade. Het waren er honderden. Twee van hen maakten zich los uit de menigte en kwamen naar de veerboot toelopen. Het waren een kleine dikke en een lange magere; de armste en de rijkste boer van het eiland. Zij bleven staan op de rand van de kade en keken mij strak aan.

‘Wat is er?’ riep ik schor.

‘Namens alle boeren van ons eiland...’ begon de lange magere, waarna de kleine dikke hem wegduwde en gilde: ‘Het kunstzaad!’

‘Wat is er met het kunstzaad?’ riep ik benauwd. Ik werd bang. Zouden zij nu al gemerkt hebben dat het zaad dood was, dat het geen vrucht kon dragen en uitsluitend tot versiering diende? ‘Wat is er met het kunstzaad?’

‘We hebben het allemaal gistermiddag gezaaid,’ zei de rijkste boer. ‘Toen we vanmorgen op ons land gingen kijken, toen...’

‘Het is opgekomen, het staat al in bloei!’ gilde de armste. Alle boeren op de kade begonnen te juichen en te brullen en te dansen en te zingen.

‘De mist is opgetrokken,’ riep iemand op de boot. Meteen werden de trossen losgegooid. Langzaam voer de veerboot de haven uit.

Het zag zwart voor mijn ogen. Ik klemde mij aan de reling vast om niet te vallen. Toen begon ik te lachen. Het kunstzaad was opgekomen, het stond al in bloei! Ik lachte zo hard en zo lang als ik nog nooit had gelachen. Het kunstzaad was opgekomen! De tranen stroomden over mijn wangen, ik snikte van het lachen. Het stond al in bloei! Alleen een gek zou daar niet om lachen.

november 1964

Alle eer aan de schepper

Mark rilde in zijn jas. Wat was het koud. De hemel was vlekkerig grijs. Af en toe werd er een wolk met grote snelheid onderdoor getrokken. De wind was overal. Van alle kanten kwamen de vlagen aanzetten over het vlakke land, zaten elkaar gillend achterna, zonder elkaar te kunnen grijpen. Op hem werd niet gelet natuurlijk; soms werd hij bijna opgetild en omvergegooid. De scherpe, droge kou ging door alles heen, drong zijn adem terug in zijn neus, beet zijn tong bij de keel af. Hij rilde, maar liep door.

Hij kwam bij het oude kerkje, dat aan de rand van het dorp stond. De juiste plaats voor een kerk, vond Mark. Het moest de gelovigen niet te makkelijk worden gemaakt; niet zo uit hun bed de kerk in, maar eerst een flinke wandeling. Een gering offer als dat diende met liefde gebracht.

De kerk zelf was van bescheiden afmetingen, maar er was een vierkante toren tegen aangezet die hoogmoedig de spot dreef met de grootheid van de Heer. Bovenop een vergulde haan.

De begraafplaats, slecht bezet, werd door een haag van de weg gescheiden. Mark keek door de takken heen en zag tot zijn verbazing dat er gewerkt werd. Naast de kerk en tussen de steunberen waren mannen, gekleed in manchesterpakken van een bruinachtige kleur, aan het werk. Sommigen duwden een kruiwagen over een brede plank en deponeerden de inhoud een eindje verder, anderen waren bezig zich in te graven en gaven nu en dan van hun aanwezigheid blijk door enige aardkluiten op te werpen. Het was duidelijk dat zij geen graf aan het delven waren, want in dat geval zou het al een massagraf moeten worden. Hij besloot het werk eens van nabij te bekijken en liep terug,

ging het hek door en bleef op het grasveld staan, aan de rand van de eerste sleuf.

‘Aan het schatgraven, mannen?’ riep hij, na enige tijd. Niemand gaf antwoord. De mannen werkten gewoon door, zonder op te kijken.

‘Wat is de bedoeling, mannen?’ riep hij, iets luider nu. Het was immers mogelijk dat zij hem niet gehoord hadden.

De man die in de eerste sleuf aan het werk was draaide zich langzaam om, stak zijn schop in de grond, duwde de klep van zijn pet wat naar boven en zei bedaard:

‘Kom maar effe hier.’

Mark keek even bedenkelijk, maar sprong toen in de kuil en liep naar de man toe. Deze was intussen een sigaret aan het rollen.

‘Wat wou je weten?’ zei hij en likte met het puntje van zijn tong langs het vloeipapier.

‘Wat zijn jullie aan het doen?’ vroeg Mark. Hij duwde zijn koude handen diep in z'n zakken. De man plaatste de sigaret tussen zijn lippen, bracht een doosje lucifers tevoorschijn en streek er een af. Hij waaide meteen uit. De man streek een tweede af, vouwde zijn handen beschermend om het vlammetje en hield de sigaret in dit huisje. Even later kwam er een dunne sliert rook uit.

‘Wij zijn hier aan het graven,’ zei de man, zonder de sigaret uit zijn mond te nemen.

‘Ja, dat zie ik. Maar wat?’

‘Hoe bedoel je?’

‘Wat zijn jullie aan het graven? Een graf, een valkuil of een droogdok?’ vroeg Mark ongeduldig.

‘O, bedoel je dat. Nee, we graven hier omdat we, wij leggen hier de fundamenten bloot, om zo te zeggen.’

‘Fundamenten waarvan?’

‘Van de kerk. Vroeger moet de kerk veel groter zijn geweest dan tegenwoordig. En nou schijnt het van belang te wezen dat de fundamenten worden blootgelegd. Zeker om te zien hoe groot de kerk vroeger eigenlijk wel geweest is.

Want dat kan je aan de fundamenten zien, begrijp je wel. Op die manier kan je dat allemaal nagaan. Dat doen de des-kun-di-gen natuurlijk, wij graven alleen maar.'

'Vinden jullie wel eens wat?' vroeg Mark begerig.

'Dat komt wel voor, ja, dat gebeurt wel.'

'Wat bijvoorbeeld?'

'Och, af en toe een paar scherven en zo, een paar botten, een kannetje van aardewerk, altijd kapot natuurlijk, tegeltjes, rommel, allemaal ouwe rommel.'

'Wat doen jullie daar nou mee?' vroeg Mark langs zijn neus weg.

De man begon heel slim te kijken en daarna hard te lachen. 'Ik heb je door! Jij wilt er zeker wat van hebben hè? Maar dat gaat niet. Alles is voor de Dienst, het wordt allemaal weggehaald. Een keer in de week komt er iemand van de Dienst die het allemaal weghaalt.'

'Oh,' zei Mark.

De man klopte hem met zijn grote, vuile hand op de schouder en wees naar achteren. 'Daar ligt nog wat rommel die de Dienst niet wil hebben, dat mag je gerust meenemen. Ga maar eens kijken. Het is rommel hoor!' Hij trok zijn pet over de ogen en pakte zijn schop beet.

Mark klom uit de kuil en slenterde om de sleuven heen, naar de hoop aarde. Hij zocht met zijn ogen tussen de kluiten, maar vond niets. Opeens echter zag hij naast de aarde iets belangrijks liggen. Een schedel. Hij pakte hem op en bekeek hem aan alle kanten. Een schedel! Hij was zwaar, helemaal gevuld met hardgeworden klei. Maar het was een mooie schedel. Niet beschadigd, glad en stevig, het gebit miste slechts een tand.

Hij keek waar de onderkaak was. Maar er lagen verder alleen nog maar wat botten en takken. Aarzelend liep hij terug, de schedel met twee handen vasthoudend. Hij hoopte dat de mannen hem niet zouden zien. Maar de man in de eerste sleuf keek op, grijnsde en riep:

'Wat gevonden?'

Mark knikte.

‘Een schedel hè? Is er een onderkaak bij?’

‘Nee,’ zei Mark. Hij drukte de schedel vast tegen zich aan. De andere mannen staakten de werkzaamheden en begonnen eveneens te grijnslachen. ‘Hier!’ riep er een. ‘Een mooie onderkaak voor je!’ Hij pakte iets uit zijn kruiwagen en gooide het naar hem toe. Het was een onderkaak. Hij hield de kaak onder de schedel. Het paste precies. En ook een gaaf gebit! De mannen bleven hem grijnzend aankijken.

‘Nou, dan ga ik maar weer,’ zei Mark op vrolijke toon en stapte haastig weg, zonder eenmaal om te zien. De onderkaak stak hij in zijn jaszak, de schedel hield hij op zijn hand tegen zich aangedrukt.

Een oude man liep op straat. Toen Mark nog enkele meters van hem verwijderd was, bleef de man staan en keek geschrokken naar de schedel. Mark had niet veel zin om met de man te praten, zijn hand was ijskoud en de schedel was zwaar. Maar zo gemakkelijk kwam hij er niet af.

‘Wat heeft u daar?’ riep de man.

Hij keek naar de schedel met een blik die van alles kon inhouden. Mark kreeg het gevoel dat hij zojuist tegen de kerk had gewaterd en hem vervolgens onder het zingen van lasterlijke liederen in brand had gestoken. Maar dat was natuurlijk onzin. Die schedel had hij gekregen, niet gestolen. Waarom zou hij zich schuldig voelen?

‘Hoe komt u daaraan?’ vroeg de oude man.

‘Komt uit de grond.’

‘Van de opgravingen bij de kerk?’

‘Inderdaad.’

‘Het is een schedel. Van een mens,’ zei de man, op droevige toon.

‘Een menselijke schedel,’ antwoordde Mark.

De schedel begon steeds zwaarder te worden, hij kreeg kramp in zijn pols. Hij legde hem op zijn linkerhand en stak

de rechter in zijn zak. De oude man bleef op een vreemde manier naar de schedel kijken: bang, ongelovig, afkeurend? Er hing een doorzichtige druppel aan de punt van zijn neus, een grote druppel, die er maar niet af wilde vallen. Hij bewoog wel even als de wind er langs streek, maar bleef op zijn plaats. Mark wachtte in spanning tot de druppel naar zijn ondergang gegroeid zou zijn, maar op het ogenblik dat hij de neuspunt ging verlaten, wreef de man met zijn mouw langs zijn neus en zei:

‘Toch niet leuk, om iemand met een doodskop te zien lopen. Zo'n ding hoort in de grond, het gebeente van de mens moet in vrede kunnen rusten. Daar mogen wij niet aankomen, daar moeten wij afblijven. Het is niet een ding om grapjes mee uit te halen.’ Een nieuwe druppel groeide aan de neus.

‘Dat is allemaal in orde hoor,’ verzekerde Mark. ‘Ik... ik leer voor dokter, ik heb hem nodig voor de studie.’ Een kleine leugen was hier te rechtvaardigen.

Het gezicht van de oude man kreeg onmiddellijk een andere uitdrukking. Iets van ontzag verscheen in zijn ogen. De dokter is nog altijd een heilige, vooral op het platteland. De druppel groeide voorspoedig.

‘Maar toch doet het een beetje akelig aan,’ begon de man weer, ‘ik denk net bij mezelf, dit zou best familie van mij kunnen zijn, het kan mijn eigen overgrootvader wel zijn.’

Mark hield zijn mond en bracht de schedel over naar zijn rechterhand. Eigenlijk had hij hem op de grond willen zetten, maar hij bedacht dat de oude dan vast en zeker in huilen zou uitbarsten. En dat was niet de bedoeling. Kijk die druppel!

‘Dus u leert voor dokter? Voor zulke personen is het natuurlijk heel mooi om een doodskop te hebben. Daar kunnen zij veel van leren, daar steekt u zeker weer een heleboel van op?’

‘Reken maar,’ zei Mark.

‘Daar schiet me opeens te binnen dat ze vorig jaar hier een puntgave duitser hebben opgegraven. Die hebben de studenten ook meegenomen. Dat wil zeggen, het was natuurlijk een geraamte, maar er mankeerde niks aan. Wij wisten niet eens dat hij er lag, niemand in het dorp wist er van. Zomaar aan de kant van de weg. Hij moet hier in de oorlog begraven zijn, dat denken we tenminste.’

‘Hoe wist u dat het een duitser was?’ vroeg Mark verveeld. De schedel ging over naar de linkerhand.

‘Het was een duitser. Er lagen namelijk een paar duitse uniformknopen bij. Ja hoor, het was een duitser. En er was ook nog een blikken doosje bij, met brieven en zo. Nee, het was echt een duitser, dat was wel te merken.’

‘Dus ze hebben het geraamte meegenomen?’

‘Ja, dat hebben die studenten toen meegenomen, naar Leiden. Die leerden ook allemaal voor dokter. Jammer dat u het niet eerder wist hè?’

‘Niets aan te doen. Kom, ik ga weer eens verder, ik moet nodig aan het werk,’ zei Mark. Hij knikte de oude man toe en liep weg.

‘Dag dokter!’ riep de man tegen zijn rug.

Mark lachte. Dat klonk goed, dat klonk heel goed. Hij fronste zijn wenkbrauwen, trok zijn mondhoeken zorgelijk naar beneden en probeerde het op de juiste wijze te zeggen. ‘Dag dokter. Dag, dokter. Dag dokter!’ Een voorbij komende windvlaag ving het geluid op en begon honend te schateren. Mark keek snel om zich heen. Maar niemand had het kunnen horen. De straat was leeg.

Het was een oud huisje, dat vroeger als boerderij had gediend. Maar de laatste eigenaar, bijtijds het nutteloze van het boerenbedrijf inziend, had zijn land aan een andere boer en zijn huis aan Stefans vader verkocht. Stefan was de vriend van Mark; een jaar jonger, 22.

Stefan was kunstschilder, maar erg veel schilderen deed hij niet. Dat was ook niet nodig, legde hij wel eens uit, het ging

er om dat je schilder was, niet dat je schilderde. Bovendien was dit een uiterst inspannende bezigheid en zijn zwakke gezondheid liet nu eenmaal niet toe dat hij veel van zijn krachten vergde.

Zij waren al vijf dagen hier, maar Mark had hem nog geen keer aan iets bezig gezien. Tegen de middag verliet hij het huis, met zijn schetsboek onder de arm, tegen de avond kwam hij er in, met zijn schetsboek onder de arm. Dan zei hij dat hij zeer vermoeid was, ging in zijn luie stoel zitten en vroeg of Mark voor deze maal het eten wilde klaarmaken. Elke dag keek Mark of hij iets had getekend, maar het schetsboek bleef leeg en werd alleen steeds dunner. Waarschijnlijk vouwde hij er vliegtuigjes van.

Mark liep om het huis heen en ging door de achterdeur naar binnen. Hij zette de schedel op het tafeltje in de keuken, deed twee stappen achteruit en bekeek hem enige tijd. Vervolgens trok hij de lade met gereedschap open, haalde er een priem uit, legde deze weer terug en kwam met een grote schroevedraaier overeind. Hij tikte met het ijzer op de rand van de tafel, stootte een korte lach uit en ging op de tafel zitten, met gekruiste benen.

‘Nu zullen we jou eens gaan opknappen,’ zei hij, terwijl hij de schedel oppakte en met gestrekte armen voor zich hield. ‘Je zult eens zien hoe mooi je weer wordt. Gewoon een ander mens. Als die rommel eenmaal uit je hoofd is... Hendrik! Ik noem je Hendrik. Zo heet je.’

Hij legde de schedel neer en zette de punt van de schroevedraaier op de klei die de linkeroogkas vulde. Met voorzichtige bewegingen stak hij de grijze korst er uit. Na enige tijd begon hij aan het andere oog, daarna volgde de neus. Toen ook de kleiresten onder de jukbeenderen verwijderd waren, zette hij hem neer, sprong van de tafel en keek met een voldaan gezicht naar het resultaat.

‘Je mag er zijn, Hendrik,’ zei hij vrolijk. ‘Je bent lang niet lelijk, in je soort.’

Hij lachte even, pakte de schedel weer op, draaide hem

enkele malen om en klopte speels op het gladde voorhoofd. Aan de onderkant zag hij opeens nog een opening. En door dat gat had zich ook klei naar binnen gedrongen. Hij probeerde er met de schroevedraaier in te steken, maar nee, dat ging niet.

‘Ik heb een ander idee, Hendrik, ik ga je wassen!’ riep Mark.

Vlug liep hij naar de slaapkamer en kleedde zich uit. Met alleen een handdoek om zijn nek geslagen kwam hij terug en nam de schedel mee de douchecel in. Even later stroomde het water over Mark en Hendrik.

De schedel was het eerste wat Stefan zag toen hij thuis kwam. Mark had hem op tafel gezet in de kamer. Van verbazing liet Stefan zijn schetsboek op de grond vallen.

‘Wat heb je daar? Een schedel!’ riep hij.

Mark zei niets.

‘Hoe kom je daar aan? Hoe kom je daar nou aan?’

‘Gevonden.’

‘Een schedel! Meneer komt met een schedel thuis. Meneer heeft een schedel gevonden. En waar heeft meneer die gevonden?’

‘Bij de kerk. Daar zijn ze aan het graven.’

Stefan pakte de schedel en bekeek hem nauwkeurig. Met zijn vingers streek hij over de gladde bovenkant. Aan zijn ogen was te zien dat hij het een mooie schedel vond. Met de vingertoppen volgde hij langzaam de zigzaglijnen van de naden, het brailleschrift dat iedereen gratis op zijn hoofd krijgt. Opeens keerde hij zich naar Mark en zei:

‘Weet je wat we zullen doen?’

‘Nou?’

‘We vullen hem met erwten, we stoppen hem helemaal vol met erwten, dat heb ik eens gehoord, dan leggen we hem in water en dan barst hij precies op de naden, omdat die erwten uitzetten natuurlijk. Dat wil ik wel eens zien.’

‘Daar komt niets van in,’ zei Mark op koele toon.

‘Waarom niet?’

‘Omdat hij van mij is en omdat ik hem wil houden. Hij heet Hendrik en ik neem hem mee naar huis.’

Stefan begon op een vreemde manier te lachen. ‘Wat heb je aan een schedel, wat moet je in godsnaam met zo'n kop doen?’

‘Dat weet ik niet.’

‘Doe niet zo gek, dat is toch leuk!’

‘Ik vind het niet leuk.’

‘Waarom dan niet?’

Stefan zette de schedel met een bons op de tafel en keek hem kwaad aan. Zijn handen begonnen te trillen en er gebeurde iets dreigends in zijn ogen.

‘Nou, waarom vind je dat niet leuk?’

Mark zweeg.

‘Nou, dan niet. Als je dat niet eens voor je vriend over hebt. Die jou nota bene mee op vakantie neemt, die zelfs je vreten voor je betaalt!’

Mark zweeg.

‘Ach, barst jij, met je rotkop. Ik ga wel bij de kerk kijken of er nog meer zijn. Waren er nog meer?’

‘Weet ik niet,’ antwoordde Mark. Ik weet het wel, dacht hij met enige vrolijkheid, ik weet heel goed dat er voor jou geen schedel meer is. Loop jij maar fijn voor niks, stinkende, mislukte rotschilder.

Stefan trok zijn jas aan en ging naar buiten. Mark keek hem door het raam na en ging toen op een stoel zitten kijken naar de schedel Hendrik.

‘Moet je horen,’ sprak hij zacht. ‘Deze Stefan heeft zeer vreemde gedachten. Schilderen kan hij niet, dat is wel bewezen. Iets anders wil hij niet, ook dat is duidelijk. En toch wil hij macht over jou uitoefenen, hij wil jou bezitten en zelfs op een vreselijke manier vernietigen. Dat is eigenlijk iets heel droevigs, die Stefan is een zielige figuur, het is allemaal heel erg.’

Marks ogen begonnen te glinsteren, grote tranen gleden

langzaam over zijn wangen. Hij huilde zonder enig geluid te maken, want er was van niemand troost te verwachten. Na tien minuten kwam Stefan fluitend thuis. Mark had zijn wangen op tijd droog geveegd en luisterde naar de vrolijke klank van de voetstappen in de gang. Stefan gooide de kamerdeur open, liep op hem af en hield hem triomfantelijk een lang been onder de ogen.

‘Wat vind je daar van? Is dat een mooi dijbeen of niet? Daar heb je veel meer aan dan aan zo'n schedel. Moet je eens kijken, die knoppen van de gewrichten, dat lijken wel aardappels!’ Hij lachte en keek Mark vragend aan.

‘Het is een mooi dijbeen,’ zei Mark.

‘Dat dacht ik ook. Ik ga het nu even afkrabben, het moet helemaal schoon zijn, er mag geen korreltje aarde op blijven zitten, want dat is niet goed.’

Stefan liep naar de keuken en kwam terug met het aardappelmesje, waarmee hij de kleisporen van het been begon te schrapen. Het gaf een scherp krassend geluid.

‘Ik hoorde van die man dat ze vorig jaar hier een duitser hebben opgegraven. Ze vonden hem heel toevallig, hij was aan de kant van de weg begraven.’

‘Hadden ze gewoon moeten laten liggen,’ zei Stefan, zonder zijn werk te onderbreken. ‘Wat hebben ze er mee gedaan?’ ‘Een paar medische studenten hebben hem meegenomen, zei die man. Hij zei dat het een gaaf geraamte was en daar hebben die studenten natuurlijk veel aan, voor hun studie, medische studenten...’

Stefan legde het mesje neer en lachte smalend. ‘Laat mij niet lachen. Weet je wat zij er mee doen? Op hun kamer zetten, een broek aantrekken, een bolhoed op z'n kop en een sigaar tussen zijn kaken. Trouwens, wie zegt dat het medische studenten waren, wie zegt dat het studenten waren? Daar kan iedereen zich voor uitgeven.’

‘Dat is waar,’ zei Mark aarzelend. Hij keek even naar de schedel en toen naar zijn handen. Hij voelde dat hij een kleur kreeg.

‘Vroeger wilde ik altijd dokter worden,’ zei hij zacht, alsof hij zich ergens voor verontschuldigde. Zonder in Stefans richting te kijken vervolgde hij:

‘Ik weet nog goed dat ik een keer op het station zat. Ik moest een half uur wachten, daarom ging ik op een bank zitten. Ik keek een beetje voor mij uit, dat doe ik wel meer. Toen kwam er een vrouw naast mij zitten. Het was een oude vrouw eigenlijk, maar dat doet er niet toe. Ik voelde dat ze mij aanstaarde, maar ik bleef gewoon voor mij uit kijken. Opeens begon die vrouw te praten, ik had in het begin niet eens door dat ze het tegen mij had. Ze zei: Neemt u mij niet kwalijk meneer, u studeert zeker medicijnen? Ik wist niet wat ik moest zeggen, daarom begon ik maar een beetje te lachen. Waarom denkt u dat? vroeg ik toen. Zij keek mij een tijdje aan en zei: U bent zo rustig, u heeft zo'n geduldig gezicht en uw handen zijn een en al kracht, nee, hoe moet ik dat zeggen... Er gaat een sterke liefde van uit. Dat zei ze, woordelijk. Toen zei ik dat zij zich vergiste, dat ik op kantoor zat en niet eens dokter zou willen zijn! En meteen daarna ben ik weggelopen en op een andere bank gaan zitten. Er gaat een sterke liefde van uit!’ Mark bekeek zijn handen of ze niet van hemzelf waren en lachte schamper.

‘Ziezo, dat is gebeurd,’ zei Stefan. Hij stond op en liep met het been onder zijn arm naar de keuken. Mark hoorde hem de kraan open draaien. Dat sprak vanzelf, het moest volkomen schoon, het water moest alles er af spoelen. Dacht je dat Stefan genoegen zou nemen met iets dat niet helemaal smetteloos was?

Na enige tijd kwam Stefan terug in de kamer, ging in de oude leren fauteuil zitten, legde het been over zijn knieën en zuchtte enkele malen.

‘Je bent zeker erg moe?’ vroeg Mark.

Stefan keek snel op, zijn ogen vernauwden zich even. Het leek of zijn hele lichaam verstrakte, maar toen zuchtte hij

diep en ging ontspannen achterover liggen.

‘Ik ben erg moe,’ zei hij.

‘Dat dacht ik al.’

‘Waarom dacht je dat?’

‘Dat is duidelijk te merken.’

Een glimlach verscheen om Stefans lippen. ‘Ja hè, dat is wel te merken, dat is heel duidelijk te merken. Moeheid is niet te verbergen, en dat is maar goed ook.’ Een zucht van genoegen volgde.

Mark keek een tijdlang aandachtig naar dat slappe lichaam in de stoel en voelde langzaam een bal van walging in zijn keel zwellen. Hij grijnsde toen hij zei:

‘Als je zo moe bent, kun je natuurlijk niet voor het eten zorgen?’

Stefan zuchtte droevig.

‘Nee, dat gaat niet.’

‘Wie moet het dan doen?’

Stefan kwam half overeind en zei op verbaasde toon:

‘Kun jij dat niet doen?’

‘Nee, dat gaat niet.’

Met een ruk zat Stefan rechtop en riep verontwaardigd:

‘Waarom niet?’

‘Omdat ik het gister ook gedaan heb. Nu is het jouw beurt. En toevallig heb ik er vandaag ook helemaal geen zin in.’ Mark keek hem recht in de ogen. Zijn bovenlip ging iets omhoog.

Stefan liet zich zuchtend weer achterover vallen.

‘Dan eten we maar niet.’

‘Zo is het.’

‘Ik heb eigenlijk helemaal geen honger.’

‘Ik ook niet.’

Stefan haalde een pakje sigaretten uit zijn zak en stak er een op. Hij rookte langzaam. De as liet hij op de vloer vallen. Hij lag onbeweeglijk in zijn stoel.

Het was volkomen stil. Mark keek naar Stefan, Stefan in zijn stoel. De stoel leek groter te worden, onmerkbaar

groeide hij uit tot een troon en zelfs die was niet groot genoeg. Stefan groeide mee. Zijn hoofd reikte al bijna tot de zoldering.

Van buiten drong geen enkel geluid door. Er was niemand op straat. De schemer was gekomen. Het licht in de kamer werd dikker en zwaarder, het begon te tasten, te ademen, te luisteren. Maar er was alleen maar stilte. Geen klok die tikte, want er was geen klok.

De lucht werd opeens uit zijn longen gezogen, zijn hart begon hoog te bonzen. Hij gooide zijn hoofd naar achteren en hapte wanhopig. Hij ademde weer. Koud zweet was aanwezig op zijn voorhoofd. Hij legde een hand op zijn borst en voelde zijn hart kloppen, regelmatig, op en neer.

‘Ik leef,’ dacht hij. ‘Dat is alles. Veel is het niet, maar het is genoeg.’

Het was nu bijna donker.

De bal van walging die hij nog steeds in zijn mond had en die het spreken onmogelijk maakte, werd geleidelijk kleiner. Tenslotte was hij zo gekrompen, dat hij hem kon fijnkauwen en doorslikken.

‘Ik zal maar eens wat eten gaan maken,’ zei hij moeilijk. Meteen ging hij staan en liep naar de deur.

Stefan keek niet op en gaf geen antwoord.

‘Wat eten we?’ vroeg Stefan, toen hij binnenkwam met de pannekoeken.

‘Pannekoeken.’

‘Wat? Alweer?’

‘Ja.’

Mark ging aan tafel zitten, nam een pannekoek van de stapel en besmeerde deze zorgvuldig met stroop. Daarna rolde hij hem met zijn vingers op, pakte hem in het midden vast en nam een grote hap.

Stefan keek dit alles lichtelijk geërgerd aan, kwam eveneens aan tafel zitten en prikte een pannekoek aan zijn vork. Hij legde hem op zijn bord, maar ging er niet toe over

er stroop op te doen.

‘Heb je geen honger?’ vroeg Mark, tussen twee happen door.

‘Ik weet het niet. Ik denk dat ik nog even wacht,’ zei Stefan.

Plotseling stond hij op en liep naar de leren stoel, waar hij zich in liet vallen. Hij haalde zijn sigaretten uit zijn zak en stak er een op. Zijn handen trilden.

‘Wat is er met jou? Voel je je niet goed?’

‘Ja dokter, nee dokter, wat zegt u dokter?’ antwoordde Stefan op onderdanige toon.

Mark haalde zijn schouders op en greep een nieuwe pannekoek.

Na de afwas zette hij thee. Sterke thee. Met twee kopjes ging hij naar binnen. Het ene zette hij op tafel, het andere bracht hij naar Stefan, die deed of hij wakker schrok. Hij ging rechtop zitten en wreef zelfs zijn ogen uit.

‘Wat is dat?’

‘Een kop thee voor je.’

‘Oh, zet maar neer.’ Hij stak met trillende handen een sigaret op. ‘Ik moet helemaal geen thee.’

‘Zal ik dan koffie voor je maken?’

‘Ja graag!’

‘Als ik m'n thee op heb.’

‘Erg aardig van je,’ zei Stefan glimlachend.

‘Waarom maak je het zelf eigenlijk niet?’ vroeg Mark, terwijl hij een flinke schep suiker in zijn kopje liet vallen. ‘Kan ik niet.’

‘Wat? Kun je dat niet?’

‘Nee.’

‘Gek is dat. Ik dacht dat je het kon.’

‘Nou, ik kan het niet.’

‘Ik vind dat iedereen een kop koffie moet kunnen maken.’ ‘Eigenlijk wel.’

‘Maar jij kunt het niet.’

‘Nee. Heb je die thee nou al op?’

‘Nog niet.’

‘Ik geloof dat ik eigenlijk helemaal geen trek heb in koffie. Vind je het goed dat ik deze thee opdrink?’

‘Ja natuurlijk. Maar die zal nou wel koud zijn.’

‘Geeft niet. Dan maar koud.’

Stefan pakte het kopje van de vloer en spoelde de thee in enkele teugen weg. Daarna zette hij het kopje neer en ging weer achterover liggen. Hij zuchtte enige malen diep, streek over zijn maag en boerde opeens luid. Mark deed of hij niets had gehoord.

‘Dokter, ik laat een boer! Wat zou er met me zijn?’ riep Stefan angstig.

Mark keek hem kwaad aan en Stefan begon hard te lachen. ‘Als er iemand is om wie gelachen kan worden, dan ben jij dat wel,’ zei Mark kalm.

‘O ja, wat is er zo grappig aan mij?’

‘Een schilder die niet kan schilderen, noem jij dat soms niet grappig?’

Stefans ogen begonnen vreemd te glanzen. Hij ging overeind zitten. Zijn stem klonk dreigend toen hij zei:

‘Hoe bedoel je dat?’

‘Dat is duidelijk genoeg.’

‘Niet voor mij.’

‘Ik bedoel, dat jij een mislukkeling bent die zich voor kunstschilder uitgeeft en die nog nooit van zijn leven een streep op papier heeft gezet!’

‘Ach, bedoel je dat?’

‘Ja.’

‘Dan kan ik je meedelen dat je verkeerd bent ingelicht,’ zei Stefan koud.

‘Heb je dan wel ooit een keer een schets of zo gemaakt? Elke dag ga je met dat schetsboek onder je arm de deur uit, om te laten zien dat je van plan bent om wat te doen. Heel mooi. Je plannen zijn uitstekend. Maar heb je wel eens wat op zo'n vel papier gezet dat de moeite waard was? Ik heb nog nooit wat gezien.’

‘Dat hoef jij ook helemaal niet te zien,’ antwoordde Stefan. Zijn stem klonk niet bepaald vast. Hij stak opnieuw een sigaret aan.

‘Dat hoef jij helemaal niet te zien. Dat hoeft niemand te zien! (schreeuwend) Waarom zou ik mijn tekeningen aan iemand laten zien? Niemand begrijpt er toch wat van. Moet ik jou soms een tekening laten zien, of mijn vader, of de eerste de beste stomme voorbijganger?’

‘Je beweert dus dat je wel tekent?’

‘Als jij het zo wilt noemen.’

‘Ik begrijp er niets van. Waarom laat je die dingen dan aan niemand zien, wat doe je er eigenlijk mee?’

Stefan zei enige tijd niets. Toen opende hij zijn mond, aarzelde even en zei:

‘Je zult het wel gek vinden. Ik, als ik, nou ja, elke tekening die ik heb gemaakt vind ik zo goed, dat ik hem niet wil houden. Hij is niet van mij, ik heb hem niet gemaakt, ik kan hem niet gemaakt hebben! Dus vouw ik er een vliegtuigje van en gooi dat de lucht in en roep: Alle eer aan de schepper.’

‘Aan de wat?’

‘Aan de schepper.’

Mark moest zich geweld aandoen om niet in lachen uit te barsten. Het lukte.

Stefan keerde zijn hoofd af en ging languit in zijn stoel liggen. Hij zuchtte niet. Hij stak ook geen nieuwe sigaret op. Nee hoor.

Mark glimlachte ongelovig.

‘Moet ik dat nou geloven?’ vroeg hij.

Er kwam geen antwoord.

‘Meen je dat nou echt?’

Geen antwoord.

Hij hoorde dat het was begonnen te regenen. Het geluid van de vallende druppels werd de muziek die soms op een zomeravond ten gehore wordt gebracht, zachte klanken op de achtergrond, maar zo volkomen passend bij het gebeuren:

de Jonge Held wordt met een lauwertak bekranst en een koepel van muziek beschermt hem, koestert hem, maakt hem onkwetsbaar.

Hij keek naar Stefan en trok zijn mondhoeken minachtend naar beneden. Stefan, de schilder. Een mooie schilder. Arme, kleine Stefan. Zo klein was hij dus eigenlijk, zo klein als hij daar in zijn stoeltje lag. Hij zou nooit meer groeien. En de tijd ging verder, ook zonder klok.

Het geluid van de regen ontspande hem. Hij voelde dat hij eigenlijk erg moe was. Hij probeerde het slaapliedje niet te horen, maar hij hoorde het wel en het was zo'n mooi liedje.

In de verte klonken snelle voetstappen, spattend en stampend, alsof daar iemand met grote platte voeten over het water rende, maar moeite had om boven de oppervlakte te blijven.

Nu hoorde hij iemand op straat lopen. Hij hoorde ook een verwijderd geschreeuw, onverstaanbaar nog, maar het kwam naderbij, de stappen kwamen naar hem toe. Mark ging staan.

Er werd om hulp geroepen, een paar voeten zwoegden zich een weg door de plassen die zich op straat hadden verzameld. Wat zou er aan de hand zijn? Een hevig gebons op de voordeur. Nu kon hij duidelijk verstaan wat er werd geroepen. ‘Dokter, help! Dokter, doe open!’ Dat werd er geroepen.

Hij aarzelde. ‘Ik moet eerst even heel goed nadenken,’ zei hij. Hij bleef staan en merkte dat hij naar zijn handen stond te kijken, die hij voor zich uit hield, met gespreide vingers.

Plotseling draaide Stefan zich om.

‘Dokter, een patiënt!’ riep hij.

Mark liep naar de kamerdeur, maar bleef met zijn hand op de knop staan en keek vragend in Stefans richting.

‘Doe open, vlug! Moet ik het soms doen?’ riep deze en kwam zijn stoel al uit.

Mark wachtte niet langer. Hij draafde de gang door en rukte de deur open. Een vrouw met een kind op haar armen stormde naar binnen. Geschrokken liep hij achteruit. De vrouw was doorweekt. Het water leek uit haar poriën op te borrelen, in stralen sijpelde het langs haar neer en vormde in korte tijd een plas, een grote plas, die langzaam over de grond kroop, maar dat was het ergste niet. Dat kind, wat was er met dat kind?

‘Dokter, bent u een dokter?’ riep de vrouw.

Mark probeerde iets te zeggen, maar de woorden kwamen zijn keel niet voorbij, zij hoopten zich op in zijn strottenhoofd. Hij greep naar zijn hals en slikte en slikte.

Stefan was achter hem blijven staan. Hij keek. Hij keek alleen maar. Hij had alleen nog ogen. Zijn ogen waren het enige dat leefde.

De vrouw kwam naar Mark toe, zij bracht haar gezicht vlak bij hem.

‘Dokter, mijn kind, in godsnaam, red mijn kind!’

Een lappenpop hing over haar armen, de ledematen hingen slap omlaag, het gezichtje was paars en gezwollen. Dit kind was ziek, of dood, er was niets meer aan te doen, wat kon hij er nog aan doen?

De vrouw, het was een jonge vrouw, begon te huilen, op een hoge, gierende toon. Mark was verlamd. Stefan stond te kijken.

De vrouw drukte het kind in zijn armen. Maar hij had geen kracht, hij kon het niet vasthouden. Het lijfje gleed langs zijn benen en viel met een doffe klap op de grond, in de plas. Er schoot iets uit het mondje naar buiten, iets dat door de gang rolde en een hard geluid maakte. Opeens klonk er een vreselijk geschreeuw uit dat zelfde mondje.

Mark richtte zijn blik naar beneden. Het kind leefde. Het gilde, het huilde, het spartelde met armen en benen en brulde om zijn moeder.

De vrouw drukte de handen voor haar gezicht en ging met

haar rug tegen de muur staan.

‘Dokter,’ fluisterde zij.

Mark glimlachte onzeker.

‘Dokter, hij leeft.’

‘Ik zie het,’ zei Mark schor.

‘O dokter, hij leeft! Hoe kan ik u ooit bedanken, u heeft mijn kind het leven gered!’

Zij begon opnieuw te huilen, maar ditmaal klonk het heel anders.

‘Daar is een dokter voor,’ zei Mark eenvoudig.

Hij had zijn stem nu weer volledig in bedwang. Achter zijn rug hoorde hij Stefan onderdrukt grinniken. Hij keek niet om.

‘Dat is nu eenmaal onze taak,’ zei Mark. Hij knikte de vrouw eens toe. ‘Dat hoort er zo bij.’

De vrouw tilde haar kind op en klemde het tegen haar borst. Het huilde nog zacht. Zij streek over het natte haar en drukte haar lippen enige malen tegen het voorhoofdje. De gelaatskleur was aan het veranderen; het paars trok weg en maakte plaats voor een grauwachtig wit. De vrouw zuchtte diep.

Stefan verbrak het stilzwijgen. Met een scheve lach om de mond vroeg hij:

‘Regent het soms, mevrouw? U ziet er zo nat uit.’

Zij keek even op en knikte afwezig.

‘Bent u getrouwd?’ vervolgde hij op belangstellende toon. ‘Ja, hoe zou ik anders dit kind...’

‘Ach natuurlijk, wat dom van me.’ Hij lachte even.

‘Vindt u het prettig om getrouwd te zijn? Wat voor een man hebt u?’

De vrouw keek hem met een verschrikt gezicht aan. Met haar vrije hand schoof zij een natte piek van haar voorhoofd. Zij dacht na.

‘Ik begrijp niet goed wat u bedoelt. Als u bedoelt...’

‘Nee, laat maar,’ zei Stefan.

Mark gaf hem een bestraffende blik, maar Stefan lachte

vriendelijk en deed of hij het niet begreep.

‘Als ik u was, zou ik maar gauw weer naar huis gaan, u vat nog een lelijke kou op deze manier,’ zei Stefan bezorgd. ‘U kunt natuurlijk als u wilt wel even hier bij de kachel zitten. Woont u eigenlijk ver?’

‘Hou op, Stefan!’ riep Mark. ‘Mevrouw gaat nu gewoon naar huis en thuis stopt zij het kind lekker onder de wol. Mevrouw wordt wel warm onder het lopen en regenen doet het bijna niet meer.’

‘U hoort het. Doe wat de dokter zegt,’ zei Stefan met een ernstige stem.

De vrouw werd zenuwachtig. Zij begon haar kleren af te tasten, het leek of zij iets zocht. In elk geval vond zij niets. Toen keek zij Mark verlegen aan en stamelde:

‘Maar hoeveel, ik bedoel, wat ben ik u schuldig voor eh...’ ‘Avondconsulten zijn gratis,’ zei Stefan lachend.

Mark wilde ook iets zeggen, maar hield zijn mond.

‘Nou, dan ga ik maar,’ deelde de vrouw mee.

Zij liep langzaam naar de deur. Het water sopte in haar schoenen. Opeens echter kwam zij terug en greep Marks hand.

‘Ik zal dit nooit vergeten, dokter. Nooit!’

Mark zei niets.

‘De dokter zelf ook niet, mevrouwtje!’ riep Stefan. Hikkend begon hij te lachen, nog voor de vrouw goed en wel buiten was.

Zonder iets te zeggen liep Mark naar de kamer en nam plaats in de leren fauteuil. Stefan bleef met een verwonderd gezicht bij de tafel staan.

‘Dat is mijn stoel,’ sprak hij zacht.

‘Dat weet ik.’

‘Ga er dan uit.’

‘Waarom?’

‘Omdat, omdat ik er in wil.’

‘Nee.’

Stefan zocht met de handen steun op het tafelblad, maar

Mark zag dat zijn vingers desondanks hevig trilden.

‘Mark, ga uit die stoel!’

‘Nee, Stefan.’

‘Het is mijn stoel!’

‘Het is jouw stoel. Alles hier is van jou, die stoel, die tafel, die kachel, het hele vervloekte huis is van jou, maar ik ben niet van jou, ik ben toevallig van mezelf, over mij heb je niets te zeggen! Ik ga trouwens morgen naar huis.’ ‘Naar huis? Hoe bedoel je dat? Naar huis? Waarom zou je zo ineens naar huis toe gaan?’ zei Stefan benauwd.

Mark gaf geen antwoord.

‘Maar waarom morgen al, waarom kun je niet nog een paar dagen blijven? Mark, zeg eens wat.’

Mark zei niets.

‘Goed dan. Jij gaat morgen naar huis. Jij zit vanavond in mijn stoel. Jij geeft geen antwoord op mijn vragen.’ Hij keek om zich heen en kreeg de schedel in het oog, die op de schoorsteenmantel stond opgesteld. ‘Maar laat ik jou dan eens wat zeggen. Die schedel, die is van mij, die neem jij niet mee, die blijft gewoon hier.’

Mark lachte smalend. ‘Dat is een grapje van je. Ik heb Hendrik gevonden, Hendrik is van mij, Hendrik gaat met mij mee.’

‘Luister goed, Mark. Die schedel, die moet ik hebben. Begrijp je dan niet wat hij voor mij betekent? Ik heb hem nodig!’

‘Ik ook.’

Stefan stak een sigaret op. Hij zoog de rook diep in zijn longen, maar na enkele trekjes drukte hij hem opeens uit. ‘Ik heb een mooi voorstel. We vechten er om. We spreken af dat wie hem om elf uur heeft, die mag hem houden. Hoe laat is het nu? (Horloge) Kwart over tien. Een oorlog dus. Een oorlog van drie kwartier. Afgesproken?’

Mark keek hem spottend aan en haalde zijn schouders op. Hij dacht enige tijd na.

‘Afgesproken,’ zei hij toen.

Meteen verliet hij de kamer.

Stefan liep naar zijn stoel en liet zich er in vallen. Hij stak een sigaret op en tikte de as achteloos op de vloer.

Na een tijdje ging hij staan en liep naar het raam. Hij tuurde door de kleine ruitjes naar buiten, het donker in, waar niets te zien was, want donker is niets.

Kalm wandelde hij terug, liep om de tafel heen en bleef voor de boekenplank staan. Er lagen een paar boeken op. Een ervan pakte hij. Hij bekeek de voorzijde aandachtig. ‘Morgen schijnt de Zon. Door Willem Verzeerd,’ las hij overluid.

Hij legde het boek terug op de plank en liep naar het raam. Met de wijsvinger trok hij enkele strepen op het beslagen glas. Hij deed een stapje achteruit en bekeek zijn werk met toegeknepen ogen. Vervolgens veegde hij het glas schoon met een slip van het gordijn en draaide zich om. Op de schoorsteenmantel stond de schedel. Hij lachte al zijn tanden bloot. Het was een vriendelijke schedel. Een waarmee te praten viel.

Hij liep naar de schoorsteenmantel en bleef vlak voor de schedel staan.

‘Jij hebt makkelijk praten, jij hoeft niet meer,’ zei hij op treurige, verwijtende toon. ‘Je moet vooral niet denken dat het allemaal maar zo makkelijk is. Vroeger misschien wel, vroeger ging alles vanzelf, maar tegenwoordig valt het lang niet mee. Als je wilt, kun je een heleboel bereiken, dat is waar.’

Hij hield op en streek voorzichtig met zijn vinger over zijn neus.

‘Ze hebben zo vaak tegen mij gezegd dat ik alles kan bereiken wat ik wil. Alles, hoor je dat goed, Alles! Daarom wil ik niks bereiken. Begrijp je dat?’

Hij tikte met de knokkel van zijn wijsvinger op het schedeldak en lachte even, droog en kort.

‘Je begrijpt het niet natuurlijk. Jij hebt immers geen hersens. Jij bent alleen maar een hoeveelheid bol gebeente, dat

enigszins doet denken aan een mensenhoofd. Wat je geweest bent doet niet ter zake. Het gaat er om wat je nu bent. En dat is niet veel.'

Hij trok zijn bovenlip zo ver mogelijk omhoog en grijnsde tegen de schedel. Boven hoorde hij een of ander zwaar voorwerp vallen, het werd gevolgd door een zwak gestommel. Mark was aan het oorlog voeren. Een geniaal krijgsplan werd op dit moment ontworpen. Nee maar.

Stefan ging terug naar zijn oude leren stoel, raapte het schetsboek van de vloer en sloeg het open. Er zat nog een blad in. Hij haalde een potlood uit zijn zak en begon te tekenen.

Af en toe hield hij op om naar het resultaat te kijken. Dan knikte hij en boog zich meteen weer over het papier. Zijn hand trok op een besliste manier over het wit.

Toen het klaar was, scheurde hij het blad uit het boek. Hij hield het voor zich en bekeek het scherp.

Er stonden vijf bomen op. Vijf sterke stammen, met zware wortels, die nooit hun greep op de aarde zouden verliezen. Maar er was ook een zesde boom. Dit was een nogal vreemdsoortige boom. Deze wortelde namelijk niet in de aarde, maar in de lucht. Hij groeide de verkeerde kant op. Een tiental zeer dunne worteltjes grepen radeloos omhoog, maar konden niets vastpakken. Misschien was deze boom daarom ook dunner en krommer dan die andere vijf; hij kreeg veel te weinig voedsel, hij kreeg helemaal geen voedsel.

Stefan haalde zijn zakdoek tevoorschijn om het zweet van zijn voorhoofd te wissen. Daarna vouwde hij het vel papier enkele malen om en ging staan. Hij liep naar het raam en probeerde het open te duwen, maar het zat vast. Wat nu?

Zijn adem ging sneller. Hij keek met een angstige blik om zich heen. Opnieuw kwam de zakdoek er aan te pas om zijn gezicht af te drogen. Plotseling liep hij op de tafel af, bukte zich en kwam overeind met het dijbeen in zijn hand.

Hij stapte naar het raam en stootte de zware knop van het kniegewricht door het glas. Het gaf niet veel geluid. Oud glas. Met de vingers trok hij alle scherven uit de sponningen. Hij hield zijn hoofd in het gat en haalde een keer diep adem. Toen nam hij het vliegtuigje tussen duim en wijsvinger en wierp het met kracht naar buiten. Het vloog een paar meter recht naar voren, maar klom opeens steil omhoog en was in een oogwenk uit het gezicht verdwenen. En hij fluisterde eerbiedig:

‘Alle eer aan de schepper.’

Uitgeput liet hij zich in zijn stoel zakken. Hoe laat was het eigenlijk? ‘Ik zou best een kop sterke koffie lusten,’ dacht hij. Hij keek op zijn horloge, zijn gouden horloge. Vijf voor elf. Wat was er ook al weer, er zou om elf uur iets gebeuren. O ja, de schedel. Hij was in oorlog met Mark.

Zuchtend ging hij weer staan en liep naar de schoorsteenmantel. Hij tilde de schedel er af en stelde zich op in het midden van de kamer, de schedel op zijn handen tegen zijn borst geklemd. Hij glimlachte en keek naar de deur.

Mark greep de deurknop en gooide de deur woest open. Met een verbeten trek om de mond ging hij naar binnen. Het licht brandde. De stommerd had het licht niet eens uitgedaan.

Daar stond Stefan. Midden in de kamer, met zijn gezicht naar hem toe. En op dat gezicht een glimlach, alsof hij bij voorbaat al gewonnen had. Jazeker! Marks hart ging vlugger kloppen, het bloed perste zich met grote snelheid door zijn aderen, bij zijn slapen begon het te prikken.

Hij legde de handen op Hendrik en probeerde hem los te trekken. Stefan zei niets. Hij lachte alleen maar. De schedel hield hij echter stevig vast.

Mark liep rood aan. Uit alle macht trok hij aan Hendrik. Hij probeerde hem opzij te wringen, dan zou hij hem wel moeten los laten. Stefan lachte.

Vloekend hield Mark op, keek om zich heen, zag bij het

raam het dijbeen liggen, sprong er op af, nam het in zijn hand en sloeg op die twee handen. Stefan vertrok geen spier. Hij bleef glimlachen.

Met een dierlijke schreeuw deinsde Mark naar achteren, maar onmiddellijk sprong hij weer naar voren, zwaaide het been zo ver mogelijk omhoog en liet het met al zijn kracht op Stefans hoofd neerkomen. Het gaf een krakend geluidje. Nog een keer haalde hij uit en sloeg hij toe. Toen bleef hij staan, zwaar hijgend. Het been viel uit zijn hand. Stefan wist met moeite zijn glimlach vast te houden, maar hij zakte langzaam door de knieën en gleed voorover op de grond. De schedel kwam los van zijn handen, rolde weg, kwam tegen de tafelpoot tot stilstand.

'Stefan, ga staan. Je hebt verloren,' zei Mark hijgend. Geen beweging.

'Kom nou Stefan, het moet een grapje blijven, het was tenslotte maar een spelletje.'

Op het hoofd werd een donkere plek zichtbaar. Deze werd snel groter. Er druppelde iets op de vloer. Deze vloeistof had een donkerrode kleur.

'Wat is dat Stefan? Wat is er gebeurd?'

Mark liet zich naast het lichaam op de grond zakken en draaide het op de rug. De glimlach was er nog steeds, hoewel nu bevroren. Maar de ogen leefden niet meer.

Het was niet meer zo koud. De wind was gaan liggen, misschien kwam het daardoor. Mark liep in een stevig tempo over de straat. Hij lette voortdurend goed op, maar er was niets te horen. Het was te laat voor een avondwandeling en te vroeg voor een ochtendwandeling. Het was precies de juiste tijd.

Met veel moeite kon hij na een tijdje de kerktoren onderscheiden. Eigenlijk had hij een lamp mee moeten nemen. Op de tast ging hij het hek door en liep voorzichtig over het grasveld. Zijn voeten zette hij een voor een neer.

Nu moest hij de eerste sleuf voorbij zijn. Hij hurkte en

kroop op zijn knieën verder, onafgebroken voor zich uit tastend, een logge tor. Eindelijk vond hij wat hij hebben wou: een kruiwagen.

Hij trok de wagen achter zich aan en ging dezelfde weg terug. Het grind op het hoofdpad knarste een beetje, maar hinderlijk was het niet. Toen hij het hek uit was, zette hij de wagen neer, greep de handvatten weer vast en ging er achter lopen. Gelukkig was het een moderne kruiwagen, met een luchtband. Stel je voor dat het er zo een met een houten wiel was geweest.

Hij liet de wagen bij de voordeur staan, liep om het huis heen, ging door de achterdeur naar binnen en opende de voordeur. Daarna haalde hij de olielamp uit de keuken en hing deze aan de wagen. Vervolgens ging hij de kamer in, pakte Stefan bij de voeten en sleepte hem over de drempel, de gang door, naar de voordeur, waarna hij een ogenblik rust nam. Toen schoof hij zijn armen onder het lichaam en tilde het op. Het was zwaar. Kreunend legde hij het in de wagen, met de benen naar voren. De benen staken een eind uit.

Onder het rijden zwaaiden de benen enigszins op en neer, in de maat. Het was een zwaar vrachtje. Nu en dan zette Mark de wagen neer om even uit te rusten. De hemel was donker, er was geen maan te zien, hier en daar alleen een ster.

Bij het hek van de kerk stak hij de olielamp aan. Maar waar kon hij die aan ophangen? Aan de voet van het been van Stefan. Een goede oplossing. Hijgend duwde hij de wagen verder. Vooral over het grasveld ging het zeer zwaar. Hij liep om de eerste sleuf heen en bleef staan bij de tweede. Nadat hij de lamp had verwijderd, haalde hij diep adem, greep de handvatten beet en kiepte zijn lading in het gat. Een schop lag al klaar. Snel gooide hij er genoeg aarde overheen. En weer terug.

Thuisgekomen liep hij de kamer in en ging languit in de ou-

de leren stoel liggen. Hij had hard gewerkt, hij was moe.

Wat was dat voor een vieze, donkere vlek op de vloer? Bloed natuurlijk. Dat moest weg, en wel meteen. Hij haalde een emmer water en een dweil en begon verwoed te poetsen. De vlek verdween echter niet. Een boender dan. Mark schrobde en schuurde op de manier waarop vroeger een werkster placht te schrobben en te schuren en dat was zeer grondig. Langzamerhand begon de plek lichter en kleiner te worden, tot er helemaal niets meer van was te zien. Maar nu had hij er de smaak van te pakken. Uit de keuken haalde hij een bezem en een tweede emmer water en fluitend gaf hij de hele vloer een beurt. Hier was in tijden niet schoongemaakt. Een schande, om een huis zo te laten vervuilen.

Toen de vloer volkomen schoon en droog was, bracht hij alles terug naar de keuken. Op het tafeltje stond nog de schaal met overgebleven pannekoeken. Ze waren koud, maar wat gaf dat? Hij at er twee op en liep naar de slaapkamer.

Mark werd wakker. Even over zeven. De zon scheen. Het werd een mooie dag. Hij waste zich vluchtig, kleedde zich snel aan en ging zijn koffer pakken. ‘Even kijken of er binnen nog wat ligt,’ zei hij bij zichzelf.

Binnen lag niets meer. Alleen de schedel Hendrik zou hij nog mee kunnen nemen, maar die kon er met geen mogelijkheid meer in; de koffer was vol. Nadat hij een taaie pannekoek had verorberd, nam hij zijn koffertje en verliet het huis. De deur trok hij wel dicht, maar de sleutel liet hij aan de binnenkant in het slot zitten.

Hij liep in de richting van het kerkje. De lucht was bleek blauw. Aan alles was te merken dat het een mooie dag werd. Hij floot een wijsje, zomaar een wijsje. Zijn stappen klonken vrolijk over de kasseien.

Bij de kerk gekomen gluurde hij even door de takjes van de haag. Er was nog niemand. De scheppers waren laat.

Daar liep iemand op straat. Een oude man. Zijn gezicht kwam hem bekend voor. Toen hij dichterbij was gekomen wist hij het weer. Want ook vandaag hing aan de neus een druppel. De oude man bleef staan.

‘Morge dokter, gaat u er vandoor?’

‘Zo is het,’ zei Mark.

Hij lachte de oude man vriendelijk toe en wachtte tot hij verder ging. Daar kwam het al.

‘Dokter, ik heb zo'n last van de nieren, wat moet ik daar aan doen?’

Hij keek Mark hoopvol aan. Deze besloot hem niet teleur te stellen en antwoordde:

‘Warm kleden en veel drinken. Flink drinken maar, dan is het zo over.’

‘Dank u wel dokter. Dank u wel.’

‘O ja, daar schiet mij iets te binnen,’ zei Mark. ‘Als er hier in de buurt ooit weer eens een geraamte wordt opgegraven, het hoeft niet helemaal gaaf te zijn, dat doet er niet veel toe, maar het staat vast dat het dan een duitser is hoor, dat is volkomen zeker.’

‘Ja dokter.’

‘Goed onthouden dus, het is een duitser!’

‘Ik zal het niet vergeten, dokter.’

‘En nu moet ik echt verder, het beste met de nieren,’ zei Mark en liep vlug door.

Een eindje verder kwam een jonge vrouw haar huis uit, met een klein kind aan de hand. Zij wachtte tot hij bij haar was. Hij slikte even toen hij haar herkende, maar hij bleef staan en knikte beminnelijk.

‘Dokter, u gaat toch niet weg?’

‘Ja, ik moet plotseling weg,’ zei Mark, op een toon alsof hij erg veel haast had.

‘Komt u niet even een kopje koffie drinken?’

‘Nee, dat gaat echt niet meer, heel vriendelijk, een andere keer, nee echt niet.’

‘Oh.’

‘Hoe is het met het kind?’

‘Goed dokter, heel goed.’ Zij trok het kind achter haar rug vandaan en zei:

‘Geef de dokter eens een handje, toe, geef de dokter eens gauw een handje!’

Het kind hield de handjes op zijn rug en trok een neegezicht. De vrouw gaf hem een draai om de oren en bleef zenuwachtig roepen dat hij de dokter een handje moest geven. Maar het kind deed het niet.

Mark deed zijn best om beminnelijk te blijven kijken. Hij knikte de vrouw nogmaals toe en liep snel verder. Bij de bushalte zag hij, dat hij maar een paar minuten hoefde te wachten. Hij zette zijn koffertje naast zich neer en stak zijn handen in zijn zakken.

In de verte zag hij de bus al aankomen. Even later stopte hij. De deur zwaaide open.

‘Is dit de bus naar Willemsburg?’

‘Ja meneer.’

Mark pakte zijn koffertje en stapte in. De deur werd gesloten. Langzaam begon de bus te rijden.

september 1964

De clown

Met een dikke strop om zijn nek staat de clown op het schavot. Zijn voeten rusten op het trapje dat over enkele ogenblikken door de beul zal worden weggetrokken. Op dat moment zal zijn lichaam de laatste steun verliezen en los aan de galg komen te bengelen. Het zal nog even heen en weer bewegen en dan volkomen stil hangen.

Een grote menigte heeft zich op het plein verzameld. Het tijdstip van de terechtstelling is dagen tevoren bekend gemaakt en ieder die zich vrij kon maken is naar het plein gekomen om de clown te zien hangen. Want hangen zal hij. Hij heeft een grote misstap gedaan en ook een clown moet daarvoor boeten. Om zijn grappen dient gelachen, maar als hij een zware misdaad begaat dient hij gestraft te worden. Het is nu uit met z'n grappen.

De drie rechters zijn gezeten op een kleine tribune naast het schavot. Ook de eregasten hebben hier plaatsgenomen. De rechters zijn gekleed in sombere, zwarte mantels en hebben bijpassende, stemmige gezichten.

De eerste en de derde rechter hebben zonder aarzelen het doodvonnis uitgesproken. De tweede rechter heeft nog een ogenblik getracht hen over te halen de clown minder zwaar te straffen. Verbanning, desnoods levenslange gevangenisstraf, heeft hij voorgesteld. Maar de eerste en de derde rechter hebben niet eens hun wenkbrauwen opgetrokken. Zij hebben hun lippen op elkaar geknepen en strak voor zich uit gekeken. Hun beslissing was genomen. De tweede rechter heeft nog wel even gezucht. Maar nu zit hij tussen de andere twee op de kleine tribune, in een sombere, zwarte mantel en met een bijpassend, stemmig gezicht.

De beul. De beul staat naast de galg. Ook hij is in het zwart gekleed, maar over zijn hoofd draagt hij een rode kap,

waarin twee gaten voor de ogen. Hij staat roerloos. Zijn lange armen hangen slap langs zijn lijf, z'n voeten heeft hij iets uit elkaar gezet. Hij wacht.

De eerste rechter acht de tijd gekomen om het teken te geven. Statig verheft hij zich van zijn zetel, kijkt eerst plechtig het plein over en tilt dan zijn arm op. Maar de beul blijft staan naast de galg en beweegt zich niet.

De clown barst in lachen uit. Zijn hele lichaam schudt van het lachen, schaterend staat hij op het trapje, dat gevaarlijk begint te wankelen en bijna omvalt. Nu gaat ook de derde rechter staan en heft eveneens zijn arm.

De beul doet niets. Verwonderd kijkt de eerste rechter de derde aan. Beiden wissen zich het zweet van het voorhoofd met een witte, zijden doek.

‘Beul, doe je plicht!’ zegt de eerste rechter.

‘Beul, in naam der wet, doe je plicht!’ roept de derde.

De tweede rechter zegt niets. Hij blijft zitten en kijkt gespannen naar de beul. Deze staat nog steeds roerloos naast de galg. Even, haast onmerkbaar, glijdt een glimlach over het gezicht van de tweede rechter. Maar wie het ziet, de andere rechters in elk geval niet.

Die staren elkaar sprakeloos aan en vegen zich voortdurend het zweet van 't voorhoofd. Intussen blijft het vrolijke gelach van de clown over het plein klinken. Zijn anders zo aanstekelijke lach vindt echter nergens weerklank. De mensen staan in stilte en met open mond te kijken. En de clown maar lachen.

‘Beul, kom eens hier!’ zegt de eerste rechter.

Langzaam loopt de beul over het houten plankier naar de tribune en blijft voor de loge van de rechters staan.

‘Waarom verzaak jij je plicht?’ zegt de eerste rechter streng. ‘Waarom doe jij niet wat er van je verlangd wordt?’ roept de derde rechter.

De beul geeft geen antwoord, maar brengt zijn armen omhoog en trekt de rode kap van zijn hoofd. Strak kijkt hij de rechters aan. Dan opent hij zijn mond en zegt: ‘Ik doe het

niet.’

Meteen draait hij zich om, klimt van het schavot en verdwijnt in de menigte. Het gelach van de clown is lange tijd het enige dat gehoord wordt.

‘Wat moeten wij nu beginnen?’ roept de derde rechter benauwd.

‘Ik weet hoe wij dit moeten aanpakken,’ antwoordt de eerste. Hij richt zich tot de menigte en vraagt: ‘Is er iemand onder u die de taak van de beul wil overnemen?’

Deze vraag is aanleiding voor een zacht gemompel in de menigte. Hoofden worden bij elkaar gestoken, er wordt naar het schavot opgekeken, mannen groepen druk gebarend bijeen, vrouwen stoten elkaar fluisterend aan. Maar niemand komt naar boven.

‘Deze man moet terechtgesteld worden!’ roept de derde rechter. ‘Het is in het belang van de wet, van het recht, van het volk en het vaderland dat deze man wordt terechtgesteld! Er hoeft slechts een trapje weggetrokken te worden, dat is alles. Wie wil dat doen?’ De menigte antwoordt met een diep zwijgen. Alleen de clown blijft lachen, maar het is te merken dat hij vermoeid raakt; het heldere schateren wordt zwakker, het is nu meer een vrolijk gorgelen.

De tweede rechter gaat staan en zegt tegen de andere twee: ‘Het is duidelijk wat ons te doen staat. Wij moeten het zelf doen. Het recht moet natuurlijk zijn loop hebben. Ik doe het niet.’

‘Ik ook niet!’ roept de derde en kijkt de eerste rechter vragend aan. Deze wist zich het zweet van 't voorhoofd, strijkt vervolgens nadenkend over zijn kin en zegt: ‘Ik doe het ook niet. Wij moeten de terechtstelling enige tijd uitstellen om een andere beul te vinden.’

‘Dat ben ik niet met je eens,’ zegt de tweede rechter. ‘Ik vind dat wij deze man niet op een andere keer mogen terechtstellen.’

‘Waarom niet?’ vraagt de eerste rechter.

‘Ja, waarom niet?’ roept de derde.

‘Ik geloof niet dat het toeval is dat de beul vandaag weigert zijn plicht te doen. Ik geloof dat hier van hogerhand is ingegrepen. Ik ben er trouwens steeds al tegen geweest om deze man terecht te stellen.’

‘Ja, dat is waar,’ roept de derde rechter.

‘Maar hij moet toch gestraft worden?’ zegt de eerste. ‘Waar gaat het heen als wij vonnis wijzen en het wordt niet ten uitvoer gebracht? Dat kan niet! Ik vind het misschien wel juist om hem niet terecht te stellen, maar in plaats daarvan moet hij dan toch zeker levenslange gevangenisstraf krijgen.’ ‘Ik ben het helemaal met je eens,’ roept de derde.

‘Ik niet,’ zegt de tweede rechter. ‘Ik vind dat wij hem gewoon vrij moeten laten. Er bestaat voor mij geen enkele twijfel; wij hebben hier te maken met een buitengewoon geval. Deze man, deze clown, mag niet worden gehangen, daar zijn we het over eens. Maar moeten wij hem dan laten wegkwijnen in een cel? Hebben jullie eigenlijk wel eens in een gevangenis gekeken?’

De derde en de eerste rechter schudden ontkennend.

‘Je kunt nauwelijks van wegkwijnen spreken, je zou moeten zeggen wegrotten! Die straf vind ik te zwaar. Ik vind trouwens in dit geval elke straf te zwaar. Hij moet worden vrijgelaten.’

‘Ja, dat vind ik ook,’ roept de derde rechter.

‘Zouden wij hem niet kunnen verbannen?’ zegt de eerste rechter aarzelend.

‘Nee, vrij laten,’ roept de derde.

De tweede rechter zwijgt.

‘Nu goed,’ zegt de eerste rechter zuchtend. ‘Dan laten we hem maar vrij.’

‘We moeten het meteen gaan zeggen. Die arme man staat al zo lang te wachten,’ zegt de tweede rechter.

De drie rechters stappen uit hun loge, komen het schavot op en schrijden achter elkaar naar de galg. De menigte houdt de adem in. De zwarte mantels van de rechters lijken ineens minder somber en hun gezichten zijn lang niet stemmig ge-

noeg. Zij gaan naast elkaar voor de clown staan. De clown houdt op met lachen. De tweede rechter doet het woord. Hij zegt:

‘Beste man, er doen zich enige moeilijkheden voor bij je terechtstelling. Wij kunnen...’

‘Dat is mij niet ontgaan,’ valt de clown hem in de rede. ‘Het was een bijzonder vermakelijke voorstelling, mijne heren rechters. Voor het eerst van mijn leven heb ik zelf eens goed kunnen lachen. Ik ben u zeer dankbaar. Maar ik begrijp dat het recht zijn loop moet hebben. Daar ben ik het ook mee eens. Want waar zou het heen gaan als een vonnis zomaar niet ten uitvoer werd gebracht? Dat kan niet. Ik heb een zware misdaad begaan en daar moet ik voor boeten. Daar wil ik ook voor boeten. Als er niemand te vinden is die dit trapje wil wegtrekken, dan zit er niks anders op, dan dat ik het zelf doe.’

Met deze woorden schopt de clown het trapje onder zijn voeten weg. Zijn lichaam verliest de laatste steun en komt los aan de galg te bengelen. Het beweegt nog even heen en weer en hangt dan volkomen stil.

december 1963

De rode miereneter

‘Lakooy, Lukas. Leeftijd: vierentwintig jaar. Beroep: ambtenaar. Lengte: een meter vierenzeventig. Kleur ogen: grijs. Kleur haar: rood.’

De man keek even op. ‘Dat klopt allemaal nietwaar?’ Lakooy knikte schuchter.

‘Wilt u dan hier even tekenen?’

De man achter de balie rolde een pen in zijn richting. Lakooy probeerde hem te pakken, maar de pen ging onder zijn hand door en viel op de grond. Snel bukte hij zich en griste de pen van de vloer. De man achter de balie mompelde iets. Zijn gezicht stond zeer ongeduldig.

Nadat Lakooy zijn handtekening op het formulier had gezet, bleef hij staan. Aarzelend keek hij naar de man achter de balie. Deze was druk bezig met het plaatsen van allerlei soorten stempels op het formulier.

Hij kuchte zacht en ging in plaats van op zijn linker op zijn rechterbeen staan. Weer kuchte hij. De man zette met een klap zijn stempel neer en riep:

‘Ja, wat is er nou nog?’

‘Neemt u mij niet kwalijk meneer, maar kunt u mij zeggen wat er nu verder gaat gebeuren?’

‘Hoezo?’

‘Ik bedoel, wat moet ik nu doen? Ik heb zoals u misschien zult begrijpen een oproep gehad om hier te verschijnen en mij daarna tot nader order ter beschikking te houden. Het zou een nieuwe benoeming betreffen...’

‘Nou, en?’

‘Het is mij nog niet helemaal duidelijk,’ zei Lakooy zacht. ‘Betekent dit dat ik niet naar mijn oude kantoor terug moet?’

‘Dat zal dan wel niet hè,’ zei de man nors.

‘Dus ik kan gewoon naar huis gaan en afwachten tot er bericht komt?’

‘Ja natuurlijk, wat anders? Is dat zo vreemd?’

‘Nee, helemaal niet, ik bedoel alleen maar, nee het is helemaal niet vreemd. Neemt u mij niet kwalijk. Goedemiddag.’ Lakooy draaide zich om en liep naar de uitgang. Hij voelde dat de man hem van achter zijn balie spottend nakeek, maar het deerde hem niet. Integendeel; hij trok zijn schouders naar achteren en richtte zijn hoofd fier op. Die vent moest eens weten. Hij, Lukas Lakooy, een jong en veelbelovend ambtenaar, werd binnenkort vereerd met een nieuwe, eervolle benoeming.

Buiten bleef hij een ogenblik op de stoep staan. Met een kleine glimlach om de mond keek hij uit over het plein. Het was een groot, ruim plein, aan alle kanten open en licht. De bomen waren groen, de straat was schoner dan ooit. Lakooy snoof de verse lucht genietend in zijn longen en zou bijna een liedje gaan neuriën.

Toen kreeg hij de woeste kop van Uittebon in het oog. Het rood van Uittebon viel altijd meteen op, het brandde op zijn hoofd, het schreeuwde zijn roodheid onbeschaamd uit. Uittebon was een wat stille man, getrouwd, vader van twee kinderen. Een jaar of dertig. Hij werkte op een andere afdeling, maar Lakooy maakte wel eens een praatje met hem in de lift.

‘Hallo Uittebon!’ riep hij opgewekt.

De man keek geschrokken naar boven en knikte toen hij hem herkende. Langzaam beklom hij de treden van de stoep en bleef voor hem staan, een trede lager.

‘Moet jij ook hier zijn?’ vroeg Lakooy.

‘Ja.’

‘Ik kom er net vandaan. Moest even een formulier invullen in verband met... Ja, ik weet eigenlijk niet of ik dit mag vertellen, maar ik heb promotie gemaakt! Een nieuwe benoeming! Niet meer terug naar m'n oude afdeling. Wat zeg je daarvan, een hele eer hè?’

‘Ik ook,’ zei Uittebon somber.

‘Wat? Jij ook?’

‘Ja.’

‘Het lijkt wel of je er niet zo erg blij mee bent. Maar wie zou daar niet blij mee zijn? Je bent er toch blij mee?’

‘Ik weet het niet,’ zei Uittebon zuchtend.

‘Nou, ik ben het in ieder geval wel. En ik denk dat jij het ook wel zult zijn. Uittebon, mijn hartelijke gelukwensen!’ Zij drukten elkaar de hand.

‘Jij ook gelukgewenst,’ mompelde de man, zonder hem aan te kijken.

Lakooy huppelde de stoep af, bleef beneden staan en riep over zijn schouder: ‘Tot ziens!’

Uittebon gaf geen antwoord. Schuifelend verdween hij in het gebouw. Rode vlammen dansten om zijn gebogen hoofd.

In de beste stemming kwam Lakooy thuis. Hij rende de trap op; iets waar mevrouw Morrius een grote hekel aan had, maar dat kon hem vandaag niet schelen. Hij ging zijn kamer in en liet zich op z'n bed vallen. Met de handen onder het hoofd gevouwen lag hij een tijdlang naar de zoldering te kijken. Opeens zag hij dat het pleisterwerk in zeer slechte staat verkeerde. Een groot gedeelte was reeds kaal, de overgebleven kalklaag kon er elk moment in zijn geheel afvallen.

Eigenlijk was het maar een armoedig hokje waar hij in huisde. Het was goedkoop, dat was het enige. Maar spoedig zou hij naar een andere kamer uitzien. Een belangrijk ambtenaar diende tenslotte een bij zijn positie passend vertrek te bewonen. En dan was hij ook meteen van mevrouw Morrius verlost, dat mens kon erg vervelend zijn. En nieuwsgierig was zij ook. Mevrouw Morrius... Hij glimlachte even.

Er klonken zware voetstappen op de trap. Een ogenblik later werd op de deur geklopt. Lakooy sprong van zijn

bed en deed open.

Mevrouw Morrius stond voor hem, hijgend en piepend, met een grote rode envelop in haar hand. Zonder iets te zeggen overhandigde zij hem de envelop. Zij bleef staan, legde een hand op haar boezem. Haar ogen waren strak op de rode envelop gericht.

‘Dank u wel, mevrouw Morrius,’ zei Lakooy.

‘Jaja,’ zei ze, maar maakte geen aanstalten om weg te gaan.

‘Is er nog iets, mevrouw Morrius?’

‘Wat zou dat zijn, meneer Lakooy?’ Er kwam een hongerige blik in haar ogen.

‘Een envelop. Een Dienst-envelop, zoals u ziet.’

‘Wat zou er in zitten?’

‘Dat weet ik niet.’

‘Waarom maakt u hem dan niet open?’ riep zij schril.

‘Dat zal ik heus wel doen. Straks.’

Lakooy wilde de deur sluiten, maar de vrouw hield hem tegen en stak haar hoofd om de hoek.

‘Het is het begin van de maand. Ik moet nog huur hebben!’

‘Ja, dat weet ik,’ zei Lakooy vlug en duwde haar weg van de deur. ‘Rooie lummel,’ hoorde hij haar mompelen. Hij draaide de sleutel om, liep naar zijn bed en ging op de rand zitten. Met bevende vingers verbrak hij de zegels, trok de brief er uit en las:

BINNENLANDS MINISTERIE
Hoofd Afdeling Speciale Zaken

Mijnheer,

Het is met veel genoegen, dat ik u een nieuwe benoeming mededeel. Het betreft hier een funktie, welke niet gemakkelijk, doch op zichzelf zeker eervol is, en welke op den duur zonder twijfel ook een ruime mate van voldoening zal geven.

Ik verzoek u om in de loop van de dag, volgende op die van het ontvangen van dit schrijven, te verschijnen ten kantore
Koning Erikstraat 153,
teneinde alle nadere bijzonderheden te vernemen.

Het Hoofd Voornoemd,
Philippi

Zijn hart klopte in zijn keel. Dit was het dus. Nu wist hij het zeker. Lakooy sprong op en liep naar het raam. Aan de overkant stonden de huizenblokken, solide, grijs en koud als altijd. Maar ergens daarachter scheen een zon. Daar lag de nieuwe wereld. Een kreet van vreugde ontsnapte zijn mond.

Hij liep terug, pakte de brief weer op en keek met tranen in zijn ogen naar de naam die aan de onderzijde stond. Philippi.

‘Beste meneer Philippi, ik zal u eeuwig dankbaar zijn. Ik zal alles voor u doen. Ik zal uw naam in mijn hart sluiten en hem meer beminnen dan mijn eigen vaders naam. Meneer Philippi!’

Die avond viel hij pas laat in slaap.

De morgen begon met mooi weer. Lakooy besloot te gaan lopen. In de tram kon hij tenslotte nog vaak genoeg zitten. En het spaarde geld uit. Bovendien hoefde hij er niet op een bepaalde tijd te zijn, er stond alleen maar ‘in de loop van de dag’. Om nu zijn ijver en plichtsbesef te tonen ging hij er 's morgens al heen. 's Morgens om negen uur. Dat wil zeggen, hij ging om negen uur van huis. Maar hij verwachtte er toch omstreeks half tien wel te zijn. En dat was een keurige tijd.

Lakooy liep in het midden van het trottoir. Het was niet druk op straat. De meeste mensen waren al naar hun werk. Zijn aktentas sloeg af en toe tegen zijn been aan. Glim-

lachend bekeek hij de oude tas. Het leer was volkomen verdroogd, er zaten honderden barstjes in. Het stiksel in het hengsel was weggesleten, het leer had losgelaten. Maar wat gaf dat allemaal? Binnenkort zou hij een nieuwe tas kunnen aanschaffen. Moeten aanschaffen! Een ambtenaar die een beetje belangrijk was had nu eenmaal een gladde, grijsleren tas. Die hadden ze allemaal. Scharing had er ook een. Die Scharing! Lakooy grinnikte eens.

'Scharing, jij kunt nu wel dood vallen,' zei hij vrolijk. 'Jou hoef ik nooit meer te zien, van jou ben ik voorgoed af!' Hij stak de brede Laan van de Vrijheid over en zocht bij de zijstraat aan de overkant naar een bord. Er stond weliswaar een paal waaraan een zwart bord met witte letters was bevestigd, maar die letters waren vuil en onleesbaar. Hij hield zijn ogen bij het bord en slaagde er tenslotte in het te ontcijferen. Inderdaad, dit was de Koning Erikstraat. Hier moest het dus ergens zijn.

Het was een straat met slechts aan een kant huizen. Aan de andere kant lag een plantsoen, dat er slecht onderhouden uitzag. Het leek of er in jaren niets aan gedaan was; zo hoog stond het gras. De huizen waren zonder uitzondering groot en hoog, maar ook oud en vervallen. Lakooy keek bij elke deur naar nummer en naamplaat. Hij merkte op dat verreweg de meeste huizen werden bewoond door artsen, helderzienden en advocaten.

Nummer 152. Dr. R. Conwald. Alle voorkomende ziekten. Daarnaast een open ruimte, waar onkruid groeide tussen puin en afval. Bij het volgende huis ging Lakooy langzamer lopen. Nu kwam het. Nummer 153.

Hij beklom de stoep en keek op de deur. Een houten bordje, met alleen het opschrift: Ruben Tenbaart. Maar naast de deur ook een metalen plaatje waarop de cijfers 154. Verbaasd deed Lakooy een stapje achteruit en keek met grote ogen naar dit getal. Hij knipperde eens en keek weer, maar nog steeds stond er 154.

Hij moest zich vergist hebben. Natuurlijk had hij zich ver-

gist. Langzaam ging hij de stoep af en liep terug naar het vorige huis. Daar stond, heel groot, heel duidelijk, 152. Lakooy maakte vlug zijn aktentas open, haalde de brief er uit en keek naar het getal dat daar in onfeilbare machine-schriftletters stond vermeld. Nummer 153. Hij borg de brief zorgvuldig weg en keek om zich heen. Waarom was er juist nu helemaal niemand op straat? Geen hond zelfs. Hoe moest hij dan iets te weten komen? Waar lag de fout? Niet in de brief. Deze brief was geschreven door een ambtenaar. Een ambtenaar mocht geen fouten maken. Een ambtenaar maakte geen fouten. Maar wie dan wel? Want het stond vast dat er een fout was gemaakt.

Nog een keer kijken. Sluipend haast ging hij weer naar het volgende huis, besteeg de stoep en keek met open ogen naar het nummer. Maar ook al hoopte hij het misschien, er veranderde niets. Zijn netvlies was in orde. Hij zag het goed, er stond 154.

Lakooy haalde eens diep adem en liep terug. De open ruimte tussen de twee huizen was een gapende, ongeneeslijke wond in de Koning Erikstraat.

Moedeloos ging hij op een grote steen zitten, midden tussen het vuil en onkruid. Hij had hier niets te zoeken. Hier moest hij niet zijn. Met de punt van zijn schoen trapte hij een halfvergane rat weg. Hij dacht na. Het moest een vergissing zijn. Het kon niet anders.

Plotseling ging hij staan. ‘Natuurlijk is het een vergissing,’ zei hij en schudde alle twijfel van zijn schouders. Zijn gezicht begon vrolijk te staan. ‘Het is een vergissing, een ambtelijke vergissing, een ernstige vergissing, maar eigenlijk wel een grappige vergissing.’ Hij lachte zacht. Daarna harder. Hij schudde van het lachen. Hij bulderde. ‘Een vergissing, een vergissing, wat een vergissing!’

Het gelach werd tussen de twee blinde muren heen en weer geslingerd en kreeg daardoor een enorme kracht. Maar boven de huizen kwam het niet uit.

Toen Lakooy langs een telefooncel kwam, kreeg hij een ingeving. Hij moest meneer Philippi bellen! Die zou hem willen helpen. Die zou de gemaakte fout herstellen. Die alleen kon hem uit de moeilijkheden halen. Beste meneer Philippi, zijn weldoener, zijn vriend. Alles zou hij doen om Lakooy te helpen.

Hij ging de cel in en zocht onder het hoofd Binnenlands Ministerie. De Afdeling Speciale Zaken kwam echter niet in de reeks voor. Hij begon opnieuw, van boven af, met z'n vinger bijwijzend.

Opeens werd de deur van de cel opengetrokken. Een forse man, in het bezit van zwart haar en een zwarte snor, riep geprikkeld:

‘Ben je nou eens klaar, rooie?’

Lakooy gaf geen antwoord. Hij trok de deur weer dicht. Dan maar gewoon de Afdeling Algemene Diensten proberen. Hij stopte een muntje in de gleuf en draaide het nummer. Hij luisterde. De stem van een vrouw, die ratelend haar lesje opzei:

‘Goedemorgen, Binnenlands Ministerie, Afdeling Algemene Diensten, met wie wilt u spreken?’

‘Ik zou graag meneer Philippi van de Afdeling Speciale Zaken even spreken.’

‘Wie zegt u?’

‘Meneer Philippi, Afdeling Speciale Zaken!’

Het was een ogenblik stil aan de andere kant. Toen klonk er een zacht snuivend geluid, alsof de vrouw lachte met de hand voor haar mond.

‘Afdeling Speciale Zaken zei u toch?’

‘Jawel.’

‘Die bestaat helemaal niet. Met wie spreek ik eigenlijk?’ ‘Met Lakooy, Lukas Lakooy.’

‘Meneer Lakooy, u begrijpt, als er geen Afdeling Speciale Zaken bestaat, dan is er ook geen meneer Philippi die aan die Afdeling verbonden is.’

Lakooy kreeg het benauwd. Vlug maakte hij zijn aktentas

open en haalde de brief er uit. Plotseling werd de deur opengerukt, de zwarte man zette een voet in de cel en schreeuwde:

‘Is het nou een keer afgelopen, rooie schoft? Er zijn nog meer mensen op de wereld!’

De man probeerde de hoorn uit zijn hand te trekken, maar Lakooy trapte hem hard tegen zijn been, duwde hem naar buiten en hield de deur vast.

‘Hallo juffrouw?’

‘Meneer Lakooy, maakt u voort alstublieft.’

‘Juffrouw, ik heb hier een ambtelijk schrijven van uw Afdeling Speciale Zaken, getekend door meneer Philippi. Laat die Afdeling dan niet bestaan, in ieder geval moet meneer Philippi wel bestaan. En ik wil hem spreken. Ik moet hem spreken!’

‘U heeft gelijk, meneer Lakooy. Een ogenblik alstublieft.’ De zwarte man buiten gaf onverwachte rukjes aan de deur, maar Lakooys greep op de stang verslapte geen moment. Hij mocht hem geen enkele kans geven. Daarvoor was dit gesprek te belangrijk.

Eindelijk de stem van de vrouw:

‘Hier komt meneer Philippi voor u.’

Lakooy slikte een grote hoeveelheid speeksel weg en schraapte zijn keel.

‘Ja hallo! Met Philippi!’

Een krakende stem, scherp en hoog, desondanks nauwelijks verstaanbaar.

‘Meneer Philippi, u spreekt met Lakooy. Er heeft zich een moeilijkheid voorgedaan,’ zei hij, met overslaande stem.

‘O ja? Wat dan?’

‘Zoals u weet zou ik vandaag... Ik moest mij vandaag vervoegen op Koning Erikstraat 153, maar...’

‘En is dat gebeurd?’

‘Jazeker meneer Philippi, ik ben er geweest. Maar...’

‘Nou, wat zijn er dan nog voor moeilijkheden?’

‘Meneer Philippi, er is helemaal geen nummer 153 in de Koning Erikstraat!’

‘Hoe bedoelt u?’

Lakooy wist niet meer wat hij moest zeggen. Het zweet stroomde over zijn voorhoofd.

‘Meneer Philippi, ik geloof dat er een vergissing is gemaakt. Er moet ergens een fout zijn gemaakt!’ riep hij wanhopig.

Stilte.

‘Meneer Philippi! Hallo! Meneer Philippi?’

Daar was de krakende stem weer.

‘Ik zal dit laten uitzoeken. Maar het staat van te voren al vast dat een mogelijke fout niet bij ons ligt.’

‘Wat moet ik nu doen?’

‘Wacht maar af. Het komt ongetwijfeld in orde.’

‘Dus ik moet niet terug naar mijn oude kantoor?’

‘Geen sprake van. Nee nee, in geen geval!’

‘En mijn salaris?’

‘Hoezo?’

‘Ik bedoel, maar meneer Philippi, ik heb toch recht op mijn salaris!’

Lakooy luisterde gespannen. Er kwam geen geluid. Opeens een zoemtoon. De verbinding was verbroken.

Hij pakte zijn aktentas en duwde tegen de deur. Maar de zwarte man stond er voor en drukte hem met zijn grote handen dicht. Zijn bleke gezicht hield hij vlak voor de deur, zijn neus tegen het glas, een afschuwelijk vervormde neus. Hij grijnsde. Zijn mond riep iets.

Met al z'n kracht duwde Lakooy tegen de deur. Plotseling stapte de zwarte man achteruit. De deur zwaaide open en Lakooy viel voorover op straat. Zijn aktentas wist hij in zijn hand te houden; alsof dat het belangrijkste was, alsof daar alles van afhing. Hij krabbelde overeind en keek de man aan. Deze lachte luid. Lakooy sloeg het stof van zijn broek en liep weg.

‘Zo moesten jullie allemaal behandeld worden! Laat ze

maar op hun bek vallen, die rotrooien!'

Lakooy deed of hij het niet hoorde en liep kalm door. Zijn aktentas slingerde af en toe tegen zijn been. Hij keek naar het bruine leer en streek met de vingertoppen over het vertrouwde gebarsten oppervlak. Het was een oude tas. En een oude vriend.

Op een houten schutting stond in haastige, rode letters geschreven:

waarom regent het vandaag?
de schuld van die rooien!!

Lakooy bewoog zich voorbij de schutting zonder de rode letters te zien. Het regende trouwens niet. Lakooy was op weg naar huis. Hij liep op straat, maar eigenlijk was hij al lang thuis. Eigenlijk lag hij al lang in zijn bed, met de dekens over zijn hoofd.

Bij zijn thuiskomst trof hij mevrouw Morrius in de gang aan. Het leek of zij op hem had gewacht. Met haar dikke armen over elkaar stond zij voor de trap en versperde hem de doorgang.

'En?' vroeg ze.

'Wat bedoelt u?'

'Ik dacht dat u een nieuwe betrekking zou krijgen?'

'Die krijg ik ook,' antwoordde Lakooy zacht.

'Waarom komt u dan midden op de dag thuis? Is het soms zo'n betrekking waarvoor niet gewerkt hoeft te worden?' 'Er zijn enige moeilijkheden ontstaan.'

'O ja?' riep de vrouw schel. 'Wat voor moeilijkheden zijn dat dan?'

'Daar heeft u niets mee te maken.'

'Weet je waar ik wel wat mee te maken heb? Met de huur! Als ik die niet heel gauw krijg, zul je nog eens wat anders beleven!'

'U krijgt de huur, daar kunt u op rekenen,' zei Lakooy

vermoeid. ‘Als u mij nu even de trap op laat gaan... Ik wil naar mijn kamer, ik moet een ogenblik rusten.’

Mevrouw Morrius stapte opzij. Meewarig schudde zij haar hoofd en riep:

‘Och och, wat zal die meneer Lakooy weer moe zijn. Hij heeft weer zo vreselijk hard gewerkt!’

Lakooy ging zwijgend de trap op. Zijn benen waren veel zwaarder dan vroeger, of de treden waren veel hoger.

‘Ik wist wel dat die rooien niet te vertrouwen waren,’ schreeuwde mevrouw Morrius naar boven. ‘Het enige wat ze kunnen is liegen. Altijd maar liegen. Alleen maar liegen. Achterbakse gluiperds zijn het, allemaal,’ mompelde zij. Lakooy ging zijn kamer in en deed de deur op slot. Traag schoof hij naar het raam en keek een moment naar buiten. Opeens trok hij met een ruk het gordijn dicht. Hij liep naar zijn bed en bleef enige tijd op de rand zitten. Daar zat hij; roerloos, versteend. Zijn hoofd hing naar beneden, zijn nek was geknakt.

Toen kwam hij weer in beweging. Hij ging staan, pakte zijn aktentas, haalde de brief er uit en las deze opnieuw. Zacht prevelde hij de woorden voor zich uit. Misschien hoopte hij wel, dat zij daardoor een diepere zin, een nieuwe betekenis zouden krijgen. Maar de naam die onderaan stond kon niet over zijn lippen komen. En zodra hij probeerde aan meneer Philippi te denken, kwam er meteen een ijzeren hand die zijn hersens in elkaar kneep.

‘Ik moet met Scharing praten!’ ging het ineens door hem heen. ‘Tenslotte heb ik vier jaar onder hem gewerkt, hij weet wie ik ben en wat ik kan, hij kent mij goed. Ik heb altijd hard gewerkt, ik ben altijd beleefd tegen hem geweest, hij zal mij willen helpen. Maar, kan hij mij helpen? In ieder geval moet ik met hem gaan praten, dat kan geen kwaad. Wat zei meneer Philippi ook al weer? Dat weet ik niet meer. Ik ga onmiddellijk naar Scharing.’

Lakooy stopte de brief in de oude tas en verliet het huis. Op straat klonk lawaai. In de verte zag hij een grote groep

mensen komen aanlopen. Een ordeloze bende was het, die zingend en schreeuwend de straat inkwam.

Toen de troep wat dichterbij was zag hij, dat het niet alleen mannen waren. Er bevonden zich ook vrouwen en kinderen onder, zelfs zeer kleine kinderen, die in oude kinderwagens werden meegevoerd. Men zong wilde liederen. Sommigen brachten daarbij de armen omhoog, met gebalde vuist. De kinderen hadden vlaggetjes in de hand, waar zij voortdurend mee zwaaiden. Ook de kleinen in hun wagentjes hielden vlaggetjes vast, maar die zwaaiden er niet mee. Dat konden ze nog niet.

Lakooy bleef staan, tegen een huis geleund, en keek verwonderd toe. ‘Ik vraag mij af wie die mensen zijn en wat zij willen,’ dacht hij. Het gezang was nog steeds onverstaanbaar. Er klonk ook tromgeroffel in door. De horde was nog vijftig meter van hem verwijderd.

Opeens zag hij een vrouw die vooraan liep stil houden. Zij draaide zich half om en stak haar arm op. Vervolgens wees zij in de richting van Lakooy, begon hard te gillen en zette een draf in. De rest volgde. Een woest gehuil golfde voor hen uit. Lakooy huiverde.

Van de andere kant kwam het geluid van paardehoeven die over de straatstenen ratelden. In volle galop naderde een afdeling bereden politie. De mannen waren alle gehelmd en hadden de sabel getrokken. Binnen enkele ogenblikken hadden zij de joelende menigte bereikt en in flarden gescheurd. De mensen vlogen verschrikt alle kanten uit. Kinderen huilden, vrouwen gilden, mannen vloekten, ieder vluchtte terug vanwaar hij gekomen was of kroop radeloos op handen en voeten rond. De politiemannen keerden om en joegen de laatste resten van de menigte voor zich uit. In zeer korte tijd was de hele straat schoongeveegd. Een diepe stilte viel.

Een van de ruiters kwam terug, steeg van zijn paard en liep naar Lakooy toe. Hij bleef op twee meter afstand voor hem staan en salueerde. Zijn gezicht was bezweet en hij

hijgde nog licht.

‘Dat was net op tijd. Gelukkig dat wij net op tijd waren!’ bracht hij uit.

‘Maar wat was dat? Wat deden die mensen? En waarom deden ze dat?’ vroeg Lakooy. ‘Wat waren ze van plan?’ ‘Ik weet het niet. Wist ik het maar,’ zei de man, met een zucht.

Lakooy keek hem vragend aan.

‘In ieder geval is het duidelijk, dat wij geen sekonde later hadden moeten komen. Maar, wij staan er om bekend dat wij altijd precies op tijd ingrijpen, indien dat nodig is! Nietwaar, mannen?’

Onder de ruiters ging een luid hoera op. Sommigen zwaaiden zelfs met hun sabel boven het hoofd, anderen lieten alleen hun paard steigeren.

‘Wel meneer, wij gaan vertrekken,’ sprak de man. Hij nam de pet van zijn hoofd en veegde met een mouw het zweet van zijn voorhoofd. Hij had rood haar, zij het zeer kort geknipt. Maar rood was het. Lakooy glimlachte tegen hem. De man lachte terug en zette zijn pet weer op. Hij salueerde, liep naar zijn paard, besteeg het en gaf een kort bevel. In gestrekte draf reden zij de straat uit. Lakooy ging verder.

Na een kwartier had hij zijn oude kantoor bereikt. Het was een groot, modern gebouw, grotendeels opgetrokken uit staal en glas. Een doorzichtige doos, aan alle kanten open, met voldoende ruimte om er vele, vele honderden ambtenaren in te bergen. Die zaten er dan ook, allemaal. Er was immers werk genoeg te verrichten? Te veel werk zelfs. Je hoefde maar even een krant in te zien om te merken, dat het ambtelijk apparaat onder een zware onderbezetting leed en krampachtige pogingen deed om zijn nijpend personeelstekort op te heffen, althans te verkleinen. Dit echter terzijde.

Lakooy betrad het gebouw en wilde bij de portier volstaan

met een vriendelijk knikje, maar dit bleek niet genoeg; hij werd teruggeroepen.

‘Waar gaat u heen?’ vroeg de portier, op barse toon.

‘Ik ben op weg naar meneer Scharing.’

‘Heeft u een afspraak?’

‘Natuurlijk heb ik een afspraak.’

‘Dan is het goed. U weet de weg?’

‘Ik meen van wel,’ antwoordde Lakooy. Hij moest even lachen. Als je hier vier jaar lang had gewerkt, vier jaar lang iedere dag naar je afdeling was gegaan, wist je langzamerhand de weg wel. Ofschoon, hij moest toegeven dat je makkelijk kon verdwalen, want alle afdelingen zagen er eender uit, alle verdiepingen hadden een volkomen gelijke indeling en er waren acht van zulke verdiepingen.

Met de lift ging hij naar de vierde verdieping en liep daarna de gangen door, naar zijn vroegere afdeling. Het leek of hij al heel lang weg was. Toch was het nog maar drie dagen geleden dat hij hier voor het laatst was geweest, er had gewerkt, gepraat, geademd.

Lakooy gaf een korte tik op de deur en ging naar binnen. Daar zat juffrouw Alnard achter haar balie, met een zuur gezicht als altijd. Grinnikend liep hij op haar af. Goede, oude juffrouw Alnard.

‘Goeiemiddag, juffrouw Alnard,’ zei hij opgewekt.

De magere vrouw keek op, duwde haar bril omhoog, keek hem onderzoekend aan, doch gaf geen enkel blijk van herkenning.

‘Goedemiddag meneer, wat wenst u?’

‘Maar juffrouw Alnard, herkent u mij niet?’ riep Lakooy lachend. De vrouw nam hem nogmaals scherp op, schokte met haar schouders en schudde ontkennend.

‘Ik ben Lakooy!’

‘Lakooy, Lakooy, ik ken geen Lakooy,’ zei de vrouw peinzend. Zij ging rechtop zitten en vervolgde:

‘Vertelt u maar wat u hier komt doen, voor spelletjes heb ik geen tijd. Ik heb het druk genoeg.’

‘Natuurlijk, juffrouw Alnard, dat weet ik wel. Ik zou meneer Scharing een ogenblik willen spreken.’

‘Heeft u een afspraak? De heer Scharing is trouwens niet aanwezig.’

‘Ik heb geen afspraak, nee. Maar ik...’

‘Maakt u dan eerst telefonisch een afspraak. De gewone gang van zaken. Goedemiddag meneer.’

Lakooy keek haar een moment verbaasd aan. Maar zo makkelijk liet hij zich niet afschepen. Op doordringende toon zei hij:

‘Dat u mij niet herkent, dat is uw zaak en dat kan mij verder ook niet schelen. Hoewel het op zichzelf nogal vreemd is, want ik heb hier vier jaar gewerkt. Waarschijnlijk doet u alsof. Maar dat u probeert mij wijs te maken dat meneer Scharing niet aanwezig is, terwijl ik hem hier vandaan zie zitten, dat is op z'n zachtst gezegd hoogst ongebruikelijk. Hoogst ongebruikelijk!’

Alle aanwezige ambtenaren hielden op met hun werk. Sommigen keken verstoord in zijn richting, anderen begonnen met elkaar te fluisteren. Lakooy kende ze allemaal: daar zat Koudemij, daar had je Julius en Van Zavel en Bodo, maar zij bekeken hem alsof hij een volslagen onbekende was. Hevig trillend boog juffrouw Alnard zich naar hem over en fluisterde:

‘Meneer, wie u ook bent, spreekt u niet zo luid.’

Zij stond op en liep naar het glazen kamertje in het midden van de zaal, iets hoger gelegen dan de rest van de vloer, waarin de heer Scharing zetelde. Lakooy zag haar druk tegen hem praten. Scharing hield zijn hoofd scheef terwijl hij luisterde. Langzaam schudde hij toen zijn hoofd. Juffrouw Alnard maakte heftige gebaren en wees herhaaldelijk naar de balie. Scharing keek een maal in de aangegeven richting. Nu moest hij Lakooy zien, nu moest hij hem herkennen; zij keken elkaar recht in de ogen. Maar de man schudde op een besliste manier zijn hoofd en boog zich meteen weer over zijn werk. Juffrouw Alnard verliet het gla-

zen kamertje en kwam snel terug.

‘Meneer Scharing is niet te spreken. Het lijkt mij het beste dat u telefonisch een afspraak maakt.’

‘Maar ik zie hem verdomme zitten! Heeft hij niet vijf minuten voor mij over? Wat is dit voor onzin?’ riep Lakooy. ‘Het spijt mij, ik kan er niets aan doen. Goedemiddag meneer.’

‘Ik heet Lakooy en dat weet je best,’ zei hij nijdig. Met een ruk draaide hij zich om en liep stampend weg. In de lift vloekte hij zachtjes. Beneden bij de portier keek hij de andere kant uit. Buiten voelde hij zich slap en misselijk.

Lakooy had niet veel haast om thuis te komen. Langzaam liep hij over straat, zonder te letten op de dingen en mensen om zich heen. Een dof gevoel van vermoeidheid draaide rond in zijn hoofd. Zijn hoofd was zwaar. Hij liet het hangen.

Maar de Indiër moest hij wel zien, dat was zo'n merkwaardig gezicht. Lakooy bleef staan en keek met grote verwondering. Een man met een lichtbruine huidskleur, gekleed in een wit kostuum, een blauwe tulband op zijn hoofd, stond aan de kant van de straat. Hij hield een touw in zijn hand en het andere eind van dat touw zat om de nek van een koe!

Lakooy stond maar te kijken. Na enige tijd wenkte de Indiër hem en aarzelend kwam hij naderbij. De man was mager, broodmager. De koe was echter nog veel magerder. Aan alle kanten staken de botten uit. Het dier droeg zijn bruine huid vrijwel los om zijn skelet.

‘Ik heb zo'n honger,’ zei de Indiër zacht. Hij keek Lakooy aan. Hij had mooie ogen, glanzende bruine ogen, van die ogen waarmee ieder mens geboren zou willen zijn, omdat met deze ogen het leven heel anders gaat. Je hoeft dan bijvoorbeeld het geluk niet te zoeken, dat draag je al in je oogkassen mee. Iedereen in India heeft zulke ogen. Iedereen in India is gelukkig.

De grijze ogen van Lakooy hadden nog steeds een verbaasde uitdrukking. Lakooy zelf haalde zijn schouders op. ‘Als u zo'n honger heeft, waarom eet u die koe dan niet op?’

‘Dat kan niet,’ zei de Indiër zacht. Hij had plotseling veel pijn.

‘Waarom niet? Zo'n beest kan toch geslacht worden?’

‘Een koe, een koe is heilig.’

‘Oh.’

Lakooy dacht even na. ‘Maar is hij niet heilig als hij in uw maag zit?’

‘U begrijpt het niet,’ fluisterde de Indiër.

‘Nee, ik begrijp het niet. Maar als u zo'n honger heeft, en die koe niet wilt opeten, dan heb ik nog wel een broodje voor u.’

Lakooy maakte zijn aktentas open en haalde er een broodje uit, dat hij de man overhandigde. Deze zette er onmiddellijk zijn tanden in en had het in een paar tellen verslonden. Daarna keek hij Lakooy aan met zijn ogen en opende zijn mond om iets te zeggen. Maar in plaats van woorden stroomden er kleine stukjes brood naar buiten; zijn maag gaf het voedsel ongebruikt terug. De koe boog zich voorover en likte het braaksel gretig op. Droevig kijkend pakte de Indiër hem bij de hand.

‘Het is niet gelukt,’ zei hij en begon zacht te huilen. ‘Het is niet gelukt, het mag niet lukken. Ik weet het.’

Lakooy trok zijn hand los en liep verder. Hij had opeens veel haast om thuis te komen. Daardoor kwam het dat hij de rode letters die op het trottoir waren geschilderd, niet opmerkte. In dikke letters stond er geschreven:

ROOD IS ROOD EN ROOD MOET DOOD!

Het zag er keurig verzorgd uit. De schilder had er ongetwijfeld veel tijd aan besteed.

Lakooy liep de straat uit, sloeg rechtsaf en zag, dat deze straat aan het eind was afgesloten door middel van ver-

plaatsbare hekken. Nieuwsgierig ging hij verder. De afgesloten straat kwam uit op de brede Laan van de Vrijheid, waar een grote menigte zich had verzameld. De mensen stonden in dichte rijen langs de kant. Het was of men op iets wachtte, iets groots, iets belangrijks, iets om reikhalzend naar uit te zien. Er werd op gedempte toon gesproken. Het zou nu elk ogenblik kunnen gebeuren. De menigte wachtte, in grote spanning. Lakooy drong zich naar voren tot hij helemaal vooraan stond. Hij hoopte dat er een optocht zou komen, dat had hij als kind al iets geweldigs gevonden. Het was een optocht! Lakooy boog zich voorover en zag de stoet in de verte naderen. Na enige tijd kon hij het voorste gedeelte onderscheiden. Een afdeling bereden politie vormde de kop van de optocht. De mensen achter hem drongen langzaam naar voren op. Niemand wilde ook maar iets van dit schouwspel missen.

Daar kwamen de ruiters voorbij. Zij gingen stapvoets. Stram en statig zaten allen in het zadel. Lakooy keek of de man met het kortgeknipte rode haar zich ook onder hen bevond, maar hij kon hem niet ontdekken. Niet voorop, niet in het eerste, niet in het tweede gelid, nee, hij was er niet bij. Een gevoel van teleurstelling bekroop hem, maar er was weinig tijd voor, want daar kwamen de mannen van de politiekapel aan, die vrolijke marsmuziek ten gehore brachten. De trompetters bliezen hun wangen bol, de trommelaars roffelden op hun trommels, telkens weer dat dreunen van de grote trom er tussen door, geweldig! Lakooys ogen schitterden. ‘Boem, boem, boem,’ riep hij lachend.

Vlak achter de kapel zag hij een onafzienbare massa mensen aankomen; mannen, vrouwen en kinderen door elkaar. Van ordeloosheid was echter geen sprake, allen liepen netjes in de rij en bleven netjes in de rij lopen. Grootmoeders, dronken zeelieden, dienstmeisjes, blinden, atoomgeleerden, zakkenrollers en beroemde schrijvers, landbouwers en sneltekenaars. Gezamenlijk werd een lied gezongen. Het was een kort lied, met een makkelijk te onthouden

wijs. Al gauw begonnen sommige van de toeschouwers mee te zingen. Anderen volgden, en het duurde niet lang of iedereen zong uit volle borst mee. Alleen Lakooy niet. Die kon de woorden niet verstaan. Het ging als volgt:

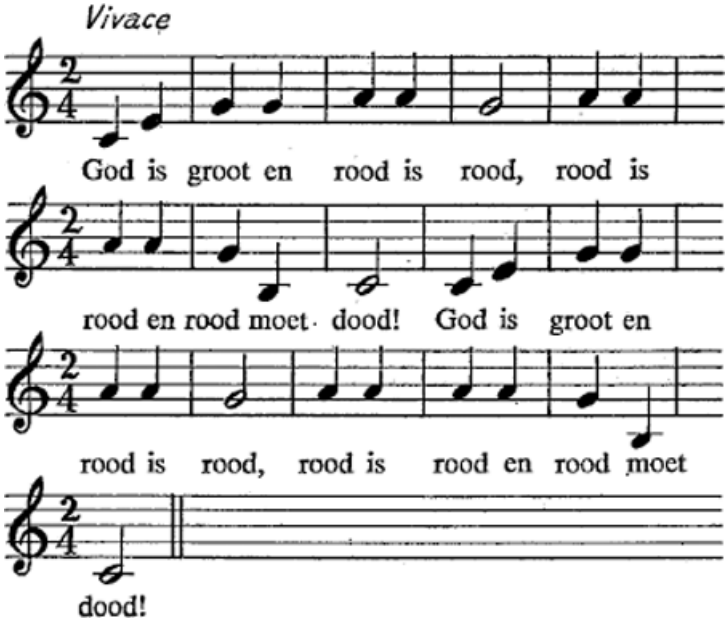

God is groot en rood is rood, rood is
rood en rood moet dood! God is groot en
rood is rood, rood is rood en rood moet
dood!

Minuten lang daverde het gezang over de brede Laan van de Vrijheid. Het leek of er geen einde kwam aan de stoet, of hij in tegendeel steeds langer werd. Dat was ook het geval; de meeste van de toeschouwers sloten zich er bij aan.

Toen het eindelijk allemaal voorbij was, keek Lakooy om zich heen. Een handjevol mensen stond nog bij hem in de buurt. Hij liep naar een oude man toe en vroeg:

‘Kunt u mij zeggen wat deze mensen zongen? En weet u misschien waarom deze optocht plaats vindt? Wordt er soms een buitenlandse zanggroep verwacht?’

De man keek hem hoofdschuddend aan en antwoordde: ‘Er wordt gezongen dat God groot is en dat alle mensen met rood haar dood moeten.’ Hij knikte vriendelijk.

Lakooy werd bleek. ‘Ik heb rood haar,’ riep hij uit.

‘Oh, neemt u mij niet kwalijk, dat wist ik niet. Ik ben namelijk kleurenblind. Wat spijt me dat,’ zei de oude man bedroefd.

Maar Lakooy hoorde het niet meer. Met wankele stappen liep hij weg, naar het dichtbij gelegen plantsoen, waar hij bleef staan. Hij keek naar de volle bloemperken, mompelde iets onverstaanbaars, strompelde er heen, ging er op zijn knieën naast zitten en rukte plotseling enkele rode rozen af. Deze hield hij een poos voor zijn ogen, vervolgens snoof hij de geur diep op. Met de bloemen in zijn vuist kwam hij overeind en liep het plantsoen uit. Maar toen hij merkte dat het kleine groepje achtergebleven toeschouwers hem nieuwsgierig gadesloeg, liet hij de rozen uit zijn hand vallen.

Bij een telefooncel hield hij stil. Hij keek om zich heen en zag dat de straat verlaten was. Vlug ging hij naar binnen en bladerde driftig in het boek. Binnenlands Ministerie, Afdeling Algemene Diensten. Hij stopte een muntje in de gleuf, draaide het nummer en luisterde. Daar was de vrouwestem weer.

‘Goedemiddag, Binnenlands Ministerie, Afdeling Algemene Diensten, met wie wilt u spreken?’

Lakooy wachtte even en zei toen hijgend: ‘Meneer Philippi, Afdeling Speciale Zaken!’

‘Met wie spreek ik?’

‘Met Lakooy!’

Aan de andere kant viel een stilte. Er kwam geen enkel geluid. Lakooy drukte de hoorn nog dichter tegen zijn oor. ‘Hallo juffrouw, met Lakooy! Ik moet meneer Philippi spreken, het is zeer dringend!’

Nog steeds geen geluid. Opeens sprong de hoge zoemtoon in zijn oor. De verbinding was verbroken. Trillend zocht hij in z'n zakken naar een ander muntje, maar het was zijn laatste geweest. Hij verliet de cel en liep verder.

Het was stil op straat. Na enige tijd bereikte hem echter het geluid van haastige voetstappen. Hij keek op. Een man.

Snel kwam hij in zijn richting, bijna recht op hem af. Een man met vlammend rood haar. Het was Uittebon.

Lakooy wachtte tot hij vlak bij hem was en riep, met een verheugde klank in zijn stem:

‘Hé Uittebon!’

Uittebon keek hem een ogenblik aan, maar liep vlug door. Lakooy draaide zich langzaam om en keek hem met wijd opengesperde ogen na.

Eindelijk thuis. Lakooy stak de sleutel in het slot en duwde voorzichtig tegen de deur, om kraken te voorkomen. Mevrouw Morrius was er niet. Of ze had hem niet horen binnenkomen, dat was ook mogelijk. Hij sloop de trap op, ging zijn kamer in, draaide zachtjes de sleutel om en stak deze in z'n zak.

Toen liep hij op z'n tenen naar zijn luie stoel en liet zich er invallen. Liefkozend streek hij over de houten leuning. Dit was eigenlijk het enige meubel dat echt van hem was, waar hij trots op was, waar hij van hield. De stoel was nog van zijn vader geweest en na diens dood had Lakooy hem gekregen, aangezien geen van de andere erfgenamen er veel belangstelling voor had getoond.

‘Waar is mijn aktentas?’ dacht hij geschrokken. Hij stond op en keek zoekend de kamer rond, maar de oude tas was nergens te zien. Als hij hem maar niet ergens was kwijtgeraakt. De brief zat er in, de brief van meneer Philippi, het belangrijkste dokument van de wereld! Vertwijfeld kroop hij op handen en voeten over de vloer, keek overal, onder het bed, achter het ijzeren kacheltje, in de kast, onder de dekens. Met een zucht van verlichting trok hij toen de tas onder de luie stoel vandaan. Hij had hem er meteen al onder gelegd, herinnerde hij zich. Hij begon dingen te vergeten, dat mocht niet gebeuren.

Nadat Lakooy lange tijd in zijn stoel had gezeten, voelde hij zich iets beter. Hij was rustig geworden. Een vreemd gevoel ter hoogte van zijn maag deed hem beseffen dat hij

honger had. Veel trek in eten had hij niet, maar zijn maag moest wat te doen hebben.

Hij liep naar de kast en haalde er een blik bonen, een ei en een blikje appelmoes uit. Na de blikken geopend te hebben, zette hij de bonen op de elektrische kookplaat en schepte de helft van de appelmoes op zijn bord. Toen de bonen heet genoeg waren, kwamen ze naast de appelmoes te liggen. Met een kleine steelpan liep Lakooy naar de wasbak, draaide de kraan open, liet de pan half volstromen, draaide de kraan dicht en zette de pan op de kookplaat. Hij proefde van de bonen. Deze begonnen snel af te koelen. Het water kookte. Met behulp van een lepel liet hij het ei in het borrelende water glijden, intussen voortdurend op zijn horloge kijkend. Na vier minuten en twintig sekonden precies, viste hij het ei uit het water, draaide de kookplaat uit en ging aan tafel.

Lakooy zat in zijn stoel toen er zacht, maar aanhoudend werd geklopt. Dat zou mevrouw Morrius wel zijn. Hij bleef waar hij was. Als hij zich stil hield, zou ze waarschijnlijk denken dat hij er niet was. Dan had zij haar dikke lijf helemaal voor niets de trap opgehesen, dan had zij voor niets gezucht en gezweet.

Het kloppen begon opnieuw. Op zijn tenen liep hij naar de deur en hield zijn oor tegen het dunne hout.

‘Doe open Lakooy, ik weet dat je thuis bent,’ zei een stem. Niet die van mevrouw Morrius. Het was een mannestem die hem volkomen onbekend was. Lakooy aarzelde nog even, maar haalde toen de sleutel uit z'n broekzak en maakte de deur open. Onmiddellijk gleden twee mannen naar binnen. De eerste legde zijn wijsvinger op z'n lippen, de andere sloot op een geruisloze manier de deur en deed hem op slot. Lakooy keek dit alles met onverholen verbazing aan.

De man die het eerst was binnengekomen nam plaats op zijn bed. Hij droeg een fijngebreide, zwarte trui en had blond

haar. De andere had een grijs flanellen kostuum aan. Op de broek zaten een paar smerige vegen. Zijn ogen waren lichtblauw en groot.

‘Wat heeft dit te...’ begon Lakooy, maar de blonde man viel hem haastig in de rede en zei, met een roestige stem: ‘Rustig blijven, Lakooy. Je bent in groot gevaar! Ga toch zitten man.’

Lakooy keek om zich heen. In zijn luie stoel zat de grijze man. Dan maar op de kruk. Hij liep naar de kruk en zodra hij zat, vervolgde de blonde:

‘Nu moet je goed luisteren Lakooy, naar wat wij gaan zeggen. Dit is namelijk bijzonder belangrijk voor je. Uitermate belangrijk.’

Lakooy keek van terzijde naar de man in het grijze pak. Deze keerde zich naar hem toe en knikte ernstig.

‘Mag ik misschien eerst eens weten wie u bent? Hoe heet u? Ik begrijp niet wat...’

‘Wie wij zijn doet helemaal niet terzake. En wat onze namen betreft, als je dat wilt kun je mij Bok en hem daar Dirk noemen,’ antwoordde de blonde.

‘Goed meneer Bok, ik wil...’

‘Nee Lakooy, niet meneer Bok, gewoon Bok zonder meer.’ ‘Goed dan, Bok. Ik zou het op prijs stellen als u mij de reden van uw bezoek zoudt vertellen. Want als ik...’

‘Lakooy, laat Bok eens uitspreken! Je verspilt op deze manier tijd die buitengewoon kostbaar is,’ sprak de grijze man die Dirk heette. Zijn stem was licht en soepel, maar had een gebiedende ondertoon.

Lakooy zweeg en keek Bok afwachtend aan. Deze had een korte, kromme pijp en een leren tabakszak uit z'n zak gehaald en begon kalm zijn pijp te stoppen. Hij drukte de tabak met zijn vinger aan, knikte goedkeurend, streek een lucifer af, hield de vlam in de pijpekop en deed enkele korte trekjes. Vervolgens zoog hij langzaam z'n mond vol rook, maakte enige spoelende bewegingen, blies een grote wolk uit en sprak:

‘Lakooy, je begrijpt dat je leven op het spel staat. Maar wij zullen alles doen om je te redden. Daar kun je van op aan. Nietwaar Dirk?’

‘Zo is het,’ zei deze en onderdrukte een geeuw. Bok deed een flinke trek aan z'n pijp en vervolgde:

‘Aangezien het duidelijk is dat je hier groot gevaar loopt, is je enige kans op redding: de vlucht. Tot die slotsom was je natuurlijk zelf ook al gekomen, Lakooy. Je zinde natuurlijk al lang op middelen om die vlucht ten uitvoer te kunnen brengen. Wat had je intussen bedacht? Wat waren je plannen? Vertel eens.’

‘Ik kan u niet goed volgen meneer, ik bedoel, Bok. Eigenlijk begrijp ik in 't geheel niet waar u het over heeft. U praat maar over groot gevaar, over redding en vluchten, wat bedoelt u daar allemaal mee?’ vroeg Lakooy, die zich niet erg op zijn gemak voelde. Zitten op de kruk betekende zitten in een verre van gemakkelijke houding. Dat was hij niet gewend. En hij was zo moe.

‘Dit valt mij van je tegen, Lakooy,’ zei Dirk, de stilte verbrekend. ‘Dit valt mij bitter tegen.’ Hij keek Lakooy peinzend aan, schudde toen kort z'n hoofd en maakte een gebaar naar Bok, alsof hij alles verder aan hem overliet.

Bok blies een kringvormig wolkje uit, keek dit aandachtig na en sprak:

‘Je hebt rood haar, Lakooy. Ja of nee?’

‘Ja.’

‘Dat is voor iedereen duidelijk zichtbaar. Ja of nee?’

‘Ja.’

‘Dat is iedereen bekend. Ja of nee?’

‘Ja.’

‘Mooi, tot zover zijn we het eens. Nu verder. Rood betekent gevaar. Ja of nee?’

‘Nee.’

‘Nee? Waarom nee? Weet jij dan niet dat er een beweging gaande is om iedereen met rood haar uit de weg te ruimen? Ben jij soms blind en doof? Zie jij dan geen leuzen op schut-

tingen en trottoirs, merk jij niets van massabetogingen, nu reeds met alle medewerking van de autoriteiten, hoor jij geen kreten en geen liederen? Wat is er met jou, Lakooy?' 'Toevallig heb ik vanmiddag een soort betoging gezien,' zei Lakooy glimlachend. 'Maar ik heb de indruk dat het niet zo'n vaart zal lopen. Bovendien ben ik ambtenaar en geniet ik als zodanig afdoende bescherming. Nee, ik geloof werkelijk dat u overdrijft.' Het leek of hij volkomen zeker was van zijn zaak, maar toch had hij een onbehaaglijk gevoel. 'Ik moet toegeven dat ik wat geschrokken ben bij het horen van het doel van die betoging, maar blijken van een zekere afkeer voor mijn... eh, mijn groep van mensen zijn vrij normaal, ook in het verleden. Dat zal wel onvermijdelijk zijn. Ik heb mij daar bij neergelegd. En nogmaals, ik ben ambtenaar.'

'Ja, dat heb je al gezegd Lakooy!' zei Dirk op scherpe toon, waarna Bok vervolgde:

'Denk nu eens goed na, Lakooy. Wij zijn hier gekomen om je te helpen, om je te redden, maar dat zal niet zo makkelijk gaan, daar zullen wij samen voor moeten vechten! Samen, begrijp je wel, we moeten samenwerken en voor goede samenwerking is in de eerste plaats vereist vertrouwen in elkaar, maar ook medewerking van beide kanten. Dat ben je toch met mij eens?'

'Ja.'

'Jij moet beter meewerken. Het gaat tenslotte om jou. Vertel nu eens, waarom denk je dat jouw kwaliteit van ambtenaar afdoende bescherming zal geven? Welke rang heb je op dit moment? En ik verzeker je dat die niet hoog genoeg kan zijn!'

'Op het ogenblik heb ik de rang... ik ben juist vandaag... eigenlijk zou ik vandaag een nieuwe funktie gaan bekleden, ik heb een schriftelijke benoeming, hier in m'n aktentas, maar er waren enige moeilijkheden...'

'Welke rang?' klonk de stem van Dirk snijdend.

Lakooy wierp hem een snelle, haatdragende blik toe en

zei tegen Bok, die kleine wolkjes uit zijn mondhoek liet ontsnappen:

‘Op het ogenblik heb ik geen funktie.’

‘Begin je er nu iets van te begrijpen?’ zei Bok vriendelijk. ‘Of denk je dat dit louter toeval was, denk je dat die moeilijkheden die je vandaag ondervond - het interesseert mij niet van welke aard die waren - denk je dat die toevallig plaatsvonden? Dat kun je toch niet in ernst denken? Je moet ze natuurlijk in het grote verband zien en dan wordt al heel gauw duidelijk, dat deze moeilijkheden deel uitmaakten van een lang tevoren beraamde en zeer goed opgezette aktie. Een fantastisch goed uitgedacht plan, aan alle kanten waterdicht, tot in de kleinste details geregeld. Het is vissen in een aquarium. Er is niet aan te ontkomen... In ieder geval zou jij er nooit in je eentje aan ontkomen. Maar daarvoor zijn wij hier. Wij willen je helpen, wij kunnen je helpen. Veel tijd hebben we echter niet. En elke minuut wordt het moeilijker, ik hoop dat je dat inziet.’

‘U bedoelt dat ik geen enkel vertrouwen in het ambtelijk apparaat mag hebben? Maar dat is onmogelijk! Waar moet ik anders vertrouwen in hebben?’

‘In ons,’ antwoordde Bok.

‘In ons,’ herhaalde Dirk.

‘In u,’ fluisterde Lakooy.

Een korte stilte volgde, waarvan Bok gebruik maakte om zijn pijp opnieuw aan te steken. Dirk staarde met een bedenkelijk gezicht naar de zwarte vegen op zijn broek. Lakooy zat als versuft op de kruk.

‘Waarom zou ik u wel moeten vertrouwen?’ vroeg hij opeens.

‘Ja, waarom eigenlijk?’ riep Dirk.

‘Lakooy, het feit dat wij hier gekomen zijn, dat wij jou onze hulp aanbieden, denk je dat dat voor ons niet gevaarlijk is? Minstens zo gevaarlijk als jouw positie op dit moment. Zou alleen het feit dat wij ons leven voor jou op het spel zetten jouw vertrouwen niet waard zijn? Bovendien, je moet

ons wel vertrouwen; er blijft niets anders over, je hebt geen keus.'

Na deze woorden keek Bok hem gespannen aan.

'Nee, daar begint het op te lijken,' zei Lakooy nadenkend. 'Goed, ik zal u vertrouwen. Zegt u maar wat ik moet doen. Ik zal alles doen wat u zegt. Ik vertrouw u.'

'Eindelijk!' verzuchtte Dirk. 'Nu kunnen we eindelijk beginnen.'

'Moet je horen, Lakooy,' begon Bok. Hij nam er zijn pijp voor uit zijn mond. 'Vannacht moet het gebeuren, want als het vannacht niet gebeurt is er geen enkele kans meer. Vannacht dus.

Jij zorgt dat je om tien over twaalf precies, op de hoek van deze straat bent. De hoek met de Westerstraat, wel te verstaan. Daar staat een lantaarnpaal. Je gaat natuurlijk niet onder die lantaarnpaal staan, je gaat op ongeveer vijftien meter van die paal staan. Om tien over twaalf komt er een zwarte auto, die naast die lantaarnpaal stopt. De bestuurder stapt uit, loopt naar de paal, gaat er met z'n rug tegenaan leunen en begint een krant te lezen.

Dan kom jij tevoorschijn. Jij doet of je toevallig voorbij komt. Als je dicht bij die man bent, zegt hij: "Het licht staat op rood." Jij blijft staan en zegt: "Maar nu staat het op groen." Als alles goed is - en dat zal ongetwijfeld het geval zijn - zegt die man dan: "O, dan kunnen we verder gaan." Jij stapt daarna zo snel mogelijk achterin en die man brengt je in veiligheid. Dat wil zeggen, voorlopig. Hij brengt je alleen maar naar een tussenstation. Hoe het verder gaat kan ik niet zeggen, dat krijg je daar te horen. Maar als je eenmaal deze stad uit bent, zal het allemaal veel makkelijker gaan.'

'Heb je alles onthouden, Lakooy?' vroeg Dirk.

'Het licht staat op rood. Maar nu staat het op groen. O, dan kunnen we verder gaan,' prevelde Lakooy.

'Goed. Nu moeten wij gaan, we hebben het druk. Ik hoop dat het zal lukken, maar daar twijfel ik niet aan,' zei Bok.

‘Maar u heeft mij helemaal niet gezegd waar ik tenslotte terecht kom! In welk land kan ik...’

‘Wat dacht je?’ riep Dirk schril.

‘Het spreekt vanzelf dat je naar Ierland wordt gebracht. Dat is vrij logisch, nietwaar?’ zei Bok. Hij ging staan. Dirk volgde zijn voorbeeld.

‘Ik begrijp niet waarom u dit voor mij doet,’ begon Lakooy zacht. ‘U kent mij niet en toch doet u zoveel moeite om mij te redden. Ik ben u zeer dankbaar. Als ik uw echte namen maar wist, het maakt misschien weinig verschil, maar dan zou ik anders aan u kunnen denken, ik heb het gevoel dat mijn dankbaarheid dan dieper zou zijn, ik weet het niet.’

‘Misschien kom je onze namen ooit nog eens te weten,’ antwoordde Bok lachend.

‘Wie weet!’ voegde Dirk er op zijn manier aan toe.

Bok liep naar de deur, maakte hem open, Dirk volgde en sloot hem geruisloos. Ze waren verdwenen. Lakooy moest moeite doen om z'n opkomende tranen terug te dringen. Hij ging in zijn stoel zitten en keek op z'n horloge. Tien over half tien. Nog een paar uur. Nog een paar uur en hij was weg.

Er werd geklopt en tegelijk ging de deur open. Mevrouw Morrius kwam binnen en ging voor hem staan. Lakooy bleef zitten.

‘Zo meneer Lakooy. U begrijpt zeker wel dat ik nu onmiddellijk de huur moet hebben. U komt niet uit deze kamer voordat ik mijn geld heb. En ik geloof dat u vannacht wel heel graag naar buiten zou willen hè?’ Zij lachte vals. ‘Heeft u weer aan de deur geluisterd, mevrouw Morrius?’ zei Lakooy mat.

‘Ja natuurlijk heb ik aan de deur geluisterd! Hoe moet ik anders iets te weten komen? Denk je dat ik mij laat bedonderen door de eerste de beste rooie mooiprater? Er stiekem tussenuit knijpen, dat was zeker de bedoeling, meneer Lakooy? Mijn geld!’

‘U krijgt uw geld. Maar als u op zo'n manier tegen mij tekeer gaat, dan krijgt u het nooit. Wat denkt u wel? Ik laat mij verdomme niet als een kwajongen behandelen! En zeker niet door u.’

Dit had de vrouw kennelijk niet verwacht. Op haar gezicht en in haar hals verschenen blauwe plekken. Ze begon te hijgen en te steunen, haar ogen puilden uit, zij legde een hand op haar boezem. Het zou enige tijd duren voor zij weer kon praten. Intussen rekende Lakooy vlug uit hoeveel geld hij bezat. Op de spaarbank zeventienhonderd. Maar daar had hij nu niets aan. Honderdzestig op zak. Als hij de huur betaalde, zou hij nog zestig gulden overhouden. Weinig, maar eigenlijk viel het nog mee. In aanmerking genomen dat hij zijn salaris van deze maand niet had ontvangen. Hij had weer zuinig geleefd. Hij leefde altijd zuinig. Zo hoorde het ook.

Mevrouw Morrius bracht het reeds tot een aantal onduidelijke klanken, spoedig daarna stamelde zij:

‘Jij, jij mag blij, blij zijn dat ik je zo laat vertrekken. Ik zou je even goed aan kunnen geven. Reken maar dat ze je dan gauw kwamen halen!’

Dat was zo, dacht hij geschrokken. Daar had hij geen rekening mee gehouden. Het mens zou hem heel makkelijk kunnen verraden. Betalen dus maar.

‘Hoeveel krijgt u?’

‘Honderdvijftig.’ Zij hield haar hand op.

‘Honderdvijftig? Waarom? De huurprijs is honderd!’

‘De rest is zwijggeld.’

‘Dat heeft u aardig bedacht.’

‘En nou vlug, geld, hier, honderdvijftig!’

Lakooy haalde zijn portefeuille tevoorschijn en begon treuzelend de biljetten uit te tellen. Er zou er maar een overblijven. Tien, en niet zestig. Dat was een tegenvaller.

‘Zoudt u geen genoegen willen nemen met dertig?’ vroeg hij aarzelend.

‘Geen sprake van.’

‘Nee. Ik heb gezegd vijftig en het blijft vijftig.’

Ze griste de biljetten uit zijn hand, vouwde ze op en stak ze weg in haar schort. ‘En je mag blij zijn dat ik geen zestig heb gezegd. Anders had je helemaal niks overgehad. Zo, dat is dan afgehandeld. Goeie reis, meneer Lakooy. Ik kan u wel zeggen dat ik blij ben dat u weggaat.’

‘Ik ook,’ dacht, niet zei Lakooy.

Mevrouw Morrius draaide zich om en stapte naar de deur, die ze met een klap achter zich dichtsloeg. Stampend daalde zij de trap af.

Lakooy bleef zitten. Hij bekeek het ene overgebleven biljet met spijtige ogen. Zwijggeld. Een vuile streek! Opeens bedacht hij dat zij hem toch zou kunnen verraden, zwijggeld of niet. Er was geen enkele zekerheid! Hij kon hier niet langer blijven, hij moest meteen weg. Lakooy sprong uit zijn stoel en keek om zich heen. Wat moest hij meenemen? Zou hij eigenlijk wel iets mogen meenemen? Bok had niets gezegd over bagage of zo. Maar alles wat hij mee zou nemen, zou ballast zijn. Alleen een trui. Het kon wel eens koud worden en je wist niet waar je terecht kwam. Hij liep naar de kast, haalde er z'n grijze trui uit en propte deze in de aktentas. Er zat een rode envelop in. De brief! De brief. Weggooien of niet? Hij vouwde de envelop dubbel en stopte hem in zijn portefeuille. Eten. Hij liep weer naar de kast. Een stuk brood en een homp kaas. Papier er omheen en in de tas. Had hij niets vergeten?

Bij de deur bleef hij staan en keek nog een maal zijn kamer rond. ‘Ik weet zeker dat ik wat vergeet, maar ik weet niet wat,’ dacht hij. Nog even bleef hij staan. Toen maakte hij de deur open en liep voorzichtig de trap af. Mevrouw Morrius liet niets van zich horen. De buitendeur kraakte. Vlug trok hij de deur dicht.

Maar wat nu? Het was pas kwart over tien. Een beetje rondwandelen, alleen stille straten. En goed uitkijken.

Het was een donkere avond. Er waren sterren genoeg aan de hemel, maar het was of deze verder weg stonden dan anders. De lantaarnpalen, op regelmatige afstand van elkaar, wierpen hun licht naar beneden, maar dit licht had zichtbaar moeite om de grond te bereiken. Het was een donkere avond.

Lakooy liep langzaam. Hij had geen haast. Er was tijd genoeg. Eigenlijk had hij tijd te veel; hij moest twee uur wachten, twee uur voorbij laten gaan, twee uur niets doen. Zou de zon nu schijnen in Ierland? Nee, het was daar meestal guur en regenachtig. Ofschoon de zon er natuurlijk af en toe ook wel zou schijnen. Twee uur nog. ‘Het licht staat op rood. Maar nu staat het op groen. O, dan kunnen we verder gaan.’ Nog twee uur. Hij was bij een zijstraat gekomen en ging linksaf. Hier liep ook niemand op straat. Het was niet druk vanavond. Gelukkig maar.

In het licht van een volgende lantaarn stond een vrouw. Zij bewoog zich niet en stond half afgewend naar beneden te kijken. In het voorbijgaan wierp hij een vluchtige blik op de gestalte. Zij was lang en had rood haar. Donkerrood. Het leek of ze niets van zijn aanwezigheid bemerkte. Lakooy kon haar ademhaling horen; zo dicht ging hij langs haar. Hij liep door, maar niet lang daarna hield hij stil. Of hij nu verder liep of terug ging, dat maakte geen verschil, overwoog hij. Het zou dus volkomen toevallig zijn als hij terug ging. Hij ging terug.

De vrouw stond nog op dezelfde plaats. En nog steeds in dezelfde houding. Toen hij slechts enkele meters van haar was verwijderd, keerde zij zich om en keek hem aan. Lakooy bleef staan. Haar groene ogen gaven het bevel. ‘Goedenavond,’ zei hij verlegen.

De vrouw gaf geen antwoord. Zij keek hem aan. Lakooy stond te wachten. Opeens schudde ze woest met haar hoofd. Het rode haar kwam in beweging en het licht uit de lantaarn spoelde er even een zwakke gloed overheen. Zij glimlachte en zei:

‘Heb je tijd?’

Lakooy moest een keer slikken voor hij kon zeggen: ‘Waarvoor?’

‘Heb je tijd om met mij mee te gaan?’

Hij knikte onzeker.

De vrouw kwam naar hem toe, pakte zijn hand en trok hem mee. Lakooy stribbelde niet tegen. Gewillig liet hij zich meevoeren. Zij liepen naast elkaar voort, gingen een zijstraat in, nog een zijstraat, het werd steeds donkerder. De straten leken smaller te worden, weer sloegen ze een hoek om. Hier was hij nog nooit geweest, het was een oude buurt, steeds smallere straten, stegen en sloppen, een doolhof. Goed om verdwaald te raken, maar de vrouw wist hier de weg. Nu en dan keek hij opzij. Het was in dit donker moeilijk te zien, maar zij moest veel langer zijn dan hij. Haar dunne hand hield zijn pols stevig omklemd, maar de druk was niet pijnlijk. Integendeel, de druk was teder en licht. Onbegrijpelijk.

Opeens bleef de vrouw staan en maakte een deur open. Zij trok hem mee naar binnen en draaide een lichtschakelaar om. Lakooy moest even knipperen voor hij iets kon onderscheiden. Ze stonden in een klein, kaal portaal. Bijna te klein voor twee mensen. Een oude kapstok aan de muur, gesneden uit bruin hout. Verder niets. Lakooy speelde met zijn aktentas en zag de vrouw haar verschoten witte regenjas ophangen. Daarna draaide ze zich om, lachte tegen hem en maakte een gebaar naar de kapstok.

‘Ik heb geen jas aan,’ mompelde hij.

Zij wees naar zijn tas. Lakooy hing de tas aan een haak en liep achter haar aan. Hij kwam in een vrij grote kamer. Het opvallende van de inrichting was, dat meubelen hier geheel ontbraken. Tegen de wanden stonden alleen rekken, van onder tot boven.

De vrouw liep naar een deur aan de overzijde en bleef daar wachten. Lakooy wandelde langs de rekken en bekeek de uitgestalde voorwerpen met stijgende verbazing. Oerou-

de schrijfmachines, ivoren olifanten, een voorlader, zilveren kandelaars, een snuifdoos, heiligenbeeldjes, een model op schaal van de eerste stoommachine. Tegen de laatste wand uitsluitend boeken; dikke folianten, in leer gebonden zakboekjes met goudopdruk, kortom boeken in elke omvang en van iedere soort. Over alles op de rekken lag een laag stof. Ook hing er een muffe lucht in dit vertrek.

‘Kom,’ zei de vrouw.

Zij maakte de deur open en ging naar binnen. Lakooy kwam achter haar aan. De vorige kamer was niet klein, maar deze, deze was zeker twee maal zo groot. Wat een kamer! Met open mond keek hij rond. Hier en daar stond een stoel, een buffet, een bank of nog een ander meubelstuk, maar deze kamer slokte ieder ding in zich op, de ruimte was bij voorbaat al de grote overwinnaar. Roze schemerlampen zorgden voor de verlichting.

‘Ga maar zitten,’ zei de vrouw.

Lakooy liep naar de gebloemde bank en ging zitten. De vrouw stond met haar rug naar hem toe voor het buffet. Ze droeg een strakke, fletsblauwe rok en een zwart kanten bloesje. Even later liep zij met twee lange glazen in haar handen op hem af, gaf hem een glas en kwam rechts naast hem zitten.

‘Ik heet Ana. Hoe heet jij?’

‘Lakooy. Dit lijkt wel champagne.’

Hij hield het fluitglas op armlengte, zodat het kristal traag tot leven kwam in het rosse schijnsel van de lampen en rook toen voorzichtig aan de inhoud.

‘Ik bedoel je voornaam. Het is champagne.’

‘Lukas.’

‘Lukas? Lukas Lakooy. Dat is een goede naam.’

‘Hoezo?’ vroeg hij verwonderd.

‘Ach, zo maar.’

Ana lachte. Haar lachen was helder en licht, het geluid kwam van haar lippen en werd niet ergens bij de keel vandaan getrokken. Ze legde haar hand op zijn arm. La-

kooy rilde even, maar liet de arm waar die was. Hij zette het glas aan zijn mond en dronk het half leeg. Spoedig had hij genoeg moed verzameld om te durven vragen:

‘In die kamer waar ik net was, Ana... Ik vraag mij af waarom al die ouwe dingen daar staan? Wat doe je daar mee?’

‘Ouwe rommel, wilde je zeggen? Zo mag je het wat mij betreft noemen hoor. Ik ben gek op die ouwe rommel, alles wat oud is heeft voor mij een grote bekoring en ook een grote betekenis. Het verleden is voor mij erg belangrijk.’

‘Daar begrijp ik niet veel van. Waarom ligt over alles zo'n dikke laag stof? Dan zou je die dingen toch behoorlijk moeten schoonhouden en invetten en oppoetsen?’

‘Nee, Lukas, dat hoeft niet.’

Haar groene ogen kregen een vreemde glans. Groen betekent altijd jeugd en kracht, maar Lakooy zag in deze ogen alleen maar vermoeidheid, en nog iets. Opeens wist hij wat: deze ogen waren vele eeuwen oud. Maar dat was weer niet in overeenstemming met haar lichaam, dat niet ouder dan vijfentwintig kon zijn. Ook al was het aan de magere kant.

‘Hoe oud ben je, Ana?’

‘Dat mag je niet vragen, Lukas. En het is beter om niet zoveel te vragen, want op de meeste vragen krijg je toch geen antwoord.’

‘Wil je geen antwoord geven, bedoel je zeker?’

‘Krijg je geen antwoord.’

‘Dat is hetzelfde.’

Ana glimlachte.

‘Waar leef je eigenlijk van? Je kunt mij niet wijsmaken dat je van die oude dingen kunt leven. Daar kun je niet van eten.’

‘Eten? Nee, dat kan niet. Voor eten moet je geld hebben. En geld moet je op de een of andere manier verdienen. Dat krijg je niet zomaar,’ zei Ana.

Lakooy begreep de stille wenk. Hij pakte zijn portefeuille

en reikte haar het ene overgebleven bankbiljet aan. Maar Ana stak haar hand niet uit en deed of ze niets zag. Hij legde het dus maar op het tafeltje.

‘Jij hebt ook rood haar, Ana.’

‘Ja Lukas.’

‘Weet je dat er buiten wordt gejaagd op alle roden?’

‘Dat weet ik.’

‘Je zegt het op een manier alsof dat iets vanzelfsprekends is! Dat kun je toch niet aanvaarden, dat is helemaal niet vanzelfsprekend! Het is belachelijk en krankzinnig! Krankzinnig!’

‘Ja Lukas. Maar dat verandert niets aan het feit. En het feit is, dat vandaag alle roden moeten worden uitgeroeid. Morgen zijn het de bruinen, overmorgen de asblonden. Het is voor de roden jammer dat ze vandaag aan de beurt zijn.’ ‘Maar waarom zou jij niet vluchten, Ana?’

‘Vluchten? Dat is niet nodig. Ten eerste ben ik niet bang en ten tweede kan niemand mij hier vinden. Niemand kent de weg naar mijn huis en niemand kan die weg zonder mij vinden. Niemand.’

Lakooy keek haar enige tijd aan. De klomp angst in zijn borst smolt langzaam weg.

‘Ik wil altijd hier blijven, bij jou,’ zei hij, met een dikke tong.

‘Dat is goed, Lukas.’

‘Ik houd van je, maar je moet ook van mij houden, Ana.’ Zij lachte alleen even.

Lakooy sloeg opeens zijn armen om haar hals, trok haar hoofd omlaag en zette z'n lippen in haar mond. Maar Ana duwde hem even vlug van zich af en zei hoofdschuddend: ‘Dat mag je niet doen, Lukas.’

Lakooy keek haar verbaasd en nietbegrijpend aan, maar verder zei ze niets. Hij schokte met zijn schouders en dronk daarna het restje champagne op. Vervolgens zweeg hij. Ana probeerde een glimlach, maar hij keek strak terug. Toen stond zij op en ging achter de ouderwetse en in ver-

vallen staat verkerende vleugel zitten. Vluchtig raakte ze een paar toetsen aan en draaide zich toen naar hem om. Het was geen slechte vleugel, maar een kostbare klavecimbel. Dat had hij altijd een keer willen horen, daar had hij zijn leven lang naar verlangd!

‘Zal ik wat voor je spelen?’

Lakooy knikte onverschillig.

Ana begon te spelen. Het was onbekende muziek. Haar dunne vingers liepen over het toetsenbord zonder een maal mis te stappen. Zij had haar ogen gesloten. Het leek of haar handen zich van de armen losmaakten; ze gingen nu hun eigen weg. Het geluid had de kracht van een waterval die traag ontdooide in de voorjaarszon. Met wijd geopende ogen sprong Lakooy in het water en liet zich meevoeren. Soms dreef hij in de koude onderstroom, dan weer aan de oppervlakte, maar zwemmen deed hij niet, want verdrinken was onmogelijk.

Afgelopen. Ana ging staan. Lakooy staarde glazig in haar richting.

‘Vond je het mooi?’

Hij knikte.

‘Dat heeft iemand in Parijs in de zeventiende eeuw gemaakt.’

‘Hoe heette die man?’

‘Zijn naam is niet belangrijk. En je zou hem toch zo weer vergeten. Ik ken zijn naam wel, maar laat hem rusten in het Legioen van Onbekende Meesters.’

Lakooy grinnikte.

Ana liep naar de deur. Niet die naar de kamer met de oude dingen, maar een andere, de volgende. Lakooy kwam achter haar aan, maar bij de deur hield ze hem tegen. ‘Als ik roep kun je binnenkomen. Eerder niet,’ waarna zij de deur opende en wegglipte. Na lange tijd hoorde hij een zwak geroep. Hij trok de deur open, maar verstijfde meteen en kwam niet verder dan de drempel.

De vorige kamer was zeer ruim, maar deze was op z'n minst

vier maal zo groot. Dit was een zaal! En helemaal leeg. Een kale vloer, honderden meters lang. Ergens in de hoogte een enorme glazen kunstzon. Toen ontwaarde hij, heel in de verte, ongeveer aan de horizon, een hemelbed. Ervoor stond Ana, roepend, wenkend, naakt.

‘Dit moet ik goed onthouden,’ dacht hij. Het bloed steeg naar zijn hoofd, maar zakte vervolgens terug naar beneden, vooral naar de onderbuik (erectie).

Op het ogenblik dat Lakooy zich in voorwaartse beweging wilde zetten, begon achter z'n rug de pendule te slaan. Het klonk zo dringend, dat hij de slagen telde. Negen, tien, elf, twaalf. Twaalf? Twaalf uur!

Hij draaide zich razendsnel om, smeet de deur dicht, rende in volle vaart de kamers door, graaide in het voorbijgaan zijn aktentas van de kapstok en was in een oogwenk buiten.

Hijgend bleef hij staan. Stond hij nu in zijn eigen straat? Dat was niet mogelijk. Had hij zo hard gelopen? Maar hij vergiste zich niet, het was zijn eigen straat. Alleen zag alles er anders uit; lichter, kleuriger, vrolijker. Lakooy schoot in de lach. ‘Net op tijd,’ zei hij. ‘Net op tijd.’

Snel liep hij de kant op van de Westerstraat en stelde zich op de afgesproken plaats verdekt op. Vijf over twaalf. Niemand op straat bijna, een enkele auto, maar geen zwarte. Acht over twaalf. Nog niets te horen. Zou hij wel komen? Met een auto kon natuurlijk van alles gebeuren; zonder benzine, lekke band, accu leeg. Negen over twaalf. Als hij nu niet heel gauw kwam, dan zou hij... Een geruisloos rijdende zwarte auto kwam met grote snelheid de hoek om en hield met moeite nog net bij de lantaarnpaal stil. Een man sprong er uit. Hij liep naar de paal en vouwde een krant open. Met een zwaar bonzend hart ging Lakooy er op af. ‘Het licht staat op rood,’ zei de man terloops.

‘Maar nu staat het op groen,’ riep Lakooy hoog.

‘O, dan kunnen we verder gaan.’

Lakooy stapte achterin, de man ging achter het stuur zit-

ten en gaf vol gas. De huizen flitsten in strepen voorbij. Het was onmogelijk om te zien waar ze reden. De man droeg een zwarte pet en had een vermoeide trek om z'n mond.

‘Hoe heet u?’ vroeg Lakooy na een tijdje.

Hij kreeg geen antwoord.

‘Waar gaan we heen?’

‘Hoe hard rijden we nu?’

‘Hoe laat zijn we er?’

‘Houd je bek,’ beet de man hem toe.

Plotseling remde hij uit alle macht. Ze stonden stil op een witverlichte binnenplaats, aan alle zijden omgeven door een metershoge muur. Door de achterruit zag Lakooy, dat de poort achter hen werd gesloten door twee mannen, die een geweer om de schouder hadden. Hij keek de bestuurder argwanend aan.

‘Wat betekent dit? Is dit het afgesproken tussenstation?’ De man begon te lachen en stapte uit. Lakooy bleef zitten. De twee schildwachten kwamen naar de auto en trokken elk aan een kant een portier open.

‘Eruit!’

‘Ik wil eerst weten waar ik ben.’

‘Godverdee kerel, kom eruit!’

Beiden brachten hun geweer in de aanslag. Lakooy klom uit de auto en schreeuwde:

‘Ik beroep mij op het feit dat ik ambtenaar ben!’

Zwijgend grepen de schildwachten hem bij de ellebogen en duwden hem voort, in de richting van het grote, massieve gebouw.

‘Ik ben ambtenaar, laat mij onmiddellijk los!’

De mannen grinnikten. ‘Ambtenaar zijn we allemaal. Rood gelukkig niet,’ zei de ene. Zijn maat hikte van het lachen. ‘Een goeie, Joep, verdomd, een hele goeie!’ riep hij tussen de hikken door.

Lakooy voelde dat zijn benen het elk moment konden be-

geven. Hij was duizelig en misselijk. Hij moest overgeven. Een waterig braaksel golfde uit zijn mond en neus, maar de mannen trokken hem verder.

‘Niet kotsen kerel, anders heb je straks niks te eten,’ zei de ene, waarop zijn maat opnieuw begon te hikken. ‘Een goeie, Joep, alweer zo'n hele goeie!’

Bij de ingang lieten ze hem los. Lakooy kon op zijn benen staan, maar zwaaide vervaarlijk heen en weer.

‘Dit is Lakooy,’ zei de mond van een gezicht dat nu eens vlakbij, dan weer ver weg was.

‘Kom maar mee, Lakooy,’ zei een andere stem.

Hij voelde dat hij bij de arm werd gepakt en meegetrokken. Uren lang liepen ze door gangen, tientallen steile trappen moesten beklommen worden. Tenslotte hielden zij stil voor een ijzeren deur. De deur werd ontgrendeld, de sleutel omgedraaid en Lakooy mocht naar binnen. Hij liet zich meteen op de grond vallen.

‘Je moet dapper zijn, Lakooy,’ zei de stem.

Lakooy deed z'n ogen open en zag een man naast zich staan. ‘Wie bent u?’ fluisterde hij.

‘Je moet dapper zijn. Vanavond was er een van jullie die erg dapper was. Hij rukte zich op de binnenplaats al los en rende naar de muur. “Ik ga naar mijn vrouw en kinderen,” riep hij. Toen hij boven op de muur zat werd hij natuurlijk neergeschoten, maar evengoed was dat een dappere man. Ik had bewondering voor hem. Jij moet ook dapper zijn, Lakooy, neem dat nou van mij aan.’

‘Hoe heette die man?’

‘Dat kan ik je gelukkig precies vertellen. Ik heb het namelijk even gevraagd, omdat ik het zo'n dappere man vond, begrijp je. Hij heette Uittebon.’

‘Uittebon?’

‘Ja. Kende je hem soms?’

Lakooy deed z'n ogen dicht en zei niets meer. De cipier keek een tijdlang hoofdschuddend op hem neer en liet hem toen alleen. Zodra hij verdwenen was, rolde Lakooy

zich op z'n buik en probeerde zijn knieën onder z'n lijf te trekken. Hij krabbelde overeind en nam zijn omgeving op. Een kleine, kale cel. Drie muren en een deur. Met slappe benen liep hij naar de houten brits en ging zitten.

Zijn aktentas was hij kwijt. Maar dat maakte nu toch niets meer uit; hij zat gevangen, hij was verraden. Verraden! Wie zou hem verraden hebben? Mevrouw Morrius? Ana? Ana niet, nee, Ana niet. Die zou hem niet verraden. ‘Ana, jij hebt me niet verraden, jij hebt het niet gedaan!’ schreeuwde hij opeens en sloeg met zijn vuisten op het harde hout. ‘Ana, heb jij me verraden?’ zei hij op kinderlijk vragende toon. Zo bleef hij daar ineengedoken zitten, mompelend en hol voor zich uit starend.

De cipier kwam terug. Het was een zware man met een plat, dom gezicht. ‘Kom maar mee, Lakooy.’

‘Ik wil niet mee, ik blijf hier.’

‘Je moet mee.’

‘Wat gaat er met me gebeuren?’

‘Dat weet ik niet, je moet eerst verhoord worden.’

‘Waarom?’

‘Kom nou mee Lakooy! Of moet ik je meesleuren?’

Lakooy ging staan. De cipier bracht zijn hoofd dicht bij hem en fluisterde:

‘Heb je geld?’

‘Nee. Waarom vraagt u dat?’

‘Ik kan je een goeie raad verkopen. Heb je geen horloge of zo?’

Lakooy haalde zijn horloge van z'n pols en reikte het over. De cipier stroopte zijn mouw op en schoof het aan zijn arm, die al bijna geheel was bedekt met horloges en armbanden.

‘Wat is die goede raad?’

‘Je moet alles toegeven, Lakooy. Dat is het beste. Gewoon alles bekennen wat ze maar willen.’

‘Dank u wel voor de goede raad.’

‘Niks te danken hoor, die is met genoegen gegeven. En nu

gaan we. Loop maar voor mij uit. En geen grapjes.'

Zij liepen de gang door tot het eind, gingen een trap af, weer een gang, tot de cipier hem halverwege voor een houten deur liet stilhouden. 'Hier is het. Denk om mijn goeie raad,' fluisterde hij, alvorens bescheiden te kloppen. Hij trok de deur open en gaf Lakooy een duwtje.

'Zo Lakooy, ben jij daar? Hoe is het met je?' zei een stem, die hoorde bij een man in een grijs flanellen pak met vegen op de broek. Lakooy wilde niet geloven dat het Dirk was die daar stond. Achter een groot bureau met telefoons zat een andere man, een man met blond haar. Hij was gebogen over een stapel papieren en rookte een pijp. Plotseling keek hij op. Het was Bok.

'Daar hebben we onze vriend Lakooy warempel. Wat komt die hier doen?' zei hij verbaasd. 'Is het niet gelukt, of voelde je opeens geen behoefte meer om te vluchten?'

Lakooy zei niets.

'Ja Lakooy, ik heb hier jouw dossier voor mij liggen. Het is een mooi dossier, dat moet ik toegeven. Eigenlijk helemaal niet ongunstig voor je. Je hebt waarachtig niet een fout gemaakt, niet een enkel klein foutje! Mijn complimenten hoor.'

'Lakooy is een slim ventje,' merkte Dirk op.

'Ik geloof het ook. Lakooy is zo slim dat hij allang begrepen heeft dat hij een mugje is. En Lakooy weet ook wel, dat een mugje bestemd is om in het web te vliegen. Nietwaar Lakooy? Geef eens antwoord?'

'Ik heb niets verkeerds gedaan.'

'Maar jij bent iets verkeerds!' brulde Bok. 'Jullie zijn rood, jullie zijn allemaal rode mieren! Wat doe ik met rode mieren? Die eet ik op!'

'Dat kunt u met mieren wel doen, maar niet met mensen. Ik weet zeker dat u geen mens zonder vorm van proces kunt ombrengen, alleen omdat hij rood is.'

Bok lachte hartelijk. 'Jij gelooft nog steeds niet dat je hier staat hè? Jij hebt nog steeds hoop dat je op een of andere

duistere manier de dans zult ontspringen hè? Ik zal je even wat laten zien, dan kun je zelf oordelen.' Hij nam de hoorn van een van de telefoons en zei: 'Breng een overtuigingspersoon.'

Even later werd er geklopt. Bok en Dirk liepen naar de deur. Beiden hadden een revolver in de broekriem gestoken. Lakooy moest voor hen uit. Op de gang stonden vier cipiers met een man. Deze man droeg het uniform van de bereden politie, maar het was overal gescheurd. Eigenlijk waren het alleen nog een paar flarden. De man tilde zijn bebloede hoofd op en keek hun kant uit. Hij had kortgeknipt rood haar. Lakooy herkende hem meteen. De man wist een flauwe glimlach op z'n gezicht te krijgen. Lakooy wilde terug lachen, maar het lukte hem niet.

'Tegen de muur!' beval Dirk.

De cipiers zetten de man tegen de muur en maakten zich uit de voeten. Dirk greep zijn revolver en zette hem op scherp. Nu pas zag Lakooy, dat de man met het kortgeknipte rode haar het overblijfsel van een sabel in de hand hield, afgebroken bij het gevest. Lakooy draaide zich om en braakte. Een droge knal. Het geluid van vallend vlees. 'Heb je het goed gezien, Lakooy?' vroeg Bok. 'Nu zul je het waarschijnlijk allemaal beter begrijpen. We gaan weer naar binnen.'

De cipiers kwamen terug om het lijk weg te slepen. Dirk dreef Lakooy voor zich uit naar binnen. Bok nam weer plaats aan zijn bureau.

'Deze man had fouten gemaakt, grote en ernstige fouten natuurlijk. Daarom kon hij als overtuigingspersoon optreden. Maar jij hebt geen fouten gemaakt, nog steeds niet. Wat zullen we daar aan doen, Dirk?'

'Misschien is hij slecht in rekenen?' opperde deze lachend. 'Misschien wel. Nou Lakooy, vertel eens gauw, hoeveel is twee maal twee?'

Lakooy zei niets.

'Het is ernst, Lakooy, begrijp dat goed. Twee maal twee,

hoeveel is dat?' Dirk pakte z'n revolver. 'Geef antwoord! Geef godverdomme antwoord!'

Lakooy haalde zijn schouders op en zei: 'Vier.'

'Goed zo, dat is dan jouw fout. Twee maal twee is namelijk vijf, nietwaar Dirk?'

Dirk knikte.

'In orde, breng hem maar weg.'

Zijn eigen cipier kwam hem ophalen. Hij vroeg hem doorlopend hoe het gegaan was, maar Lakooy hield zich stom. Pas toen hij alleen in zijn cel zat, kon hij weer spreken. De muren zeiden niet veel terug.

Hij werd opgeschrikt door een geweldig rumoer, dat zelfs door de ijzeren deur te horen was. Heen en weer gehol, wild geschreeuw, angstig gehuil, stampende laarzen op de gang, bange kreten in het hele gebouw. Er werd iets geroepen dat telkens werd herhaald. Lakooy kwam van zijn brits en hield zijn oor tegen de deur. Maar het lawaai verminderde. Af en toe nog wat geroep, nog iemand die radeloos over de gang rende, toen was het stil. En het bleef stil. Na een tijd hoorde hij stappen naderbij komen. Maar het waren geen stappen, het was een moeizaam geschuifel. Voor zijn deur hield het op. Plotseling klonk een schot, en nog een, vier, vijf schoten. Bij het laatste scheurde het ijzer rondom het slot uiteen. De grendels werden weggeschoven. Lakooy deinsde achteruit. Met een bleek gezicht liep hij terug tot aan de muur. Langzaam ging de deur open.

Een man kwam binnen, de revolver nog in zijn hand. Hij was het evenbeeld van Bok, maar die was blond. Deze had rood haar, glinsterend rood. De man strompelde naar hem toe en viel op z'n knieën.

Toen zag Lakooy, dat het geen rood haar was. Zijn hoofd was bedekt met mieren. Grote, rode mieren, die er ijverig op aan het werk waren. Dit was Bok! Zijn blonde haar was al weggevreten, de huid eveneens. De diertjes waren nu bezig zich een weg te banen door het been. Maar dat is hard.

Het ging dus niet zo vlug.

‘Lakooy,’ zei Bok hees, ‘hier heb je mijn revolver. Er zit nog een kogel in. Schiet die door mijn hoofd, ik smeek het je.’

Lakooy gaf geen antwoord en verroerde zich niet, maar keek naar de mieren. Die deden hun best. Bok pakte hem bij de knieën, roepend:

‘In godsnaam Lakooy, schiet die kogel door mijn kop!’ Lakooy slikte. ‘Nee, dat kan ik niet.’

Bok duwde de revolver in zijn hand. Opeens liet hij zich achterover vallen en begon gillend over de vloer te rollen. ‘Schieten, Lakooy, schieten!’

Lakooy bekeek de revolver. Voorzichtig voelde hij met zijn vinger aan de trekker. Hij zei:

‘Nee, ik doe het niet.’

‘Vuile rotrooie, smerige rooie schoft!’ brulde Bok. Hij lag nu stil.

Lakooy bleef roerloos staan.

‘Smerige rooie lafaard, rooie lafaard, lafaard!’

Lakooy liep naar hem toe en legde de revolver naast hem op de vloer. Meteen ging hij de cel uit. De deur liet hij open. Het gebouw was leeg. De gangen waren smal, aan de muur zaten op halve hoogte kleerhaken bevestigd. Twee verdiepingen. Misschien was het vroeger een school geweest, best mogelijk. Maar naar kinderen rook het niet.

De laatste slierten nacht trokken weg. Het werd dag. Er kwam geen zon. Kalm liep hij over de binnenplaats, hij merkte nauwelijks dat zijn voeten de grond raakten. De poort stond wijd open. De schildwachten waren verdwenen. Op straat stonden auto's schots en scheef op de rijbaan, de koplampen nog aan, een portier open. Er was niemand te zien. Er was niets te horen. Lakooy bracht zijn handen als een toeter voor zijn mond en begon te roepen.

oktober 1964

Proefvlucht

Aan Peter Vos

Cesar, zo heet mijn papegaai. Hij heeft rode veren. Alleen op zijn kop groeit een kroontje van zachte, blauwe veertjes; verder is hij helemaal rood. Rood als vuur en vleugels van bloed.

Hij is in Brazilië uit een ei gekropen. Hoe lang geleden weet ik niet. Ook is mij niet bekend hoe dat ei er uitzag. Het zal de grootte van een flinke kiezelsteen gehad hebben, misschien iets groter. Ik heb eens een kiezelsteen gezien die in de vorm van een ei was geslepen. Hij was glad en er liepen blauwe en rode strepen doorheen. Dat was een mooie steen.

Zoals ik al zei, Cesar is zijn leven begonnen in het oerwoud van Brazilië. Bij mij woont hij in een kooi.

Over die kooi moet ik nog even wat zeggen. Ik heb hem gekocht op de rommelmarkt; het ijzer was geroest en sommige spijlen waren verbogen. De spijlen heb ik recht gemaakt, het roest er afgeschuurd en toen alles goud geverfd. De kooi zag er schitterend uit.

Daarna heb ik Cesar pas gekocht. Cesar heeft de kooi dus nooit in de vervallen staat gezien waarin deze voor zijn komst verkeerde. Hij kent hem uitsluitend als zijn eigen, glanzende gouden kooi.

Alain zei vroeger wel eens, dat hij nooit een vogel in een kooi wou hebben, maar als het moest, dan nam hij een adelaar. Daar heb ik vaak om gelachen. Elk kind weet immers dat je een adelaar niet kunt leren praten. Bovendien zou een kooi voor een adelaar buitengewoon groot moeten zijn, die zou je speciaal moeten laten maken, dan werd het een dure geschiedenis. En praten leerde hij toch nooit.

Cesar woont al acht jaar bij me. In die tijd heb ik hem een behoorlijk aantal woorden geleerd. Hij is geen bijzonder begaafde leerling, maar hij kent nu genoeg woorden om een redelijk gesprek te kunnen voeren.

Ook kan hij het geluid van een vertrekkende trein bedrieglijk goed nadoen, maar dat heb ik hem niet geleerd. Waarschijnlijk heeft hij dat zelf bedacht, om mij een plezier te doen.

Als ik om kwart voor zes thuiskom, roept hij altijd: ‘Welkom thuis, Jacob!’

Soms echter heeft hij een kwaaie bui. Dan schreeuwt hij woedend:

‘Brand, brand! Me vader is niet thuis!’

Gelukkig komt dat laatste zeer zelden voor. Het humeur van Cesar is waarlijk niet slechter dan dat van de meeste mensen. Integendeel, zou ik bijna zeggen.

Met eten is hij nogal makkelijk. Natuurlijk zijn er dingen die hij absoluut niet lust, knoflook en rauwe haring bijvoorbeeld, maar verder eet hij gewoon wat de pot schaft. Acht jaar. In die tijd leeft een konijn zijn hele leven en groeit een jonge berk vierendertig centimeter. Acht jaar. Ik kan nu zeggen dat ik van Cesar houd. Of hij van mij houdt weet ik niet; hij heeft het nooit willen zeggen.

Onlangs heb ik Alain weer ontmoet. Ik herkende hem nauwelijks, hij was zo veranderd. Vroeger dik en vrolijk, nu stil en mager. De woorden kwamen schel en stotend uit zijn mond. Hij sprak als een papegaai. Hij leek trouwens helemaal op een vogel. Zijn neus en lippen staken in een punt vooruit, z'n ogen waren klein en draaiden voortdurend rond.

Alain had een uitvinding gedaan. Hij zou beroemd worden. Hij was de eerste mens die echt kon vliegen. Alain had vleugels ontworpen die hem in staat stelden om te vliegen als een vogel. Binnenkort zou hij de eerste demonstratie geven. Veel meer zei hij niet.

Ik ben gaan kijken. Het was gisteren en ik heb het allemaal gezien.

Het had in de kranten gestaan; grote artikelen met foto's en zo. Er waren veel mensen, erg veel mensen komen kijken. De kranten hadden geschreven dat het volstrekt onmogelijk was, geleerde heren hadden uitgelegd waarom, Alain had kort en krachtig verklaard dat de proefvlucht zou doorgaan en zou slagen.

Alain stond alleen, boven op het dak van een nieuw kantoorgebouw van twaalf verdiepingen, achtendertig meter hoog.

Alain gespte zijn vleugels aan, die gemaakt waren van een lichte houtsoort en doek van kunstvezel. De samenstelling hield hij geheim tot na de proefvlucht, in verband met de octrooi-aanvrage of zo.

In ieder geval, daar stond Alain. Klaar om te vliegen. Om twee uur zou het gebeuren. Hij stond volkomen stil en iets voorovergebogen. Als je omhoog keek was het net een grote vogel.

‘Zou het hem lukken, meneer?’ vroeg een naast mij staande vrouw zenuwachtig.

Ik keek haar zwijgend aan.

‘Zou het echt kunnen, meneer?’

‘Alain kan veel, maar vliegen kan hij niet,’ antwoordde ik kalm.

De vrouw schrok en fluisterde:

‘Dus hij valt? Valt hij, meneer? Wat zal er gebeuren?’ ‘Ik weet het niet,’ zei ik. ‘Kijkt u maar, dan ziet u het wel.’ Een fluitsignaal was het afgesproken teken. Twee uur. De fotografen richtten hun camera's.

Alain spreidde zijn armen uit, bleef nog even in die houding staan en vloog toen juichend omhoog. Hij fladderde in 't begin, kwam een paar meter vooruit, daarna viel hij als een steen naar beneden.

‘Hij heeft gevlogen,’ fluisterde de vrouw, toen de ziekenauto was vertrokken. ‘Hij heeft echt gevlogen!’ Zij zag wit

en haar lippen trilden. ‘Heeft hij gevlogen, meneer?’

Ik gaf geen antwoord en liep naar huis. Toen ik de trap opkwam, hoorde ik Cesar niets roepen. Toen ik de kamer binnenging had hij nog steeds niets gezegd. Toen ik bij de kooi stond en mijn gezicht angstig tegen de spijlen drukte, opende Cesar langzaam zijn snavel en zei op zachte toon: ‘Jacob, ik hou van je.’

december 1964